

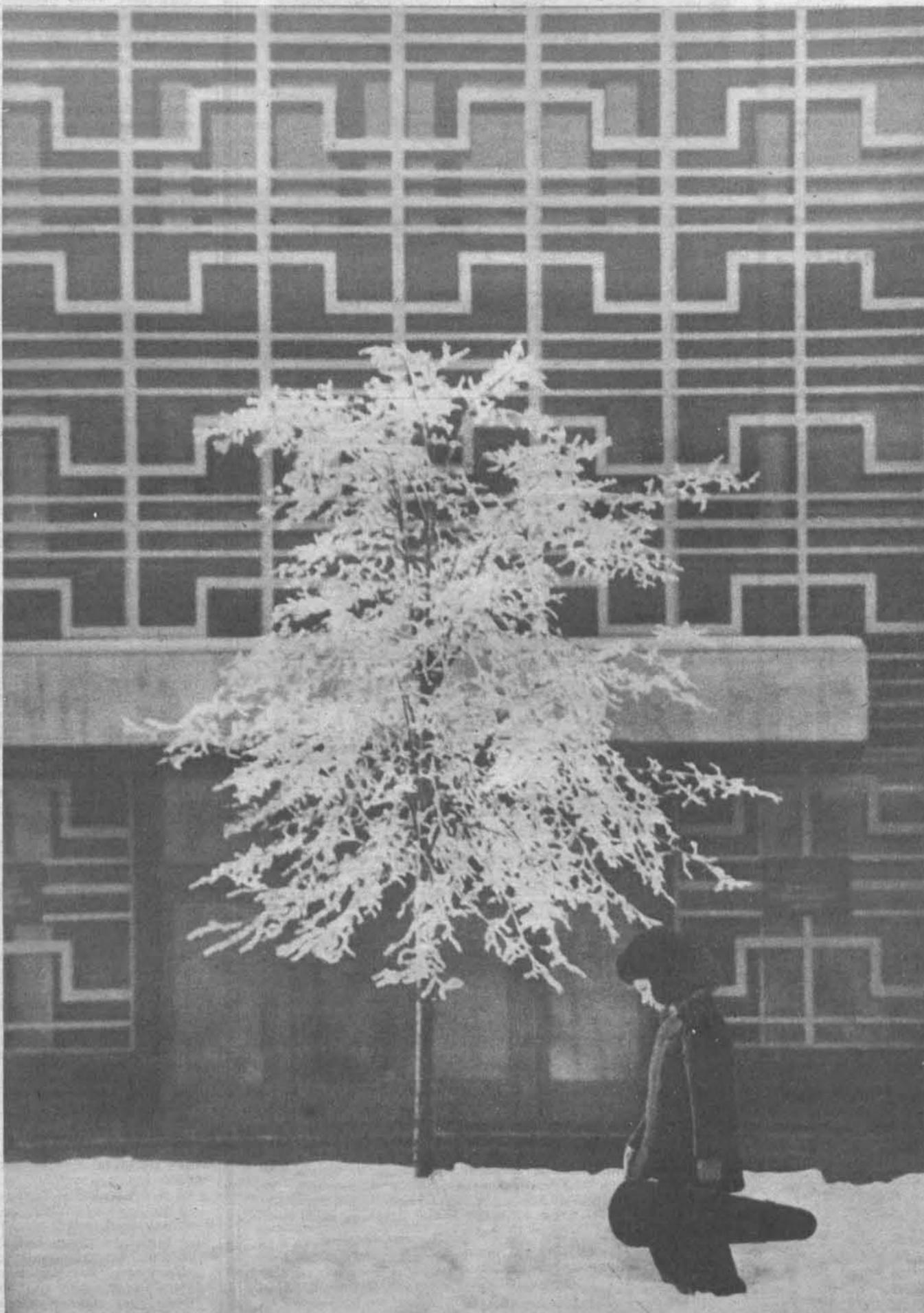
Пралетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 8 лютага 1985 г. № 6 (3260) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

Зімовая сімфонія.

Фотаафіцый І. АБРАЎЦА.

УНУМАРЫ:

СЛОВА ПРА КАНДЫДАТАЎ
У ДЭПУТАТЫ ВЯРХОЎНАГА
САВЕТА БССР.

•
Новыя вершы

Святланы
БАСУМАТРАВАЙ.

•
Мікола КУСЯНКОЎ.

Каменная баба.
АПАВЯДАННЕ.

•
«Дрэмле
памятка дзён...»

ВЫСТАўКА НАРОДНАГА
ТКАЦТВА І АДЗЕННЯ
У РАЎБІЧАХ.

БЯГУЧАЕ РЭЦЭНЗАВАННЕ: АГУЛЬНЫ СТАН І ПРАБЛЕМЫ

5 лютага пад старшынствам Максіма Танна адбылося чарговае пасяджэнне прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі. На пасяджэнні абмеркавана пытанне «Аб рэцэнзаванні новых твораў беларускай літаратуры на старонках выданняў СП БССР (часопісы «Польмя», «Маладосць», «Беларусь», «Неман», газета «Літаратура і мастацтва»).

З дандама па гэтым пытанні выступіў Дзмітрый Бугаёў.

У спрэчках па дакладзе ўдзел прынялі: Васіль Хомчанка, Вера Палтаран, Павел Дзюбайла, Мікола Грынчык, Міхась Мушыніскі, Уладзімір Юрэвіч, Анатоль

Грачанікаў, Алесь Кучар, Юлія Канэ, Янка Брыль, Міхась Дубянецкі, Нічыпар Пашкевіч.

Вынікі гаворкі падаў першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Ніл Гілевіч.

Прэзідыум праўлення СП БССР прысудзіў літаратурныя прэміі за 1984 год.

Прэмія імя Івана Мележа за кнігу эсэ, асацыяцый і артыкулаў «Пяць раіц тыдня» прысуджана Міколу Лобану (пасмяротна).

Лаўрэатам прэміі імя Арнадзя Куляшова стаў Пятро Прыходзька — за кнігу паэзіі «Парог пам'яці».

ВЫЗНАЧАНЫ ЗАДАЧЫ

Адбылося пасяджэнне сакратарыята праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, на якім заслуханы справаздачы сакратароў аддзяленняў СП БССР М. Пракаловіча (Брэсцкая вобласць), І. Сяркова (Гомельская вобласць), А. Карлюка (Гродзенская вобласць), І. Аношкіна (Магілёўская вобласць) аб рабоце за 1984 год. Галоўная ўвага дзейнасці аддзяленняў была скіравана на выкананне задач, пастаўленых чэрвеньскім (1983 г.) пленумам ЦК КПСС, і ўказанняў Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР К. У. Чарненкі, якія прагучалі ў яго прамове на юбілейным пленуме праўлення Саюза пісьменнікаў СССР.

Былі абмеркаваны планы работы аддзяленняў на 1985 год. Сярод мерапрыемстваў — літаратурныя вечары, прысвечаныя 40-годдзю Перамогі савецка-

га народа ў Вялікай Айчыннай вайне; свята паэзіі на радзіме Паўлюка Багрыма ў Крошыне; вечар, прысвечаны 70-годдзю з дня нараджэння Дзмітрыя Кавалёва, на Гомельшчыне. Будучы абмеркаваны рункі і новыя кнігі маладых літаратараў, пісьменнікі прымуць удзел у падрыхтоўцы літаратурных старонак для абласных і раённых газет, у выступленнях перад працоўнымі, на радыё і тэлебачанні.

Заслухана інфармацыя старшыні камісіі па ваенна-мастацкай літаратуры і шэфскай рабоце СП БССР Л. Проншы аб Усесаюзным пленуме камісіі па ваенна-шэфскай літаратуры, прысвечаным 40-годдзю Вялікай Перамогі, — «Вобраз камандзіра і палітработніка Вялікай Айчыннай вайны ў савецкай мастацкай літаратуры 70—80-ых гадоў».

Г. ЛЕСІК.

ВОДГУК ВЯЛІКІХ ПАДЗЕЙ

Цікавы экспанат — копія кнігі «Нарыс 25-годдзя Палескіх чыгунак», выдадзенай у 1909 годзе, папоўніў экспазіцыю самага маладога ў Баранавічах музея — музея гісторыі аддзялення чыгуны. У кнізе знаходзіцца рэдкі фактычны матэрыял аб удзеле баранавіцкіх чыгуначнікаў у першай рускай рэвалюцыі 1905—1907 гадоў, 10 снежня 1905 года на станцыі Баранавічы быў спынены рух чыгніноў. У горадзе было аб'яўлена ваеннае становішча. Меры надзвычайнай аховы ўводзіліся згодна загаду № 198 начальніка Палескіх чы-

гунак на лініях Вільнюс—Ліда—Баранавічы—Лунінец.

Водгукам вялікіх падзей напоўнены і іншыя матэрыялы музея, размешчанага на прывакзальнай плошчы ў аднапавярховым доме старадаўняй кладкі. Гэта — дакументы, асабістыя рэчы былога камсамольскага ваяка лакаматыўнага дэпа, ганаровага чыгуначніка БССР Ф. Скапы, уславіны вэтэранаў, матэрыялы з сямейных архіваў, якія расказваюць аб барацьбе баранавіцкіх чыгуначнікаў за ўладу Саветаў, іх працоўным гераізме.

М. МІКАЛАЕУ

СКУЛЬПТУРЫ — У БІБЛІЯТЭКІ

Гомельскі скульптар, член Саюза мастакоў СССР Генадзь Гарбанёў з'яўляецца вялікім аматарам літаратуры, асабліва паэзіі. Таму не выпадкова, што ў сваёй творчасці ён часта звяртаецца да класікаў сусветнай, рускай і беларускай літаратуры.

Надаўна майстар закончыў

працу над серыяй работ, якія ўвасабляюць вобразы Шэкспіра, Пушкіна, Лермантава, Ясеніна, Горнага, Купалы. Бюсты, барельефы відных прадстаўнікоў нацыянальнай культуры будуць устаноўлены ў бібліятэках навуковых устаноў Гомеля.

А. ШЫРОКІ.

РЭЙД СТУДЭНЦКІХ АГІТБРЫГАД

Для студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў сталіцы нашай рэспублікі стала добрай традыцыяй у дні зімовых канікул выязджаць да хлебарабоў вобласці з цікавымі канцэртамі. Восі і ў гэтыя дні Міжсаюзны Дом самадзейнай мастацкай творчасці Мінскага аблсаўпрофа накіраваў для культурнага абслугоўвання насельніцтва аддаленых і маланаселеных вёсак сем агітацыйна-мастацкіх брыгад. Самадзейныя артысты педагогічнага інстытута імя А. М. Горькага паказалі хлебарабам Любаншчыны спектакль «Мы памятаем свет урагаваны».

Вялікі аўтарытэтам у гледачоў карыстаецца тэатр паэзіі Беларускага тэхналагічнага інстытута імя С. М. Кірава. Цяпер у гэтым змогучы перакананца працаўнікі Мядзельскага раёна, куды самадзейныя артысты едуць на 5 дзён з

агітспектаклем «Мір дому твайму».

Добра зарэкамендавалі сябе агітацыйна-мастацкія брыгады факультэта англійскай мовы, факультэта іспанскай мовы, факультэта перакладчыкаў педагогічнага інстытута замежных моў. Гэтыя калектывы дэманстравалі сваё майстэрства перад працаўнікамі Барэзінскага, Смалявіцкага і Барысаўскага раёнаў.

Як сваіх добрых знаёмых сустраняць агітацыйна-мастацкія брыгады ў Слуцкім, Капыльскім, Нясвіжскім раёнах.

— Сёлетні рэйд студэнцкіх самадзейных калектываў прысвечаны 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, XXVII з'езду КПСС, — значнаму дырэктар Міжсаюзнага Дома самадзейнай мастацкай творчасці Мінскага аблсаўпрофа М. Агароднікаў.

К. ПРАКАЛОВІЧ.

ПРЭМ'ЕРЫ

ЮБІЛЕЙ «КАСТРЫЧНІКА»

Кінатэатр «Кастрычнік» беларускай сталіцы адзначаў сваё дзесяцігоддзе. Пабудаваны ў 1975 годзе па праекту архітэктара В. Малышава, за гады работы ён стаў любімым месцам адначынку жыхароў Першамайскага і Савецкага раёнаў, буйным цэнтрам прапаганды савецкага кінамастацтва. За гэты час у ім пабывала наля 24 мільёнаў гледачоў.

За добрую работу «Кастрычнік» узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР, дыпламам ВДНГ СССР, Ганаровым дыпламам і Ганаровай граматай Дзяржкіно СССР, Ганаровай граматай ЦК ЛКСМБ, В. АСТРЫНСКІ.

«МЫ ГЭТЫ СВЕТ ПАВІННЫ ЗБЕРАГЧЫ»

Так назвалі сваю праграму, прысвечаную 40-годдзю Вялікай Перамогі, удзельнікі агітацыйна-мастацкай брыгады «Усмешка» Брэсцкай фабрыкі верхняга трыкатажу. Біяграфія прадпрыемства, яго людзей, працоўныя будні калектыву падаюцца са сцэны ў непарыўнай сувязі з жыццём краіны.

Жывой газетай называюць «Усмешку» на фабрыцы за здольнасць удзельнічаць у маляўнічай і па-мастацку дасканалай форме адгукацца на кожную падзею. На сцэне з'яўляецца кірмаш з нязменным батлейшчыкам, павільёнамі, рознакаляровымі тканінамі і ся-

точна апранутымі дзяўчатамі. У арыгінальных інсцэніроўках брыгадзір Валіяціна Пасёлава, майстар Галіна Крыгер, электрык Мікалай Казуля і іх таварышы дэманструюць фабрычныя мадэлі, расказваюць аб іх стваральніках, перападае прагульшчыкам, бракаробам, аматарам лёгкага жыцця.

Мастацтва самадзейных артыстаў аплэдзіравалі калегі па прафесіі ў Рызе і Вільнюсе. Немалая заслуга ў шматгадовай актыўнай дзейнасці калектыву Л. Бахаравай, якая аддала «Усмешцы» шмат творчай фантазіі і энергіі.

М. ГОРСКІ.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

100-годдзе з дня нараджэння першага беларускага кінарэжысёра Юрыя Тарыча Саюз кінематаграфістаў БССР, Дзяржкіно рэспублікі, студыя «Беларусьфільм» і Тэатр-студыя кінаакцёра адзначылі спектаклем «Старонкі яго палёту». Ау-

га савецкага пісьменніка В. Шклоўскага — палечніка Ю. Тарыча па фільмах «Крылы халопа» і «Капітанская дачка». У ролях заняты былі Р. Шмыроў (часта яму даводзілася пераўвасабляцца ў Ю. Тарыча), а таксама заслужаная артыстка

Заслужаная артыстка РСФСР Г. Краўчанка і заслужаная артыстка БССР Р. Святлоўца.

тары інсцэніроўкі А. Асташонак, Я. Грыбаў і В. Нікіфаровіч выкарысталі мала вядомыя цярпелі фільмы Ю. Тарыча «Крылы халопа», «Лясная быль», «Шлях карабля», «Забойцы выходзяць на дарогу», а таксама незаслужана забытыя п'есы «Выгнаннікі» і «Святая вяр'ята», вершы, лісты, здымкі, інтэрв'ю, найбольш значныя фанты біяграфіі. У спектакль увайшло апошняе кінаінтэрв'ю вядома-

БССР Л. Румянцава, акцёры А. Дубровіна, Н. Курсевіч, А. Цярціці, І. Неўпакоў, А. Каченеў, В. Смяцкой. Прысутныя сустраліся з заслужанымі артысткамі Р. Святлоўца і Г. Краўчанка, якія ў свой час здымаліся ў тарычаўскіх фільмах.

Слова пра Ю. Тарыча сказаў доктар мастацтвазнаўства А. Красінскі.

І. РЭЗНІК, Фота Ул. КРУКА.

Добрае пачынанне нарадзілася ў Доме літаратара — вырашана праводзіць творчыя вечары і справаздачы пісьменнікаў, удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны. Гэты цыкл, які прысвя-

З. Азгур, М. Стральцоў, Я. Семіжон і Р. Барадулін, — гаварылі пра жыццёвы творчы шлях А. Зарыцкага, пра тое, што ў гады Вялікай Айчыннай вайны паэт знаходзіўся на пярэднім

Выступае Аляксей Зарыцкі.

чаецца 40-годдзю Вялікай Перамогі, выпай гонар адірць вядомаму лэту і паракладчыку Аляксею Зарыцкаму.

У аўторан у Доме літаратара сабраліся шматлікія прыхільнікі яркага, самабытнага таленту творцы — прыйшлі яго сябры, калегі па лярэ, чытачы. Адкрыў вечар і вёў сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі В. Зуёнак.

І вядучы вечара, і тыя, хто выступіў пасля яго — Ю. Канэ, А. Кучар, народны мастак СССР

краі барацьбы з фашызмам. Ён удзельнічаў у баях пад Арлом і Масквой, будучы памочнікам начальніка разведдзела штаба аднаго з паветрана-дэсантных напусоў, а потым у якасці інструктара армейскага палітдзела прымаў удзел у баявых аперацыях на Волхаўскім і Ленінградскім франтах.

З цікавасцю слухалі прысутныя выступленне самога віноўніка ўрачыстасці, які прачытаў свае вершы.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

І ЯШЧЭ ДАРОГА ДА ВЫБАР-ШЧЫКА...

Кожны новы дзень прыносіць новыя справы, і па адной, толькі што ўзніклай, з іх трэба было перагаварыць, параіцца з Васілём Быкавым. Справа такога роду. Неяк раніцай мне пазваніў незнаёмы чалавек і спытаўся, ці не адгукнуўся на мой адрас хто-небудзь з аднапалчан Міколы Сурначова. Ад нечаканасці я нават разгубіўся, падумаў, ці не памыліліся нумарам. Але тут абанет прадставіўся: Плахтанюк, Іван Майсеевіч. Сказаў, што ён удзель-

ЯЕ ВЯЛІКАСЦЬ — РАБОТА!

Чым вымяраецца чалавечы жыццёвы шлях? Што фарміруе і сталое характар грамадзяніна? Што ратуе чалавека ад жыццёвых нягод? Работа. Яна, і толькі яна ніколі не здрадзіць чалавеку нават у самыя, здавалася б, безвыходныя хвіліны рэчаіснасці! ..Яе Вялікасць — Работа! І, вядома ж, толькі тая работа, якая пастаўлена на службу святыя, на служэнне грамадству з усёй аддачай шчодрога і неспакойнага сэрца.

А работа, калі яе рабіць паспраўднаму, не любіць мітуслівых майстроў і не даруе ім паспешлівасці. Гэта яскрава пацвердзілі суровыя і ясныя

ЗАРУЧОНЫ 3 БАЦЬКАЎ-ШЧЫНАЙ

У другі раз у спісе кандыдатаў у дэпутаты вышэйшага органа ўлады рэспублікі значыцца імя вядомага беларускага паэта, заслужанага дзеяча культуры Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, галоўнага рэдактара часопіса «Польмя» Кастуся Кірзенкі. Пяць гадоў назад яго назвалі сваім пасланцом у Вярхоўны Савет выбарчыкі Дрыбінскай акругі Горакскага раёна. Сёлета за свайго кандыдата будучы галасаваль тая, хто ў час вы-

Кандыдаты ў дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР

нік вайны, што ваяваў у адной батарэі з Сурначовым і быў сведкам яго апошняга бою і абставін яго смерці пад Берлінам, што ў апошнія гады ён збірае ўсё, што напісана пра воіна-пэтра, і мае маю кнігу з нарысам «Тры сустрэчы з Сурначовым»... Усё становілася на сваё месца, званок быў па адрасе. Мне захацелася тут жа сустрэцца з чалавекам, які ведаў асабіста Сурначова ў апошнія месяцы і дні яго жыцця, служыў ва ўзводзе, якім той камандаваў.

І. М. Плахтанюк даў мне свой тэлефон, назваў адрас: вуліца Танкавая, 10, кв. 69.
— Танкавая, дзесяць? — перапытаў я. — Трэба ж...
— Вы ведаеце гэты дом?
— Добра ведаю. У ім жыў Васіль Быкаў. Відаць, у суседнім з вамі пад'ездзе.
— Праўда? Я і не ведаў...
— У гэтым жа доме жыў і яшчэ адзін наш пісьменнік, таксама вэтэран вайны, — Алесь Асіпенка.

Мы дамовіліся наконт сустрэчы. Цэлы вечар гутарылі. Дакладней — больш гаварыў, успамінаў ды раскаваў Іван Майсеевіч, а я ў асноўным пытаўся, перапытаў, удакладняў. Мой колішні нарыс атрымоўваў нечакана працяг-эпілог пад назвай «Чацвёртая і апошняя сустрэча з Сурначовым» (або: «Апошні бой Міколы Сурначова»).

І вось мне хацелася падзяліцца тым, пра што раскаваў І. М. Плахтанюк, з яго суседам па доме, пачуць каментарый Васіля Быкава як былога франтавіка. Да гэтай падаспела і яшчэ адна справа — з рэдакцыі «Літаратуры і мастацтва» папрасілі пагаварыць з ім як кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага

Савета БССР.
Балазе, як высвятляецца па тэлефоне і ў Васіля Уладзіміравіча ёсць да мяне справа. Ён толькі што вярнуўся з-за мяжы, з Заходняга Берліна, дзе ўдзельнічаў у адкрыцці знаёмай ужо нам, мінчанам, сумеснай выстаўкі жывапісаў, графікаў і плакатыстаў Савецкай Беларусі і Заходняга Берліна на тэму «Вайна стукіла ў сэрца кожнага», прывёз вершы грамадскага дзеяча і паэта Крыстафа Хойбнера, які належыць да «Акцыі выкуплення» (гэтае аб'яднанне з'яўляецца адным з арганізатараў выстаўкі), і хоча, каб я пераклаў гэтыя вершы для нашага друку. «Ты перакладзеш, а я напішу прадмову. Зробім добрую справу». Я пагаджаюся (як тут не пагадзіцца?), дамаўляемся наконт сустрэчы, і наша гутарка працягваецца ўжо, зноў-такі, на Танкавай, толькі ўжо ў другой кватэры — у той самай, дзе прайсаны пенаты і дзе знаходзіцца рабочы стол народнага пісьменніка Беларусі, Героя Сацыялістычнай Працы, аднаго, паводле ЮНЕСКА, з самых чытаемых сёння ў свеце пісьменнікаў — Васіля Уладзіміравіча Быкава.

Ён раскавае пра тое, як экспазіцыя «Вайна стукіла ў сэрца кожнага» («Дэр крыг трыфт едэм інс герц») была сустрэта на нямецкай зямлі, пра гутаркі з заходнеберлінскімі прыхільнікамі міру, у тым ліку і з нашым агульным знаёмым... Потым размова заходзіць — другая грань той жа, па сутнасці, тэмы — пра Сурначова. Я перадаю змест гутаркі з яго аднапалчанінам І. М. Плахтанюком, цікаўлюся, што пра ўсё гэта думае Васіль Уладзіміравіч. Ён памяркоўна ківае галавой — маўляў, знаёмая мне, да болю, да горычы, песня, — тлумачыць, што гэта такое ЛАП (лёгка артылерыйскі полк) з яго супрацьтанкавымі 76-міліметровымі гарматамі, што такое ўзначальваць узвод кіравання батарэі ЛАП (апошняя вайсковая пасада гвардыі лейтэнанта Сурначова). Заўважае, што і самому прыходзілася камандаваць такім узводам. Яшчэ прыгадвае зведання на ўласным франтавым вопыце сітуацыі, аналагічныя той, калі Сурначоў са сваім узводам прыняў апошні бой...
Ад ваеннай тэмы пераходзім да сённяшніх, мірных спраў. Імя Васіля Быкава названа ў

ліку тых, хто вылучаны кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР. Яму прадстаіць традыцыйная перадвыбарчая — чую па яго голасе: хваляючая — сустрэча з тымі, хто вылучае яго ў якасці свайго пасланца ў парламент рэспублікі.

І вось гэтая дарога, да выбарчыкаў, бачу, для Васіля Уладзіміравіча асабліва важная. І яго тут няцяжка зразумець. «Народны пісьменнік» і «народны дэпутат» — блізкія паняцці. Але ў дадзеным выпадку, калі цябе вылучаюць у дэпутаты, гутарка ўжо ідзе не проста аб чытацкай цікавасці, чытацкай увазе і ўдзячнасці, гутарка ідзе аб даверы і выбары людскім, народным, аб правы і паўнамоцтвах служыць народу ў якасці дзяржаўнага дзеяча.

Зрэшты, думаю, даверанай асобе, г. зн. чалавеку, які будзе прадстаўляць Васіля Быкава на яго сустрэчы з выбарчыкамі, будзе няцяжка знайсці адпаведныя словы... Тым больш, што прадстаўляць яго, як ужо адзначалася, асабліва не трэба, бо імя яго гаворыць само за сябе, само за сябе агітуе.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

звенні нашай эпохі.
На сваім, не надта працяглым кавалку жыцця, я не памятаю хоць калі-небудзь мітуслівага і паспешлівага Генадзя Бураўкіна. Ці не ад таго гэта, што дзеці ваеннай віхуры сталелі надта ж рана? І ці не таму, што безабароннае дзіцячае сэрца, у якое глядзела пранымі зенкамі ўсё тая ж ненажэрная вайна, яно, гэтае маленькае сэрца, — становілася надзвычай ранімым і надзвычай спагадным да людской бяды і трывогі?

Той, хто разглядаў кніжныя стэлажы паэта, мог заўважыць, якое вялікае месца ў бібліятэцы Генадзя Бураўкіна займае

антыфашысцкая літаратура — зборнікі дакументаў, успаміны, мастацкія творы. (А яму ж у сорак першым, у сорак грозным! — было ўсяго толькі пяць гадоўкаў!).

На гэта адкажа сам паэт у сваёй, як быццам, і кароткай біяграфіі:

«Вайна жыўе ўва мне, як жыўе ў мамі бацьку, пакалечаным пад Рымавым у сорак другім. Плічгадовым хлапчуком на акупіраванай гітлераўцамі тэрыторыі, я быў членам сям'і камуніста, я бачыў чалавечую подласць і чалавечае высакародства...»

Неміласэрная і жорсткая «выхавацелька» выпала на долю Генадзя Бураўкіна і яго аднагодкаў у самыя залатыя, мройлівыя і непаўторныя часіны маленства! Кулямётныя стрэлы, выбухі — замест цацак, хлеб з высушаных галовак канюшыны — замест перніка, ці хаця б натуральнага жытняга кавалка! І ці не таму чэпкая і неверагодна-дзіцячая памяць будучага майстра захавала і вось такі жажлівы эпізод:

«...Падвечар нас сганілі ў лазню на Усцяіну вёскі. Было цёпла і цесна. Для малых адцялі палок, мы сгарэліся на ім і пачалі валтузіць. А маці нашыя плакалі і чамусьці абдымаліся: «Ну, даруй, калі ты не так было...», «Даруй, Рыпішка...». Я тады не ведаў, што дзверы лазні былі забітыя цвінкамі, што лазня абкладзена саломой і паліцай пайшлі шукаць газы ці бензіну. Я тады многае

не разумеў. Мне было сем гадоў...» — і яшчэ: «...Прад дваццаць год я зноў сустрэўся з фашызмам. (Хельсінкі. VIII Сусветны фестываль моладзі. — Ж. Я.). Праўда, ён быў бяззубы, саплівы, адурманены віскі, у модных штоніках. Але гэта быў ён — і паказаў нам кулак (як пасля высветлілася, даволі шчодро аплочанымі доларамі) і заходнегерманскі марнамі), і брудна лаўся, і ўзрываў, хай яшчэ не сапраўдны, але бомбы. Гэта быў фашызм. І мы яго перамаглі — перамаглі сваёй упэўненасцю і вытрымкай».

Гэткімі ж памятливымі і пранікла-тывожнымі вачамі ўзіраецца творчасць Генадзя Бураўкіна і ў мінулае, і ў дзень наступны. Абвостраны погляд на жыццё, спалучаны са страснай палымнясцю публіцыста, быў характэрны для паэта ўжо на самым творчым пачатку. Радкі, якія не проста выплеснуліся з узрушлівага сэрца, а за якімі — амаль скрозь! — факты, дэталі, хвіліны і імгненні жыцця.

Гэта ж інтэрнацыянальны і таварыскі боль адгукнецца ў мірны час вершамі-песнямі паэта пра каманданта Чэ — пра Эрнэста Чэ Гевару:

«Не трэба аваяцый. Хай гучна слава станае тратыш, што ўзрывацца пачне ў непрыцельным стане. Спяй пра маёра, што жыў, як спрасаваны парох, якога не спора забудзе спалоханы вораг...», а ці ў радках «Памяці Пабла Нйруды».

Бясонны Расонскі раён, легендарная партызанка — Ві-

цебшчына не раз яшчэ будучы вяртаць свайго сына на крывавае сцэжкі мінулага, не раз будзе грукацца ў яго сэрца акаятая вайна, каб у адным фокусе сабраць ізноў яе шэры, чырвоны, белы і чорны колеры:

«А я ж у памяці нясу яшчэ жахлівы колер чорны — заледзянелы чорны сум удоў і сідат незлічоных...»

Ці не замнога балючай ваеннай памяці ў творчасці Генадзя Бураўкіна? Не, бо ўсё гэта — радкі пра наш складаны XX век, які трапіна акрэсліў паэт у адным са сваіх вершаў:

«...Музыкі пра любоў натхнёна трыняюць, малююць генералы галубу. А ты глядзіш з халодна іскрынкаю і лічыш складны падародны бомб. Усё, як ёсць, табе відаць адразу — і кроў, і зарада, і падлог, і гнеў. Ад войнаў, ад палітыкі, ад дыжу ты ачмурыў і рана ачарсцвеў...»

Раскрыцце старонкі кнігі паэта — і вам яшчэ адгукнецца ў іх мірны і стваральны подзвіг нашага савецкага чалавека, любасць да мілай навекі бацькоўскай зямлі, смяротны доўг і пачэсны абавязак перад Радзімай, нашай Камуністычнай партыяй. Вы адчуеце і шчыmlіва-прасветленую цэпльнасць закаханага сэрца, яго радасць і трывогу за заўтрашні дзень.

Прачытайце бураўкінскую паэму «Ленін думае пра Беларусь» — і вам яшчэ раз адкрыецца тое, што многа бясонных

дзён і начэй звязвала паэта, як і наш беларускі народ, з вялікім імем правадыра!..

Можна па-добраму пазаздросціць і разам з тым — паспяваць Генадзю Бураўкіну як паэту, бо розныя пасяджэнні, камісіі і камандзіроўкі не раз адрываюць ад жаданага белага ліста паперы. Але так ужо складалася ў характары Генадзя Мікалаевіча, што для яго не існуе спраў, якія можна адкласці. Ёсць — неадкладныя! Тэрміновыя! І усё — важна! Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР і лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, ён не з тых, хто прывык «почываць на лаврах». Кожная новая пасада — гэта не заманіліва для яго лясвіца ўверх, а перш за ўсё работа, гэта ізноў жа бясконыя клопаты пра маральную экалогію нашага жыцця, пра здаровы дух грамадзяніна нашага часу і зноў жа — работа, якую ў ранг сумленнага і шчаслівага існавання на зямлі ўзвёў сам паэт:

Ці ліпеньскі прыпар, ці слота, ці вера ў душы, ці адчай — Работа, работа, работа, Да цемры і сонца ў вачах. Адаць свае сілы дазвання, Засяць свой трудны загон — У гэтым жыцці апраўданне і самы высокі закон.

Жэня ЯНІШЧЫЦ.

бараў прыйдзе на ўчасткі Арэхаўскай акругі, што на Аршаншчыне. Высокі давер, які аказвае народ Кастусю Ціханавічу, заканамерны. Тысячы людзей ведаюць яго як выдатнага паэта, чуйнага празаіка, палымнага публіцыста, актыўнага грамадскага дзеяча.

Біяграфія К. Кірэнкі — гэта па сутнасці і шляхі-дарогі, пройдзеныя беларускім народам, які дзякуючы ленінскай нацыянальнай палітыцы, клопатам Камуністычнай партыі атрымаў пра-

ва ўсебакова развіваць сельскую гаспадарку і прамысловасць, узнімаць сваю культуру да сусветных вышынь. Равеснік рэспублікі — нарадзіўся Кастусь Ціханавіч у канцы 1918 года, — ён стаў адным з самых яркіх яе паэтаў.

Яго вершы з'явіліся ў друку яшчэ ў 1939 годзе, калі ён вучыўся на літаратурным факультэце Гомельскага педагагічнага інстытута. Як і іншыя, услаўляў змены, што адбываліся на роднай зямлі, апяваў чысціню чалавечых пачуццяў. Аднак ужо з самага пачатку паэзія К. Кірэнкі была не ціхмяна-засяроджанай, а імкліва-бурлівай, публіцыстычна-напоўненай. З першых творчых крокаў паэт добра разумеў, што толькі той верш атрымае права на доўгае жыццё, знойдзе водгук у людскіх сэрцах, у якім будзе адлюстравана тое, чым жыўе народ.

Пазней ужо, у сталым узросце, Кастусь Ціханавіч напіша радкі, якія стануць крылатымі:

Мой абавязак камуніста — Быць чалавекам на зямлі.

Асабліва ўзмацніліся публіцыстычныя матывы ў паэзіі К. Кірэнкі ў гады Вялікай Ай-

чынай вайны. Вуснамі лірычнага героя паэт выказаў тое, што перажыў сам і што назаўсёды прапісала ў біяграфіях яго аднагодкаў. Вайну ён пазнаваў на ярэднім краі: быў вежавым стралком танка, а потым карэспандэнтам на Заходнім і 2-м Беларускім франтах. У мастацкіх летапіс усенароднай барацьбы з фашызмам ужо тады ўпісаў радкі, якім заўсёды трывожыць сэрцы чытачоў праўдай аб вайне:

Нал пажараў прынуравалі, У наснах варылі гарбаты. Спявалі з вачмі пахмурнымі Аб нівах сваіх і хатах...

Над брацкай магілай шчырую Слязіну зганялі без слова. І цяжка — як птушкі з выраю — Спяшаліся ў шлэх суровы.

«Ранак ідзе», «Пасля наваліны», «Мая рэспубліка» — гэтыя і іншыя кнігі лепшымі вершамі прадказалі, што паэт яшчэ шмат зможа сказаць важкага і важнага як пра сам час, так і пра чалавека, які жыўе на віхурных скрыжаваных самых вялікіх у свеце сацыяльных пераўтварэнняў. І такія кнігі з'явіліся: «Смага», што была адзначана Літаратурнай прэміяй імя Янкі Купалы; «Кніга ста песень», за якую Кастусю Ціха-

навічу нададзена годніца лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР.

Наступныя зборнікі «Сіні вырай», «Вёсны веснаваць» і нядаўні «Дэкрэтам сэрца» яшчэ выразней засведчылі, што паэзія К. Кірэнкі напоўнена трывогамі і клопатамі часу, значным сацыяльным зместам. Паэт, уступіўшы ў пару творчай сталасці, не растраціў душэўнай шчодрасці і цэпльнасці, па-ранейшаму застаўся тым праўдалюбам-алтымістам, які сам умее радавацца жыццю і радасцю гэтай гатоў дзяліцца з кожным, хто прагне даверу і шчырасці.

А нам загад нязменны — жыць, Ні ў вэн не забываць, Што лёс наш — радасці служыць, Вёсны веснаваць.

«Служба радасці» не адмаўляе аднак у характары лірычнага героя і напружана-пакутлівага жадання зноў і зноў задумвацца над пройдзеным шляхам, асэнсоўваць тое, што зроблена і як зроблена. З'яўляюцца ў сучаснай беларускай літаратуры стала паэма К. Кірэнкі «Трыпутнік», у якой на ўсю моц і сілу загучала тэма адказначы чалавека за сваё месца на зям-

лі, аднасіці з вытокамі, кутком, які нарадзіў і ўзгадаваў.

Бацькаўшчыне прысвяціў К. Кірэнка і працу паэму ў прозе, рыбацкую паэму, як вызначыў ён жанр твора, «Вандрунае шчасце». Дарэчы, набыты яго ў галіне прозы немалыя — гэта кнігі як для дзяцей, так і для дарослых: «Сум і радасць дзедка Рэпкі», «Ручыны шукаюць ракі», «Алесева кніжка». Шмат напісаў К. Кірэнка і вершаў, паэм для дзяцей, нямала зрабіў як перакладчык. Узорам па-сапраўднаму партыйнай, дзейснай публіцыстыкі стала яго кніга «Амерыка здалёку і зблізку», якая з'явілася пасля таго, як паэт вярнуўся з Амерыкі, дзе ў 1969 годзе прымаў удзел у рабоце XXIV сесіі Генеральнай Асамблеі Арганізацыі Аб'яднаных Нацый.

У кнізе паэта «Дэкрэтам сэрца» ёсць радкі: «Дэкрэтам сэрца я навек аддаў сябе прасторам родным, палеткам вольным, сінім рэкам і лясам». «Дэкрэтам сэрца» ўпісвае К. Кірэнка ў летапіс сучаснай беларускай літаратуры сваё слова пра зямлю бацькоўскую, родны народ. За гэта яму і пашана народная. Алесь МАРЦІНОВІЧ.

Дыялог

Дзе трое сутак бралі сопку,
Што дыхала, нібы вулкан.
Дзе паміралі пасасобку
І ўзводамі — ад немых ран.
— Па колькі, хлопцы, вам?
— Па дваццаць.
А камандзіру — дваццаць
шэсць...
Аляксей ПЫСІН.

Далёка за спіной
З юнацтвам развітанне.
Стаміўся пільны зрок
Ад снежнай белізны.
Далонь маю трымаеш,
Нібыта ўратаванне,
Ды не змахнуць далоняй
Заўчаснай сівізны.

У нас свяцілы два:
І лямпачка пад столлю,
І сонечны прамень
З-пад веснавых аблок.
Ліюць яны святло
На сціплае застолле,
На ціхі наш з табой
Душэўны дыялог.

...Быў тонкі маладзік
І першае спатканне,
І маміна пшчота,
І мірнае жытло.
Ды ў гэтым ланцугу
Раптоўна — замыканне:
Парушаны кантакты,
Патушана святло.
Быў позірк малады,
Гарачы, як праменне,
Непаслухмяны чуб,
Адкрытая душа...
— Суровыя гады...
Жахлівасць адступлення...

Пажары за Дняпром...
Крывавае шаша.

Успамінаеш бой
За плиткае азерца,
Равеснікаў сваіх
І палявы шпіталь.
Пад градам кулявым
Вы гартавалі сэрцы
І выстаялі там,
Дзе не трывала сталь.

Ты сам хадзіў на бой,
Быў сцягам аддзялення.
А мне, пасляваеннай,
Аб гэтым сняцца сны.
І гэты дыялог —
Размова пакаленняў,
Тваёй вясны ваеннай
І сённяшняй вясны.

І ўсё-ткі — вечны бой!
Мы ўсе на полі бою.
Нам прадаўжаць той спеў,
Што вы не давалі.
Мы крэўныя з табой —
Мы звязаны крываёю
Тых хлопцаў маладых,
Што ў сопках паляглі.

Дык вось мая далонь,
А з ёй — мая удзячнасць,
І гэтую удзячнасць
Не дай мне страціць бог,
За нашу Перамогу,
За слоў нягучных значнасць,
За гэты наш з табой
Душэўны дыялог.

Цвярскі бульвар
І выгляд дрэў культурны,
На плошчы — Пушкін
З сумам у вачах.
Маскоўскі інстытут
Літаратурны
У семнаццаць год
Мне сніўся па начах.

Мой інстытут,
Настаўнік і спакуснік,
Я памяццю
Цябе не абміну.
«Ды там у нас, —
Даводзіў аднакурснік,
Усе паэты
Пішучь пра вайну.

Напрыклад, ты.
Надрэнна пішаш вершы.
І рыфмы ёсць
Нішто сабе, дарма.
Але ж — ласы, балоты,
Сорак першы...
— Няўжо ж і тэмы
Іншае няма?..»
Даруй ты мне,
Мой крытык іранічны.

Разумны ж хлопец —
Крыўдна удвая.
Ды помніць бор,
Крынічны і чарнічны,
Той час, той год,
Гаротны і смяротны,
І гэты край,
Балючы і гаючы —
Мой лёс
І тэма вечная мая.

Я змін сорак першага года

Радзіму пайшоў берагчы,
Даверана сыну граціца.
А маці не спіць уначы,
(Каторую ноч ёй не спіцца),
Уяўляе, як вернецца сын,
Нявесткаю стане нявеста.
...Буае духмяны язмін
На ціхіх ускраінах Брэста.

А ўжо даспяваюць даўно,
Як гронкі, варожыя змовы.
Фашысты з газет і кіно
Крычаць апантана прамовы.
Шчэ коціцца лета ў зеніт,
Шчыруе навокал прырода.
Лагодзіць сабой краявід
Язмін сорак першага года.

Не чэрвеньскі гром загрыміць,
Успыхне не зрок бліскавіцы,
— Парвецца нябачная ніць,
Завяжацца бой на граціцы.
Між небам, вадой і зямлёй
Парушыцца вечная згода,
І будзе абліты крываёй
Язмін сорак першага года.

Не ведае маці пакуль,
Што побач пагроза мачуе,
Шалёнага поствісту куль
Ні слыхам, ні сэрцам не чуе.
...Запомнім на векі вякоў
Байцоў пагранічнага ўзвода.
Застыў у вачах юнакоў
Язмін сорак першага года.

Не стоміцца маці чакаць
І год, і чатыры, і сорак.
І будуць салдаты ляжаць
Пад строгай жалобаю зорак.
І доўгая будзе вайна,
І подзвіг свяшчэнны народа.
...Пакуль жа цвіце ля акна
Язмін сорак першага года.

Ён і яна

У мядовым гэтым месяцы
Быў і мясячык, што мёд.
Як зайздросцілі равесніцы...
— Грымнуў ботамі у весніцы
Сорак першы чорны год.
Наляцеў крумкач няпрошаны,
На крыле прынёс бяду.
«Эх, лужок мой недакошаны...
І на юшку сват запрошаны...
Ну, бывай. Чакай. Прыйду».

Ён прыйшоў у сны цудовыя
Незабыўна-малады...
— А яе ссушылі ўдовыя,
Непрыкаянна-бядовыя
Ды няспраўджана-мядовыя
Палыновыя гады.

Юная слухачка

Звычайна просяць
«Пачытайце вершы
Пра маладое шчасце,
Пра каханне».
А я ўсё пра далёкі
Сорак першы
Ды пра вайны
Пякельнае дыханне.

Ужо дзяўчаткі
Шэпчуцца патрошкі.
Адна, ў куточку,
Нават пазахнула —
Яе вачэй
Цікаўныя валожкі
Нібы смугою
Шызаі зацягнула.

Яна прыгожа
Апускае вейкі,
На твары —
Абыякавасці цені,
Бы вершы не пра боль,
Які на векі,
А пра даўно не моднае
Адзённе.

Няўжо ж і пад журботны
Звон Хатыні
Не сцісне горла ёй,
Як ад удушша...
— Не дам пакласці
Нашае святыні
Пад нерухомы
Камень раўнадушша!

Балет з Ленінграда

Заўтра на сцэне мінскага
Акруговага Дома афіцэраў за-
вяршаюцца гастролі самабыт-
нага калектыву, які парадваў
мінчан і гасцей горада-героў
цікавай, змястоўнай праграмай.
Тэатр сучаснага балета — а ён і
прыязджаў да нас — быў створа-
ны ў Ленінградзе ў 1977 годзе.
Напачатку гэта была балетная
труппа пры канцэртным аб'яд-
нанні «Ленканцэрт», якую ўзна-
чаліў балетмайстар Б. Эйфман,
што ўжо перад гэтым зарана-
мэндаваў слабе творцам з яна
выражанай мастакоўскай інды-
відуальнасцю, схільным да
смелых пошукаў.

У тэатры сучаснага балета
паспяхова развіваюцца два твор-
чыя накірункі. З пльвінасцю
абодвух і змаглі пазнаёміцца
гледачы ў час гастролі. Адзін
з напрамкаў дзейнасці тэатра і
яго кіраўніка — зварот да тва-
раў класічных, што працыва-
юцца па новаму, па-сучаснаму,
У прыватнасці, нямала хвілін
радасці аматарам мастацтва
прынесла знаёмства з балетам
«Ідыёт», створаным на музыку
Шостай сімфоніі П. Чайкоўска-
га. Дарэчы, гэта першая спроба
у савецкім балете асэнсаваць
неўміручыя вобразы аднаго з
самых выдатных пісьменнікаў
свету.

Другі накірунак дзейнасці
тэатра — пастаноўкі на сучас-
ную музыку, у час якіх выка-
рыстоўваюцца самыя разнастай-
ныя вобразна-выступленчыя
сродкі, спалучаюцца элементы
класічнага танца, аірабатыкі.
З такіх пастановак у першую
чаргу трэба адзначыць «Буме-
ранг» Д. Манлафліна па маты-
вах твораў Б. Брэхта і «Пера-
пыненую песню» І. Калынінша.

На працягу дзесяці дзён
удзячныя гледачы з цікавасцю
сустралі кожнае выступленне
калектыву, у якім шмат яркіх
выканаўцаў — як тых, хто даўно
карыстаецца заслужанай па-
шанай, так і творчай моладзі.
В. ЦЯРЭШКА.

ПАРАДЫ АРМЕЙСКІМ ЛІТАРАТАРАМ

Члены літаратурнага аб'яд-
нання, што працуе пры редак-
цыі акруговай газеты «Во славу
Родины», практыкуюць су-
стрэчы з вопытнымі пісьменні-
камі, якія прымаюць удзел у
чарговых пасяджэннях, выка-
ваюць думкі аб пробах пра
пачаткоўцаў. Нядаўна гасцем
армейскіх літаратараў быў са-
ратар праўлення Саюза пісь-
меннікаў БССР Іван Чыгрынаў.

Пазнаёміцца членам аб'яд-
нання з Іванам Гаўрылавічам
было асабліва прыемна. Як
вядома, штогод лепшыя творы
савецкай літаратуры на ваен-
на-патрыятычную тэматыку
адзначаюцца Літаратурнай
прэміяй імя Аляксандра Фа-
дзеева. Такой узнагароды ўда-
стоены І. Чыгрынаў. Гаворна
вясла аб тым, як савецкая лі-
таратура і ў прыватнасці, літа-
ратура беларускага аддэ-
роўвае подзвіг народа ў гады
Вялікай Айчыннай вайны.

Шмат гаварыў І. Чыгрынаў аб
апаўданні як літаратурным
жанры, паноўны паслядзённе
было прысвечана гэтай тэме.
Вядомы прэзій знаёміў пры-
сутных не толькі з тэарэтыч-
нымі высновамі, але і на пры-
кладзе лепшых апаўданняў па-
казаў, як аўтары дабіваюцца
значных мастакоўскіх поспе-
хаў. Пазнаёміў ён армейскіх лі-
таратараў і з некаторымі сваімі
творами «малага» жанру, адна-
заў на шматлікіх пытаннях.
Г. РАМАНАУ.

Часопісы ў лютым

«ПОЛЫМЯ»

Нумар адкрываецца падборкай з кнігі
Г. Бураўкіна «Гніздо для птушкі радасці».
Пазіў прадстаўлена таскама вершамі
М. Кусянікова, А. Вечара, В. Жуковіча,
М. Стральчані.

У падборцы «Старонні кубінскай паэ-
зіі» — вершы паэтаў Вострава Свабоды
ў перакладзе Р. Барадудзіна.

Змешчаны працяг рамана А. Марцінові-
ча «Груша на голым полі», апаўданне
В. Сачанкі «Спаведзь» аднаго «эмігранта».

«Насенне для наступнага ўраджая» —
дыялог журналістаў Б. Батарчука і С. Ва-
ганана пра тое, як удзел у кіраўніцтве
справамі калектыву гаспадарні фармі-
руе свядомасць сучаснага селяніна. Гэты
матэрыял, а таксама артыкул М. Сташе-
віча «Адаю ўсяго слабе рэвалюцыі» пуб-
лікуюцца ў раздзеле «Публіцыстыка».

«Напрыкоўскі, Даўналапцеў і іншыя»
— нарыс В. Ткачова.

Пад рубрыкай «40 год Вялікай Перамо-
гі» прапануюцца выступленні П. Трану-
зы «Дарога ў логава звер», а таксама
І. Холада «Партызанскі камбрыг».
Да 90-годдзя з дня нараджэння А. Хац-
кевіча — артыкул М. Кусянікова «Рэва-
люцыя і заклінанні».

Пра самадзейнага мастака А. Бухаркіна
расказвае А. Пісьмінкоў — «Чалавек з
дзевятага кардона».

«Сумленна пра жыццё жыццё» — нататкі
П. Дзюбайлы пра новыя беларускія ра-
маны.

Пад назвай «Летапіс жыцця і творчасці
Івана Мележа» друкуюцца старонкі бія-
графіі Івана Паўлавіча, падрыхтаваныя
Л. Мазанік, і нататкі М. Мушынскага.

«Прага высонай духоўнасці» — слова
Л. Ламака ў сувязі з 60-годдзем І. Наву-
менкі.

«Быць равеснікам веку...» — юбілей-
ныя нататкі ў сувязі з 50-годдзем Р. Ба-
радудзіна.

З рэцэнзіямі выступаюць Д. Бугаёў і
А. Карасёва.

Прапануецца чарговая падборка «Наш
каляндар».

«МАЛАДОСЦЬ»

З вершамі выступаюць Г. Бураўкін і
В. Дранчун.

«Хвала жыццю» — паэма А. Русецка-
га.

Змешчаны апаўданне М. Барэйшы
«Аварыйнае асвятленне» і пачатак рама-
на Л. Дайнекі «Меч князя Вечкі».

У раздзеле «Публіцыстыка» — фотарэ-
партаж В. Ждановіча «Хлеб індустрыі»,
нарыс А. Улічэнка «Аперцыя «ВТ»».

«Дарогі ў жыццё» — развагі Л. Савін
пра маладую беларускую прозу 1984 года.

Слова ў сувязі з 60-годдзем І. Наву-
менкі гаворыць А. Лойка — «Запрашэ-
не да трох соснаў».

«Свайі чарадой» — нататкі А. Кабако-
віч у сувязі з 50-годдзем Р. Барадудзіна.

«БЕЛАРУСЬ»

Пад рубрыкай «Актуальны погляд» —
публіцыстычнае слова генерал-лейтэнан-
та бранітанкавых войск у адстаўцы, на-
месніка старшыні Мінскай сэнцы Савета
намітэта ветэранаў вайны С. Сяргеевіч
«Чалавек з ружокам».

Дыялог са старшынёй Дзяржкамтэта
БССР па прафтахадунцыі У. Верхушчом
вядзе журналіст Б. Пастарнак — «Рабо-
чая змена».

«Апошні званок... А пасля?» — роздум
пісьменніцы С. Курылёвай.

Змешчаны вершы М. Федзюковіча і
С. Панізніка, апаўданні У. Арлова і
Л. Калодзежнага.

Як зрабіць, каб заўсёды пад ём добра-
быту людзей суправаджаў узбагачэн-
нем унутранага свету чалавека? — над
гэтым пытаннем задумваецца Н. Копыса-
ва ў нататках «Каралі са знакам задзья-
ма», якія прапануюцца пад рубрыкай
«Запрашаем да размовы».

Да 60-годдзя І. Навуменкі і 50-годдзя

Р. Барадудзіна прымераваны выступлен-
ні П. Дзюбайлы і А. Марціновіча.

Пра народнага артыста БССР У. Дзя-
дзішчу расказвае Б. Бур'ян («Ці толькі
акцёра гэтай думка?»), пра народнага
артыста СССР, вядомага савецкага балет-
майстра А. Ермалаева — Т. Мушынскай
(«Абаянне таленту»).

З народным артыстам БССР М. Яро-
менкам гутарыць В. Добкін — «І гэта
усё — жыццё».

«Палітычны глобус «Беларусі» прад-
стаўлены запісамі А. Вярцінскага «Дзве
дыпламатыі на паверку».

Р. Каравулава напісала штрыхі да твор-
чага партрэта мастака Б. Казакова — «Як
неба ў кроплі расы...»

«НЕМАН»

Вершы В. Лукшы змешчаны ў аўта-
рызаваным перакладзе Э. Сякоблева, паэ-
му Т. Бондар «Шчаслівая» пераклала
С. Кусянікова.

Проза прадстаўлена апаўданнем І. На-
вуменкі «Срэбныя імкі» (пер. У. Жыжэн-
кі) і заканчэннем апавесці В. Хомчанкі
«Пры апаўданні — затрымаць» (пер.
Г. Астроўскай).

«Сямейны рэліквіі» — нарыс М. Кер-
ногі.

Нататкі І. Падваркава «Сябра з Фран-
цыі» прапануюцца ў раздзеле «Запіскі,
Успаміны. Документы».

У сувязі з 50-годдзем Р. Барадудзіна
слова пра яго гаворыць А. Сямёнава —
«Над кнігай быццё...»

Новыя кнігі рэцэнзуюць П. Марлін,
Я. Таганяў, А. Дулеба і Т. Габрусь,
А. Дзядзю.

Прадстаўлены рубрыкі «На скрыжаван-
нях мінулага» і «Учора. Сёння. Заўтра».

ЗДРУГОЙ палавіны 60-х гадоў беларускай навілістыка прыкметна запавольвае тэмп развіцця, узяты гадоў дзесяць назад. Сігналы трывогі так ці інакш гучаць у артыкулах і рэцэнзіях, што друкаваліся ў той час у перыядычных выданнях. З адчування трывогі за стан апавядання вынікла і дыскусія на старонках «Літаратуры і мастацтва».

Артыкул Васіля Бурана «Вялікая праблема малага жанру», якая дыскусія распачалася, і сёння прываблівае шырынёй у пастаноўцы многіх актуальных на тым этапе праблем, багаццем канкрэтнага матэрыялу, патрабавальнасцю да аўтараў, нягледзячы на іх службовыя рангі і заслугі ў літаратуры.

Правільна, на нашу думку, быў вызначаны і асноўны дыягназ хваробы: «Дзвюх вельмі істотных і важных якасцей, як нам здаецца, — заключаў крытык, — не хапае сучаснай беларускай навілістыцы, калі абстрагавацца ад яе прыватных недаходаў: шырыні пісьменніцкага погляду на жыццё і грамадзянскасці».

Крытык, робячы гэтыя ўвогуле слушныя высновы, павінен быў бы не задаволіцца канстатацыйнай фактаў, але і адшукаць іх прычыны, задумацца і паравацца, чаму ж сапраўды ў той час пачалі знікаць з нашай літаратуры і грамадзянская смеласць, і шырыня погляду на жыццё, і глыбіня прааналізавання ў сучаснасць, і непрымірымасць да ўсяго адмоўнага ў ёй? Бо, уласна кажучы, толькі ўскрышы гэтыя прычыны, а значыць, зрабішы першы і вельмі важны крок у кірунку іх ліквідацыі, можна было б спадзявацца на тое, што літаратура зможа пераадолець адмоўны з'явы ў сваім, залежным ад грамадскай атмасферы, развіцці. Менавіта ж дзеля гэтага, трэба думаць, і распачылася дыскусія.

Забягаючы наперад, скажам, што ні ў запевным артыкуле В. Бурана, ні ў выступленнях іншых удзельнікаў дыскусіі прычыны гэтыя не былі паказаны. Выявіўся тут адзін вельмі зацяжны недахоп нашай крытыкі, у выніку якога гаворка пра літаратуру набывае вузкая эстэтычны характар, недахоп, з якім мы звикліся і які большасцю з нас, мусіць, не заўважаецца: няўменне ці нежаданне аналізаваць грамадскія працэсы, якія фарміруюць і прадвызначаюць літаратурную атмасферу, уздзейнічаючы на яе. А гэта не можа не прыглушаць ролю і задачы крытыкі як у грамадстве, так і непасрэдна ў літаратуры.

Тое, што прадстаўнікі крытычнага цэху своечасова загаварылі пра сімптомы запавольнасці ідэйна-эстэтычнага развіцця, бяспрэчна, сведчыла аб іх клопце і адказнасці за лёс літаратуры. Асабліва выразна выявілася гэта ў артыкуле І. Навуменкі «Апавяданне мусіць шукаць». Нават у пахвальных на адрас апавядальнага жанру выступленнях С. Андраюка, А. Яскевіча, А. Адамовіча больш ці менш выразна гучала прыхаваная трывога за агульны стан літаратуры, якая ў той перыяд перажывала замаруджванне добра ўзятага раней тэмпу. Адшукаць прычыны гэтага, разабрацца ў іх — асобная, вельмі складаная і надзвычай маштабная праблема, вырашэнне якой пакуль што ў нашага літаратуразнаўства наперадзе.

Варта адзначыць, што недахопы, пра якія гаварылі ўдзельнікі дыскусіі, найбольш адбіліся на творах, напісаных на гарадскім матэрыяле сучаснасці, дзе падымаліся вострыя зладзеныя праблемы. У гэтым сэнсе В. Адамчык, які хіпер пераважна пісаў пра заходнебеларускую давераснёўскую рэчаіснасць і вайну, звяртаўся найбольш да вырашэння маральна-этычных, агульначалавечых тэм і праблем, апынуўся ў досыць

выгрышным становішчы. Аднак далёка не ва ўсіх выступленнях творчасць яго атрымала станоўчую ацэнку.

Тое, што з артыкула В. Бурана праявіліся «выпаў», мы лічым зусім зразумелым і цалкам апраўданым пазіцыяй гэтага крытыка, яго шмат у чым рэгламентацыйнымі патрабаваннямі да героя навілістыкі. Ні слова пра Адамчыка не было ў выступленні Я. Герцовіча. Вось як яго быў: калі творчасць не падыходзіць пад маю канцэпцыю — значыць, і гаварыць пра яе няма чаго, значыць, яна па-за законам. А між тым гэты прыкрая недарэчнасць і на сённяшні дзень выяўляецца ў дзейнасці некаторых нашых крытыкаў, якія зыходзяць не з таго, што зроблена пісьменнікам, а з пазіцыі сваіх прынцыпаў і канцэпцыі, з меркаванняў група-

меркаваннем, што для самацвярджэння ў літаратуры абавязкова трэба зарэкаментаваць сябе творам буйной жанравай формы. Не, думка пра раман як пра найбольш прыдатны сродак па-эпічнаму шырокага і паўнакроўнага адлюстравання лёсу народа жыла ў ім даўно і, як гэта нават ні дзіўна, папярэднічала спробам у жанры апавядання. Вось як пра гэта гаворыць сам пісьменнік у адказе на прапанаваную яму анкету: «Чужая бацькаўшчына», ды і ўся кніга, над двума раманами з якой («Год нулявы», «Скажа той, хто народзіцца») цяпер праую, нараджалася ў галодны студэнцкія гады, але я мусіў адступіцца, каб правесці сябе, і пачаў з апавяданняў, паставіўшы перад сабою трохі злосную мэту: «Калі са ста маіх апавяданняў надруку-

на больш шырокае асэнсаванне ідэйна-мастацкай канцэпцыі і праблематыкі рамана».

Першым друкаваным водгукам на яго з'явілася рэцэнзія А. Рагулі «Людзі на раздарожжы». Сталася так, што канцэпцыя аўтара, хоць на яе ніхто і не спаслаўся ў далейшым, пэўным чынам паўплывала на большасць пазнейшых ацэнак рамана. Справа ў тым, што першарэцэнзент узяў аспект рамана — праблему страты народа нацыянальнай свядомасці — і публіцыстычна завастрў думку, тэндэнцыйна падганяючы пад яе ўвесь змест рамана, паказваючы, што значыць для асобнага чалавека і ўсяго народа быць бязродным і несвядомым. Усё, пра што ні раскажваецца ў рамана, пад зрокам крытыка ператвараецца ў сцэльную трагедыю, у штосьці

Яўген ЛЕЦКА

...І ВА УСПРЫНЯЮЦІ КРЫТКІ

АРТЫКУЛ ТРЭЦІ

вой і сваяцкай прыхільнасці.

У выступленнях іншых удзельнікаў дыскусіі (С. Андраюка, В. Жураўлёва, В. Каваленкі) творчасць В. Адамчыка была асновай для разваг маштабнага характару, ставілася імі ў цэнтр развіцця тагачаснай беларускай навілістыкі, прызнавалася з'явай, на якую трэба раўняцца.

Здавалася б, лёс праявіў складваецца ў гэты час надзіва зайздросна і яго чакае ўспўнёная і бесперашкодная «хата ў заўтра. Але менавіта ў гэты час нечакана-неспадзявана на дарозе вынікі нікім не прадбачаныя патырчакі. Нягледзячы на вельмі прыхільную і амаль аднагалосна ўхваляльную ацэнку апавяданняў у друку, падрыхтаваны аўтарам да выдання зборнік «Дзікі голуб» не выйшаў. Хто ведае, што было б далей, калі б на дапамогу маладому калегу не прыйшлі народныя пісьменнікі Беларусі М. Лынькоў і Т. Мележ.

Атрымалася, што ў арыгінале зборнік быў надрукаваны ў 1972 г. пасля таго, як у перакладзе на рускую мову быў выданы ў Маскве том навілістыкі В. Адамчыка «Вспышка молнии» (1970), куды ўвайшлі і творы з «Дзікага голуба», апублікаваныя па-беларуску ў перыядыцы.

Якая ж была рэакцыя крытыкі на яго выданне? Вельмі стрыманай і асцярожнай. Гэта калі мякка ацэньваць пазіцыю маўчання, якая ўсталявалася вакол арыгінальнага для нашай навілістыкі зборніка. Адзіна, што з'явілася ў друку, скажушы год пасля выхаду кнігі, была невялікая рэцэнзія Я. Казека, аўтара вопытнага, сталага і кваліфікаванага. Рэцэнзія напісана з веданнем справы, хоць яе і не аднясеш да асаблівых удач крытыка. Гэта хутчэй разгорнуты водгук на кнігу.

Факт застасца фактам: адна з найбольш цікавых, арыгінальных і значных у гісторыі беларускай навілістыкі кніг апавяданняў «Дзікі голуб» і досюль па-належамаму не прачытана як завершанае мастацкае цэлае, хоць пра асобныя навілы было выказана шмат слушных думак, зроблена транных назіранняў і пад час выдому дыскусіі на апавяданні, і ў творчых партрэтах пісьменніка, створаных С. Андраюком, Г. Далідовічам, В. Івашчанкам, і ў манюграфічным раздзеле пра сучаснае апавяданне, напісаным В. Жураўлёвым, і ў артыкулах некаторых іншых аўтараў...

Пераход В. Адамчыка да рамана не быў звязаны з тым

юць адно — «буду пісаць!» У ўсё далейшае жыццё было пастаўлена маладому цвёрдаму жаданню дамагчыся свайго».

Апавяданні Адамчыка не загатоўкі да раманаў, а «Чужая бацькаўшчына», як пісаў Г. Далідовіч, — «не паўтарэнне, нават не паглыбленне (бывае і такое ў практыцы некаторых нашых раманістаў) сваіх апавяданняў. Раман... новы, самабытны твор. Апавяданні толькі, можа, разведлі для яго стратэгічны накірунак». У гэтым жа плане разважае і С. Андраюк.

У раманах В. Адамчыка «Чужая бацькаўшчына» і «Год нулявы» сапраўды ёсць тое, без чаго не можа быць паўнаціннага твора буйной жанравай формы, — думка пра народ, якая вызначыла сабой канцэпцыю і падпарадкавала адбор жыццёвага матэрыялу і адпаведных мастацкіх сродкаў, з другога боку, тут мы можам гаварыць і аб адваротнай сувязі: выбар матэрыялу дыктуецца характарам таленту пісьменніка, яго творчымі схільнасцямі. І ў першым, і ў другім выпадку непарушным застаецца адно — наяўнасць у рамана ўсё той жа думкі пра народ.

Зусім зразумела, што належным чынам ацаніць раманую задуму В. Адамчыка мы здолеем толькі тады, калі будзе завершаны ўвесь цыкл.

Але і ўжо зробленае адпавядае патрабаванням і ўяўленням пра твор буйной жанравай формы. У канцэптуальным плане, на нашу думку, найбольш цікавым, па-мастацку цэласным і завершаным з'яўляецца «Чужая бацькаўшчына».

Усе, хто пісаў пра гэты раман — апісальна-аморфных ці аднабаковых кампліментарных або разнасных матэрыялаў не было, — у той ці іншай меры паглыблялі даследаванне сутнасці твора, хоць, вядома, многія палажэнні выклікаюць пытанні. Гэта — у адных выпадках — звужэнне канцэпцыі і праблематыкі твора да бытавога паказу аднае вёскі, у другіх — прадузята прыпісанне аўтару трактоўка лёсу народа і паказанай у творы рэчаіснасці як своеасаблівага «ідэятызму вясковага жыцця», у трэціх — спробы вывесці генезіс рамана не з канкрэтнага жыцця Заходняй Беларусі і айчынай літаратурнай традыцыі, а з архаічных на ўзоры іншаземнай мастацкай стыхіі. Больш канкрэтных пярэчанні датычаць сутнасці выведзеных у рамана персанажаў, што, вядома, у кожным канкрэтным выпадку таксама пэўным чынам уплывае

пазбаўленае логікі, сэнсу і перспектывы. «Аўтар творам сваім сцвярджае, што жыццё народа без вялікай, аднаючай ідэі ў корані сваім фальшывае, неспраўднае, яно падобнае на «збэрсаны» маток нітак...»

Пазбаўленае перспектывы, яно абмежавана «курунымі» маштабамі і нагадвае жыццё ў падпечку».

Кіруючыся такім разуменнем рамана, рэцэнзент досыць адвольна вытлумачае сутнасць характараў і іх учынкаў, у якіх бачыць выключна правільнае чагосьці змрочнага і ў перспектыве пазбаўленага якога-небудзь грамадскага сэнсу. Менавіта зыходзячы з гэтага, А. Рагуля імкнецца правесці паралель паміж творчасцю беларускага аўтара і аднаго з сусветна вядомых сучасных празаікаў: «Пафас, з якім у рамана раскрываецца трагедыя капіталістычнага адчужэння, збліжае яго ў пэўных адносінах з пафасам такога пісьменніка, як Кабо Абэ. Аднак беларускі празаік свядома адмаўляецца ад так званай умоўнай вобразанасці, экспрэсіі і пластыка ў яго непадзельны, і ўвесь духоўны свет рамана нібы выкрышталізоўваецца з натуры, з умоў сацыяльнага жыцця».

Што датычыць характараў вобразанасці, тут мы пагаджаемся з крытыкам, аднак, думаецца, зусім розны пафас творчасці пісьменнікаў, якія кіруюцца істотна адрознымі светапоглядамі-архэтыпамі.

Раман Адамчыка напісаны ў рэчывы не мадэрнісцкіх тэндэнцый развіцця сучаснай літаратуры, а ў традыцыях рэалізму, з улікам, вядома, тых змен, якія перажывае проза ў наш час.

Зусім зразумела, што ў кароткай газетнай рэцэнзіі А. Рагуля не мог раскрыць усё багацце ідэйна-мастацкага зместу рамана. Звернем увагу на адзін істотны момант, што будзе ўпушчаны ў працах некаторых крытыкаў, якія разгоруць палажэнні першага рэцэнзента: ён не атаясамлівае мастацкі свет рамана з агульнай карцінай заходнебеларускай рэчаіснасці і не пераносіць сваіх атэстацый мастацкіх вобразаў на характарыстыку ўсяго сялянства, быццам нейкай цёмнай і бездухоўнай масы.

Звернем увагу на тое, што перадгісторыі сённяшняга жыцця герояў, якія любіў надаваць у сваіх творах і К. Чорны, не проста ўводзяцца дзеля самаметнага папярэння прастаравых і часавых рамак твора.

Вось некалькі вытрымак з рэ-

цэнзіі М. Тычыны, якія, спадзяёмся, дазваляюць зразумець, як крытык вытлумачае сутнасць і змест рамана: «Кола жыццёвых інтарэсаў сялян звужана да крайняй ступені: гаспадарчыя клопаты, бытавыя нелады, сямейны дабрабыт, сваркі, плёткі, забабоны... І амаль нічога звыш гэтага...»

Брат ідзе на брата, чалавек забівае чалавека, вёска варагуе з вёскай — тыповы малюнак заходнебеларускай рэчаіснасці, і аўтар узнаўляе яе поўна і дакладна...»

Давялося б прачытаць гэта прадстаўніку якога іншага народа, то ён, напэўна, падумаў бы, што ў Беларусі не людзі жылі і жывуць, а нейкія цалкам бездухоўныя стварэнні. М. Тычына ўслед за А. Рагулем звужана вытлумачае ідэйна-мастацкі змест рамана, ігнаруючы яго «светлыя» бакі, выносіць жорсткі прысуд не толькі заходнебеларускай рэчаіснасці, але і ўсяму ладу жыцця народа. Таму, і не толькі, вядома, з гэтай прычыны, ёсць патрэба «ўпісаць» «Чужую бацькаўшчыну» як у тагачасную рэчаіснасць, так і ў кантэкст твораў, напісаных на матэрыяле Заходняй Беларусі, тагачаснага жыцця, што па шмат якіх паказчыках можа якраз і сведчыць пра нацыянальна і сацыяльна ўсвядомленае быццё народа, які самаахварна змагаўся за сваё палітычнае і духоўнае разнаўленне, за дзяржаўную самастойнасць. Дастаткова тут будзе прыгадаць дзейнасць Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі і Сялянска-рабочніцкай грамады, якая згуртавала ў сваіх шэрагах больш за сто тысяч чалавек.

Каб адчуць атмасферу ў паднявольным, але няскораным краі, перш за ўсё звернемся да выказванняў сведкі і непасрэднага ўдзельніка векапомных падзей Максіма Танка, які ў артыкуле «Светлая дата», прымеркаваным да гадавіны Вялікага Кастрычніка, асэнсоўваў у 1949 г. гераічнае мінулае свайго народа: «Напалоханая небывальным уздымам нацыянальна-вызваленчай барацьбы афіцыйная польская газета «Rzeczpospolita» (2 кастрычніка 1925 г.) пісала: «...на краях пануе фатальны стан. Калі на працяг некалькіх год не будзе змен, мы будзем мець усеагульнае ўзброенае паўстанне, якое адарве ад нас значную частку тэрыторыі...» А каб гэтага не здарылася, газета падказвала ўраду як адзін са сродкаў барацьбы з рэвалюцыйнымі масамі фашысцкі тэрор: «На паўстанне ёсць шыбеніцы, больш нічога... На ўсё беларускае насельніцтва зверну да нізу павінен пасці жах, ад якога застыне кроў».

Нягледзячы на рэпрэсіі, нацыянальна-вызваленчая барацьба беларускага народа не толькі не згасала, але на працягу 20-ых гадоў шырылася і разгаралася, набываючы новыя формы і метады. На жаль, тут у нас няма магчымасці апублікаваць новыя архіўныя матэрыялы-данясенні наваградскай дэфензівы цэнтральных уладам, — праз якія добра выяўляецца палітычная актыўнасць беларусаў, а таксама тое, як пільсудчыкі рабілі ўсё магчымае дзеля таго, каб дэмаралізаваць тутэйшае насельніцтва, вытруціць у ім класавую і нацыянальную свядомасць. Цікаўнага чытача адсылаю да сваёй кніжкі «Характэрна і боль жыцця», якая павінна неўзабаве выйсці з друку. Міркую, што прыведзеных там фактаў будзе дастаткова для таго, каб разбурыць памылковае ўяўленне аб забітасці беларускага народа і бездухоўнасці яго існавання ва ўмовах заходнебеларускай рэчаіснасці. Выяўляла рэвалюцыйна-дэмакратычныя памкненні народа і літаратура.

Наўрад ці свядома «ўпісаў» В. Адамчык свой раман у літаратурны кантэкст — гэта залежыць у першую чаргу ад таленту, — але «Чужая бацькаў-

(Заканчэнне на стар. 6—7).

АБЛІЧЧЫ РАБОЧЫХ ЛЮДЗЕЙ

Дакументальная аповесць Уладзіміра Глушакова «Цёплае лісце таполяў» вырасла з нарысавага трыпціха—«Лінія», «Рэканструкцыя», «Спектр», з нарысаў «А я люблю таварышаў маіх» і «Змена», якія прысвечаны будням мінскіх трактарнага і маторнага заводаў, дзе аўтар атрымаў працоўную загартоўку, прайшоў шлях ад рабочага да майстра участка.

Канстанцін Федзін у свой час гаварыў, што напісаць пра сённяшняга рабочага цяжэй і складаней, чым пра акцёра ці студэнта і нават селяніна. У лепшых нарысах У. Глушакова пераадолюе гэты творчы бар'ер. Яму ўдаецца выявіць цікавы характар, які дзякуючы мастацкаму абагульненню вырастае ў тыповы вобраз. Характэрна, што для яго раскрыцця аўтар не падбірае выключна сваёй канфліктнай сутнасцю і драматычным напалам вытворчых сітуацый, ён найперш прыглядаецца да будзённага жыцця сваіх герояў, да іх клопатаў, турботаў.

Аповесць пачынаецца расказам пра жыццё працоўных калектываў на асобных участках волата Беларускай індустрыі—трактарнага завода. На вытворчы працэс людзей мы спачатку глядзім вачамі «навічка», які залічваецца ў брыгаду слесарна-зборшчыкаў галоўнага

У. Глушакова. Цёплае лісце таполяў. Дакументальная аповесць. На рускай мове. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1984.

канвеера. Праходзіць час, малады рабочы сталее, пашыраецца ягоны круггляд, ускладняюцца пытанні і праблемы, з якімі ён сутыкаецца. Зусім не выпадкова ён пераходзіць працаваць на маторны завод, затым завочная вучоба ў ВНУ і вяртанне ў якасці інжынера на родны трактарны.

Аўтару ўдаецца пазбегнуць характэрнай для падобнага жанру суб'ектыўнай афарбаванасці «ўспамянаў», якія ў нейкай ступені скажалі аб'ектыўную карціну. Тым не менш гэта не дае падстаў лічыць, што ў аповесці адсутнічае аўтарскі голас. У. Глушакова смела выкарыстоўвае прыёмы мастацкай публіцыстыкі і стыстычны матэрыял, які арганічна ўрастае ў тканіну аповесці. Малады пісьменнік перадае напружаны рытм работы праз удала пабудаваны дыялогі і апісанні, рэплікі і выказванні герояў, іх унутраны маналогі.

Прывабляе ў аповесці і тое, што аўтар не цураецца паказу супярэчлівых, складаных характараў. На шмат якіх старонках Іван Гудзім разважае на розныя ходкія тэмы, навукае моладзь, як трэба жыць... А калі ўлічыць, што «Іван Гудзім—самы вялікі, моцны і цікавы чалавек не толькі на участку, але ў цэлым на заводзе», то зразумела, што ён здольны ўплываць не толькі на таварышаў па працы, але і на чытача. З першага пагляду можа падацца, што Гудзім —

адмоўны тып, з тых, хто пашкадуе кавалачак хлеба чалавеку.

А вось Гудзім у другой якасці.

«На лініі за кантрольным столікам сабралася амаль уся брыгада. Звычайная сценка: Гудзім, завалодаўшы ўвагай рабочых, нешта азартна даказвае...»

— Ты што, Гудзім, у бірулькі сёння прыйшоў пагуляць?— да кантрольнага століка з-за брудна-зялёных станкоў выплыў майстар у нязменным, да п'ят, шэрым халаце.

— Бірулькі, кажаш?! А тое, што я за кожным цыклам станка падпраўляю рукой у гнязде распалены вянец, і не дай бог нехта ў гэтую хвіліну націсне незнарок «пуск» і рука застанеца пад прэсам, — гэта, па-твойму, таксама бірулькі? Ты, майстар, ці не бачыш, што я за змену разоў дзвесце, калі не больш, груба парушаю тэхніку бяспекі?..»

Перад намі характар. Такім, якім ён паўстае перад намі, Гудзіма зрабіла жыццё. І таму не дзіўна, што аўтар у нечым сімпатызуе свайму герою, яму шкада гэтага магутнага чалавека, без якога цяжка ўявіць брыгаду Тамковіча...

Вельмі добра і тое, што мы бачым герояў у працоўным дзеянні, у час адпачынку, у коле сяброў, у сям'і. Мы далучаемся да іх настрою, думак, планаў, нарэшце, згаджаемся або спрачаемся з імі. І ў гэтым умённі захавіць чытача, далучыць яго да закранутых праблем і ключаецца ўдача аўтара.

У. Глушакова не абыходзіць маўчаннем адмоўныя з'явы жыцця. Тут, як і ў нарысах «Ля абочыны», «Дом на зносе», «Прыгарадная сітуацыя», адчуваецца рука сатырыка. Аднак у партрэтах замалёўках людзей пасіўных, якія найперш думаюць пра сябе, аўтар захоўвае пачуццё меры, пазбягае

аднабаковасці і схематызму.

Рабочыя галоўнага канвеера — людзі высокай палітычнай свядомасці і інтэрнацыянальнага абавязку. Асабліва выразна гэта выяўляецца ў іх адносінах да замежных студэнтаў. «Хлопцы амаль з усяго зямнога шара» гутараць без перакладчыка і разумеюць адзін аднаго.

Раздзел «Паварот» адкрываецца незвычайным у жанры вытворчага апавядання пераходам ад урбаністычнага да сельскага пейзажу, з «занядбалым, нікому не патрэбным лугам у гарадскіх межах». І раптам штосяці шчымлівае, як напамін аб вытоках, аб зямлі-карміцельцы, уваходзіць у душу чытача...

Выраслі людзі брыгады, змя-

ніліся ў нечым іх лёсы. Вырас і замацаваўся на лініі пераемнік Тамковіча — Слаўка Бандарэвіч.

Так непрыкметна ствараецца летаніс пра заводчан, іх працу, і пішавца ён з улікам прамых сувязей «паміж заводам, вуліцай, людзьмі і сям'ёй».

«Дзіўна крыху, але перад вачыма не чарцяжы, не аўтаматы, не тэхналагічныя працэсы, а твары людзей: Пятровіча, жанчын-тэрмістак, майстра... Яны на першым плане, а не станкі... Я ведаю гэтых людзей даўно... Можна, таму адчуваю сябе побач з імі хораша і надзейна...»

Ці не ў гэтым галоўная вартасць аповесці У. Глушакова «Цёплае лісце таполяў»?

Георгій СІНЕНКА.

«МОЙ ТЫ ХАДЖА ЭФЕНДЗІ...»

Так з любовасцю на ўсходні лад называў у пісьмах Адам Міцкевіч свайго самага блізкага сябра па Віленскім універсітэце і таварыстве філаматаў ураджэнца Гродзеншчыны Восіпа Кавалеўскага (1801—1878). Пасля суда над членамі студэнцкіх нелегальных таварыстваў у 1824 г. ён быў высланы ў Казань. У мясцовым універсітэце ён і заняўся вывучэннем усходніх моў.

Цікава склаўся лёс гэтага

Г. Шамаў. Прафесар В. М. Кавалеўскі. Нарыс жыцця і навуковай дзейнасці. На рускай мове. Выдавецтва Казанскага ўніверсітэта, 1983.

вельмі таленавітага чалавека. Прыкладна праз дзесяць гадоў ён пабываў у Бураціі, Манголіі і Кітаі, стаў прафесарам Казанскага ўніверсітэта, загадчыкам першай у Расіі кафедры мангольскай мовы. Кавалеўскі стварыў такія выдатныя працы, як «Граматыка мангольскай мовы», трохтомны «Мангольска-руско-французскі слоўнік», і з'явіўся заснавальнікам манголазнаўства ў Расіі. Вучоны быў абраны акадэмікам Пецярбургскай акадэміі навук, ганаровым членам некалькіх замежных навуковых таварыстваў, а ў 1855 годзе стаў рэк-

...І ВА ЎСПРЫНЯЦІ КРЫТКІ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

шчына» не толькі дадала шмат новага да мастацкага асваення не вядомага раней чытачу жыццёвага матэрыялу, але як бы па-свойму падсвятляла напісанне пра Заходнюю Беларусь раней, паказала вытокі і прычыны многіх з'яў.

У рамана паказаны такі стан высковага свету, калі загерметызаваны ў самім сабе, ज्याкімі спрашаваны і закасцяненыя ўклад жыцця пачынае ўваходзіць і падключацца да свету вялікіх праблем, ідэалагічных і маральных каштоўнасцей, палітычнай барацьбы, калі такія паняцці, як Радзіма, нацыянальная годнасць, павага да іншага народа, сумленне, абавязак, чалавечнасць, дэмакратычныя правы з нустых для высковага жыцця гукаў ператвараюцца ў жывую плыць, закранаюць самыя блізкія інтарэсы, пачушці і думкі людзей.

У «Чужой бацькаўшчыне» — тут мае рацыю В. Каваленка—празвіск сапраўды «раскрывае сацыяльнае аблічча паказанай ім рэчаіснасці знутры, праз побыт...» «Чужая бацькаўшчына», які і «Год нулявы», узнікла ў выніку асэнсавання лёсу Беларускага народа, узрасла на канкрэтным грунце заходнебеларускай рэчаіснасці і з'явілася арганічным працягам нацыянальнай традыцыі, перш за ўсё творчасці Я. Коласа, М. Гарэцкага, К. Чорнага, І. Мележа. Таму пэўнага ўдакладнення патрабуюць палажэнні В. Каваленкі, які піша, што В. Адамчык абаліраецца на рэймантаўскую традыцыю. Чаму абавязкова трэба бачыць уплыў поль-

скага пісьменніка? Ці ж паказ рэчаіснасці знутры, праз побыт, уласцівы Уладзіславу Рэйманту і прадстаўнікам многіх іншых літаратараў, не з'яўляецца трывалай традыцыяй і беларускай літаратуры, не складае ўнутранай сутнасці творчасці яе карыфееў? Наша прырэчэнне выклікае не толькі разуменне крытыкам уплываў аднаго пісьменніка на другога, але і вытлумачэнне ім спецыфікі і пафасу выдатнага твора польскай літаратуры, у якім нібыта, як і ў «Чужой бацькаўшчыне» В. Адамчыка, паказана «ірадына, маральна няўстойлівая, духоўна глухая і скалечаная будзённасць». На самай жа справе гэтаму рамана арганічна ўласцівы пафас высокага жыццесцвярджэння. «Сяляне» У. Рэйманта, які і «Новая зямля» Я. Коласа, напісаны з любовасцю да вялікага працаўніка зямлі. Вядома, класікі і польскай, і беларускай літаратуры, пішучы пра вёску, не заплочывалі вачэй на адмоўныя правы сялянскага побыту, бо жонны сапраўдны мастак слова, пра што б яму ні даводзілася пісаць, заўсёды бачыць з'явы ў руху і супярэчнасцях.

Пра тое, якім чынам пісьменнік пашырае прасторавыя і часавыя рамкі рамана, імкнучыся ў межах цэласнай ідэйна-эстэтычнай сістэмы твора да найбольш поўнага і ўсебаковага ўвасаблення жыццёвага матэрыялу, ужо гаварылася. Зазначалася і падначаленае ўласнай канцэпцыі прычыннае твора А. Ругулем і ў значнай меры залежнае ад яго і досыць звужанае ўспрыманне «Чужой бацькаўшчыны» М. Тычынам.

Да гонару апошняга трэба сказаць, што ў рэцэнзіі, апублікаванай на старонках «Літаратурнага обозрения», (гэта адно з найбольш прадуманых і дакладных па выверанасці крытэрыяў выступленне крытыка), ён у асноўным пераадолеў крайнасці маладосцеўскай рэцэнзіі, да вывадаў якой шмат у чым блізкі і палажэнні В. Каваленкі, які таксама бачыць у раманае толькі змрочнае і негатыўнае: «Згодна з сённяшнім адчуваннем аўтара, — кажа крытык, — усё, літаральна ўсё павінна было быць чужым для працоўнага чалавека ў тым жыцці, дзе ён пакутаваў ад поўнага раўнадушша да свайго лёсу». — і працягвае думку далей: «Усё шэрае і рудое вакол яго (Адамчыкавых. — Я. Л.) герояў».

У тым жа духу, але яшчэ больш наступальна і рашуча разважае і рэцэнзент брэскай абласной газеты «Заря» В. Лебедзеў:

«Сум, смутак, падаўленасць усяякіх духоўных інтарэсаў прыводзяць да таго, што жыццё ў вёсцы апаюваецца нікчэмным плёткі, звычайнай з'явай робяць скандаль, п'янікі і бойкі. Такое жыццё непазбежна вядзе да падзення маральнасці, спараджае злачынасць. Змрочны дух высковага жыцця дасягае апошняга ў сцэне хрэсьбіна. Раскашаванне дзікіх інстыктаў настолькі пачварнае, быццам гэта не высковыя хрэсьбіны, а нейкая раз'юшаная оргія».

Во які! Што ні кажыце — далёка можна зайсці, ступіўшы на шлях беспадстаўных абінавачванняў, падтасоўкі твора пад «канцэпцыю»! Справа ў

тым, што крытык не імкнецца да дакладнай перадачы зместу рамана, да разумення псіхалогіі персанажаў, а дае волю ўласным пачуццям, зададзена падначаленым уласнай ці запэчанай ад іншых крытыкаў канцэпцыі твора. У раманае ж усё крыху іначай, і тое, у чым рэцэнзент бачыць «пачварнае раскашаванне дзікіх інстыктаў», «раз'юшаную оргію», у сапраўднасці заключаецца ў тым, што гасці, які гэта было даўней і не пераважало да нашага часу, падпілі ў застоллі. Была сярод іх і Хрысця, якая даўно ўжо ўпотаікі кахала Імполь, і вось цяпер, паддаўшыся пачуццю, кідаецца на шыю да яго. Трэба сказаць, што за гэты ўчынак дасталася ёй не толькі ад В. Лебедзева. Але звернемся ў гэтым месцы да старонак манаграфіі П. Дзюбайлы «Беларускі рамана»:

«Гэта ніколі не зведанае, незразумелае пачуццё штурхнула яе, маладую, нявобразную, у абдымкі з Імполем. Геранія не заслужыла таго, што гаворыць пра яе крытык А. Рагуля: «Взямо забытваецца яшчэ больш, калі эстафету ад сястры прымае спрытнейшая і прыгажэйшая Хрысця. Яна не ведае сумненняў і хістанняў паміж саромным і бессаромным. Хрэсьбіны, на якіх Хрысця з Імполем былі за кумоў, перараслі ў оргію, «саромнае» перарасло ў бессаромнае». Падобнае сцвярджае і Г. Далідовіч: «...Хрысця не здольная адчуць такой сілы пачуцця, яна проста спакушае сваёй маладосцю Імполь, уступае з ім у звычайную палюбоўную сувязь».

Блізкія да вышэйпрыведзеных вытрымак з рэцэнзіі А. Рагулі, В. Каваленкі, М. Тычыны і В. Лебедзева некаторыя вывады М. Мішчанчука: «Надзіва шэрыя фарбы ў раманае, — піша аўтар дапаможніка для студэнтаў «Беларуская літаратура на сучасным этапе», — яны адпавядаюць застоўнасці, змярцвеласці і аднастайнасці

жыцця». Але ці не згусцілі самавольна паважаныя даследчыкі фарбаў, ці сапраўды ўсё ўжо такое аднастайна-панылае вакол герояў В. Адамчыка?

Каб давесці адваротнае, мабыць, няма патрэбы ўзнаўляць перад вачамі чытача ўсе тыя мясціны твора (вачоркі, абрады, святы), дзе пераліваюцца адценнямі розныя барвы. Таму звернемся толькі да таго месца ў раманае, калі Міця ідзе па выкліку ў паліцыю. Пагодзімся, што гэта не вельмі вяслая старонка ў жыцці героя, але ж нават і тут не ўсё «шэрае» і «рудое» вакол яго — наадварот, мы бачым, якая багатая і малюўная палітра ў мастака, колькі ў ёй колераў і адценняў! Карціна прыроды не толькі багата насычана фарбамі і гукамі жыцця, але і светлая, аптымістычная сваім гучаннем. Не прыземлены і не прыгнечаны малюецца і ўнутраны стан хлопца — нават цяпер мы пераконваемся, што не ўсё было абмяклым чалавеку ў жыцці, што ён зусім не адчуваўся ад сілкам адчужанай ад яго роднай Бацькаўшчыны, навакольнай рэчаіснасці: «Міця любіў гэты крыклівы голас дзяўчачы, гэтую ясную поўню, ужо ў апалай расе, раніцу, неба ў белых, як растрэсеная на вераніне кудзеля, хмарках, гэтае балота, рэчку ў прысадыстым алейніку, дзе востра цвіралі маладыя, з жоўтымі дзюбамі, рудаватыя шпакі. Нейкая любіўства ў душы прыходзіла да гэтага свету, радасць мяшалася са светлым смуткам».

Ды і ўвогуле ці магчыма колькі-небудзь нармальнае жыццё там, дзе, мовячы крытыкавымі словамі, «усё, літаральна ўсё» чужое чалавеку? Думаецца, што не, бо тады яно ператворыцца ці ў поўную абьякавасць да сябе і наваколля, ці ў суцэльную пакуту, і тады ўжо нічога не застанеца рабіць, як самому перакрэсліць сябе, гэта значыць самаліквіда-

тарам Казанскага ўніверсітэта. Багаты жыццёвы шлях В. Кавалеўскага, вучонага, педагога, арганізатара навукі, удзельніка вызваленчага руху, падрабязна разглядаецца ў манаграфіі Георгія Шамава «Прафесар В. М. Кавалеўскі. Нарыс жыцця і навуковай дзейнасці», якая выйшла ў Казані ў 1983 годзе. Гэта першае ў нашай краіне манаграфічнае даследаванне, прысвечанае нашаму земляку.

У працы дакладна, з выключнай грунтоўнасцю паказаны ўсе важныя этапы жыцця і навуковай дзейнасці вучонага, прааналізаваны яго галоўныя працы, паказана іх роля ў станаўленні айчынных манголазнаўства. Інтэгральнае, шматплановае асветленне гэтых пытанняў з'яўляецца бяспрэчнай вартасцю публікацыі Г. Шамава. Яна падрыхтавана на падставе многіх не вядомых раней крыніц, якія аўтар карпатліва выяўляў на працягу больш чым 30 гадоў даследчыцкай працы ў архівах і кнігасховішчах Казані, Улан-Удэ, Ленінграда, Вільнюса і іншых гарадоў Савецкага Саюза.

Несумненая вартасць даследавання Г. Шамава заключаецца і ў тым, што аналіз усіх праблем вядзецца аўтарам з пазіцыі дасягненняў сучаснай гістарычнай і лінгвістычнай навукі. Для ілюстрацыі можна прывесці такія характэрныя, на наш погляд, прыклады. Выкладаючы гісторыю стварэння і выдання Кавалеўскім у 1844—1849 гадах у Казані ўнікальнага трохтомнага «Мангола-руска-французскага слоўніка», Г. Шамаў падкрэслівае, што слоўнік захаваў сваё навуковае і практычнае значэнне да сённяшняга часу. Гэтая думка падмацоўваецца тым, што амаль праз сто гадоў — у 1933 годзе — гэты слоўнік

быў перавыдадзены ў Шанхаі.

Каштоўнай рысай манаграфіі з'яўляецца і тое, што Кавалеўскі характарызуецца ў ёй не толькі як перадавы вучоны-педагог і арганізатар навукі, але і як прыхільнік вызваленчага руху ў Расіі. Аб гэтым сведчыць удзел Кавалеўскага ў патрыятычных тайных таварыствах філаматаў і філарэтаў у Віленскім універсітэце ў першай чвэрці XIX стагоддзя. Гэта яскрава пацвярджае і наведанне Кавалеўскім ссыльных дзекабрыстаў, якое адбылося, як мяркую даследчыкі, у 1830—1831 гг. Гэтае наведанне было смелай маніфестацыйнай салідарнасці маладога вучонага, з якога не быў яшчэ зняты нагляд, са ссыльнымі рэвалюцыянерамі. Г. Шамаў у кнізе справядліва праводзіць думку аб тым, што на працягу ўсяго жыцця Кавалеўскі спачуваў ідэям вызваленчай барацьбы.

Кніга сваім зместам накіравана ў сённяшні дзень і ў будучыню. Яна служыць справай выхавання патрыятызму, павагі да іншых народаў. Зразумела, можна было б выказаць аўтару кнігі і некаторыя пажаданні. Напрыклад, каб ён надаў больш увагі часу навучання Кавалеўскага ў Свіслацкай гімназіі, яго працы ў Варшаўскім універсітэце. Але гэта не зніжае агульнай ацэнкі даследавання Г. Шамава.

У заключэнне хочацца пажадаць, каб гэтая кніга ўбачыла свет у БССР, бо нашым чытачам яна практычна не даступная. Патрэбна паставіць і пытанне аб тым, каб на ацалелай частцы будынка былой Свіслацкай гімназіі была ўстаноўлена мемарыяльная дошка ў гонар выдатнага сына беларускай зямлі Восіпа Кавалеўскага.

Вячаслаў ШАЛЬКЕВІЧ,
Уладзімір МІХНЮК.

вацца. Не толькі ў рэчаіснасці, няхай сабе сацыяльна і нацыянальна знявечанай, паднявольнай, але нават у турмах і канцлагерах заставаліся для людзей прасветлены і надзеі, дзякуючы якім яны не падаваліся адчаю, змагаліся і жылі.

І аўтар дыялогі незалежна ні ад чаго верыць у свой народ, што і жывіць жыццесцвярджалы пафас раманаў. Трэба сказаць, што ў рэцэнзіях на старонках газеты «Звязда», часопісаў «Неман» і «Дружба народаў», апублікаваных адразу ж пасля выхаду рамана, а таксама ў артыкулах Г. Далідовіча, у творчым партрэце В. Адамчыка, напісаным С. Андраюком было выяўлена аб'ектыўнае, блізкае да аўтарскай канцэпцыі і незалежнае ад вышэйпрыведзеных інтэрпрэтацый крытыкаў разуменне ідэяна-мастацкай сутнасці «Чужой бацькаўшчыны».

З часам усталяваецца ўсё больш вывераны погляд на «Чужую бацькаўшчыну». Тут ужо згадалася манаграфія П. Дзюбайлы «Беларускі раманы», у якой вядзецца сур'ёзны літаратуразнаўчы аналіз. Есць у аўтара і спрэчка з папярэднікамі. Даследчыкі, на нашу думку, мае рацыю, калі папракае Г. Далідовіча за лішнюю «прывязанасць» матываў злучнасці Алены да тагачасных умоў жыцця, за апраўданне яе рашэння звесці са свету Таквілю і Ёўку выключна згубным уплывам буржуазнага ладу. «...Апрача праўды факта, — значае П. Дзюбайла, — ёсць яшчэ мастацкая праўда, праўда логікі мастацкага характару. І тут, відаць, не стае псіхалагічнай матываванасці злучнасці. Так, Алена, магчыма, хутка давяла б сваяго і заложку да смерці (не давала б есці, біла, патрабавала работы і г. д.), але смерці натуральнай, а не гвалтоўнай. Яна б, відаць, не пайшла на адкрытае злучнасці, бо ў яе яшчэ не была стра-

чана народная маральна-этычная аснова ды і не было асабліва прычын для гэтага, тых парогавых сітуацый, у якіх адбываюцца забойствы. Тым больш, што нямаюць Еўка па сутнасці была добрай парабанкай, выконвала самую цяжкую і брудную работу ў гаспадарцы. Няблага ж было мець такую дармовую рабочую сілу?»

Справа, аднак, не ў адным Далідовічу — большасць крытыкаў, з якімі мы тут палемізуем, ідуць у сваіх працах амаль выключна па шляху абвінавачвання абставін і гэтым самым нібы вызваляюць асобу ад адказнасці за яе ўчынкі. А гэта ўжо не толькі фактычна, але і метадалагічна няправільна. Таму мы цалкам пагаджаемся з У. Анісковічам, які, пішучы пра «Чужую бацькаўшчыну», зазначае, што «у любых умовах чалавек павінен мець сэрца, душу, сумленне...»

Шмат цікавых назіранняў над структурай рамана і яго вобразамі зроблена ў нататках аб прозе В. Іванчанкі, якімі заканчваецца яго кніга «Кругі надзеі і добра». Прывабляе імкненне разважаць, тактоўна падказваючы пісьменніку магчымыя вырашэнні ў будучым, шчыра гаворыць пра тое, што аўтару ўдалося бліскуча рэалізаваць, а дзе яшчэ яму трэба заложна папрацаваць, каб твор загукаў на ўзроўні высокіх дасягненняў сусветнай літаратуры. «Аказваецца, — слухна і не без палемічнасці падсумоўвае свае развагі крытык, — што раманы гэты не пра «цёмнату» толькі, не пра трагедыю самазгубнай душы, а пра народ, які марудна, нясмела, але пачынае асэнсоўваць свой лёс, пачынае задумвацца — што ў свеце адбываецца. У неароткіх і блытаных размовах, у аповядках людзей пра мінулае праглядаецца тая нездаволенасць цяперашнім, што выявіцца потым, назапасацім, у выявіцца ў «Годзе нулявым», у наступных частках рамана»...

Кожны, каму давялося сустрэцца з вядомым балгарскім перакладчыкам і літаратуразнаўцам Сімяном Уладзіміравым, добра ведае, як прыемна і цікава гутарыць з гэтым спакойным знешне, негаваркім, грунтоўна дасведчаным у многіх галінах ведаў чалавекам з праніклівым паглядам жвавых чорных вачэй, чалавекам вельмі шчырым, адкрытым, прынцыповым і патрабавальным, калі закранаюцца літаратурныя пытанні і праблемы... Вось ужо больш чым дваццаць год у Балгарыі вядзецца пад яго кіраўніцтвам і пры яго непасрэдным творчым удзеле планамернае, на навуковай асно-

«Плач перапёлкі» І. Чыгрынава, «Золак, убачаны здалёк» Я. Брыля, выбраныя творы У. Караткевіча, М. Стральцова, Б. Сачанкі, А. Кудраўца... Знаёмства балгарскага чытача з кожным замежным аўтарам, цікавасць да яго твораў залежаць перш за ўсё ад папулярнасці імя гэтага аўтара, — такая складалася ў Балгарыі традыцыя. І таму, каб падрыхтаваць такое знаёмства з многімі беларускімі пісьменнікамі, С. Уладзіміраў вырашае спачатку выдаць анталогічныя зборнікі. Першай была кніга «10 беларускіх апавядальнікаў», якая выйшла ў самай папулярнай серыі выдавецтва

твораў розных жанраў. Сам С. Уладзіміраў пераклаў славетную «Паўлінку» Янкі Купалы і «Малады дубок» Якуба Коласа. Безумоўна, перастварыць сродкамі іншай мовы купалаўскі шэдэўр — задача вельмі складаная і адказная для кожнага перакладчыка. С. Уладзіміраў з ёй паспяхова справіўся. Магчыма, яму дапамог вопыт, назапашаны ў працы над перакладамі п'ес Кандрата Крапівы «Брама неўміручасці», М. Магучоўскага «Амністыя», І. Шамякіна «І змоўклі птушкі», А. Макаёнка «Пагарэльцы».

Сімяон Уладзіміраў выяўляе і зайздросную апяртыўнасць.

БРАТЭРСКИМ СЭРЦАМ

ве выданне твораў беларускай літаратуры ў перакладах з мовы арыгінала.

Сімяон Уладзіміраў нарадзіўся 8 лютага 1925 года ў сяле Іваняне Сафійскай акругі. Яшчэ вучнем ён актыўна ўключыўся ў маладзёжны камуністычны рух, пасля сацыялістычнай рэвалюцыі ў Балгарыі дваццацігадовым юнаком уступае ў рады Балгарскай камуністычнай партыі. Працуе журналістам, вучыцца на філалагічным факультэце Сафійскага ўніверсітэта імя Клімента Охрыдскага. У студэнцкія гады з'явілася ў С. Уладзімірава цікавасць да савецкай літаратуры, да іншых замежных літаратур, ён пачынае вывучаць мовы, перакладаць. У яго творчым актыве пераклады твораў А. Пушкіна, Л. Ляонава, С. Залыгіна, А. Платонава, Б. Лаўранёва і іншых, з украінскай — В. Земляка і В. Дразда, з сербскай і вугарскай — кніга пазіі Васка Попа, з іспанскай — творы Кальдэрона, Карпент'ера, Рамэра, з партугальскай — кніга пазіі Агасціньо Нета.

Цікава, што да вывучэння беларускай мовы, да пастаянай увагі да Беларусі і беларускай літаратуры Сімяон Уладзіміраў прыйшоў, калі можна так сказаць, праз пакуты перакладчыка, праз аналіз працы свайго перакладу і яго выніку. Ён пераклаў з мовы пасрэднай (рускай) аповесці В. Быкава «Пастка» і «Франтавая старонка» («Здрада»). І неўзабаве сам напісаў артыкул, дзе прызнаў, што ў час працы над перакладам зразумеў, што перадаць усё багацце прозы такога аўтара, як В. Быкаў, можна толькі перакладаючы непасрэдна з арыгінала. І далей абсалютна ўсё пераклады твораў нашай літаратуры С. Уладзіміраў выконвае толькі з беларускіх тэкстаў. Адбіраючы творы для выдання ў Балгарыі, ён адначасова глыбока вывучае гісторыю нашай рэспублікі, яе культуру, аналізуе і параўноўвае розныя перыяды яе развіцця. Амаль кожны яго новы пераклад з беларускай прозы альбо зборнік, складзены ім, выходзіць з яго прадмовы ці пасляслоўя, з цікавымі каментарыямі. Аднатомнік выбраных твораў К. Чорнага, «Атланты і карыятыды», «Шлюбная ноч», «Гандлярка і паэт» І. Шамякіна,

«Народна культура» — «Панарама». У зборнік увайшлі творы У. Караткевіча, І. Пташнікова, В. Адамчыка, І. Чыгрынава, Л. Гаўрылікіна, А. Кудраўца, Б. Сачанкі, М. Стральцова, Г. Далідовіча, А. Жука. Пазней, у 1981 годзе, ён жа складае анталогію «Пад пошум дубоў», якая мае падзаглавак «Апавяданні пра беларускае савецкае сяло», куды увайшлі творы Я. Скрыгана, А. Пальчэўскага, Я. Брыля, А. Асіпенкі, А. Марціновіча, І. Шамякіна, А. Васілевіч, І. Навуменкі, І. Пташнікова, В. Адамчыка, І. Чыгрынава, М. Парахневіча, Л. Гаўрылікіна, Л. Калодзежнага, Я. Сіпако ва, А. Кудраўца, Б. Сачанкі, М. Гіля, М. Воранава, А. Дзятлава, А. Варановіча, Л. Дайнекі, Г. Далідовіча, А. Жука, А. Дударова. Некалькі апавяданняў С. Уладзіміраў перакладае сам, для перакладу астатніх запрашае здольных маладзёжных перакладчыкаў Івана Дайчынава, Пенку Кыневу, Румяну Эўцімаву, Лілі Лашкаву, Жэлу Георгіеву, Марыю Дзімітрову, Ліліан Райнаву. Выданне такой тэматычнай анталогіі — новая з'ява ў культурных ўзаемазвязях паміж сацыялістычнымі краінамі.

Паступова ў С. Уладзімірава фарміруецца на падставе навуковага падыходу да з'яў беларускай літаратуры свая перакладчыцкая канцэпцыя, якую ён развівае ў некаторых сваіх літаратуразнаўчых працах. Рытухоты да выдання ў 1982 годзе ў серыі «Сусветная класіка» салідны аднатомнік выбраных твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа, С. Уладзіміраў піша прадмову, у якой зазначае: «З імёнамі Купалы і Коласа надыйшоў час сталасці беларускай літаратуры, калі яна паказвае ўсю разнастайнасць нацыянальнага жыцця і авалодала ўсімі сродкамі, каб адлюстравала складанасць гэтага жыцця». Даючы спісы, але пераканаўчы агляд гісторыі нашай літаратуры, пачынаючы ад Ф. Скарыны, М. Гусоўскага да твораў В. Дуіна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, Я. Лучыны, С. Уладзіміраў падводзіць чытача да думкі, што творчасць Купалы і Коласа — пэўны ўзлёт, з'ява эстэтычна і ідэяна выкажаская для развіцця беларускай літаратуры, якая зусім не пачыналася, як сцвярджалі некаторыя даследчыкі, а працягвалася гэтымі імёнамі. Асабліва і падыход да складання юбілейнага выдання: трэба ўключыць толькі ўзоры сапраўдных высокамастацкіх

Так у 1975 годзе ў Балгарыі выйшла апавесць І. Шамякіна «Шлюбная ноч», на балгарскай мове выйшла асобная кніжка раней, чым на беларускай.

Есць у С. Уладзімірава запавятная мара: перакласці кнігу якога-небудзь беларускага паэта. Ён увесь час шукае такога аўтара, які б адпавядаў, яго густу, яго душэўнаму настрою. Магчыма, гэта будзе вершы і баллады У. Караткевіча. А зольнасць выдатна перакладаць пазію С. Уладзіміраў выявіў у нешматлікіх апублікаваных сваіх перакладах — «Абязглаўленая Венера» У. Караткевіча, «Тры вышыні» В. Зуёнка і іншыя. Сваёасаблівае «адкрыццё» С. Уладзімірава — малады перакладчык беларускай пазіі Хрыста Папоў, які дзякуючы дапамозе свайго старэйшага калегі і настаўніка бліскуча пераклаў на балгарскую мову выбраныя вершы М. Багдановіча. Неўзабаве выйдзе кнігі прозы Я. Брыля, А. Жука, у перакладзе якіх удзельнічаў С. Уладзіміраў, у выдавецтвах Балгарыі вядзецца гаворка пра выданне твораў іншых беларускіх празаікаў, паэтаў, драматургаў.

Сімяон Уладзіміраў — член кіраўніцтва Саюза перакладчыкаў Балгарыі з дня яго заснавання, старшыня секцыі мастацкага перакладу гэтага саюза. Прауючы ў выдавецтва «Народна культура», ён з'яўляецца пастаянным рэдактарам усіх выданняў у перакладзе з беларускай мовы, калі іх не перакладае сам. Пэўную цікавасць не толькі для балгарскіх, але і для беларускіх чытачоў і даследчыкаў маюць літаратуразнаўчы працы С. Уладзімірава, такія, як «Чалавек народжаны для подзвігу» і «Пульс часу» (пра раманы І. Шамякіна), «Сустрэцца зноў з сябрамі» (пра сучаснае беларускае апавяданне), «Лавец імгненняў» (пра творы Я. Брыля), «Шукальнік вечнага» (пра творчасць У. Караткевіча), «Два жыцці Максіма Багдановіча» і іншыя.

У свае шэсцьдзесят гадоў Сімяон Уладзіміраў наранейшаму малады, патрабавальны і дзёрзкі ў здзяйсненні сваіх творчых задум і планаў. Хочацца пажадаць яму ад імя ўсіх беларускіх сяброў добрага здароўя і новых поспехаў у выкараднай працы.

Ванкарэм НІКІФАРОВІЧ.

Міколу КУСЯНКОВУ — 50

Письменніку Міколу Кусянку 11 лютага спаўняецца 50 гадоў. З гэтай нагоды праўленне СП Беларусі накіравала юбіляру прывітальны адрас, у якім гаворыцца: «Дарагі Мікалай Сяргеевіч Шчыра, ад усяго сэрца вітаем Вас у дзень Вашага 50-годдзя! Буда-Кашалёўскі лясны тэхнікум даў Вам працоўную пецёўку. Прафесія лесніка, а потым і лесаўпарадкачыка спрыяла азнаямленню з жыццём, людзьмі працы і на тэрыторыі Беларусі, і далёка за яе межамі — на неабдымных абсягах Сібіры. Свае першыя вершы Вы надрукавалі ў 1955 годзе, а ў шасцідзясятых гадах выдалі два зборнікі вершаў — «Жыццё» і «Без прывалу». Не толькі ў іх змесце, але і ў

назвах знайшло свой водгук рэка беларускіх бароў і сібірскіх тайгі, рамантыка Вашай прафесіі. Лірычным героям Вашай паэзіі — улюбёны ў

жыццё, у прыгажосць роднай зямлі. Лепшыя Вашы вершы пазначаны добрай культурнай радка, яснасцю паэтычнага вобраза.

Скончыўшы Вышэйшыя літаратурныя курсы ў Маскве, Вы працавалі намеснікам адказнага сакратара «Гомельскай праўды», потым рэдактарам дакументальных фільмаў на кінастудыі «Беларусьфільм». У апошні час Вы працуеце ў аддзеле прозы часопіса «Польмя».

У 1977 годзе ў часопісе «Маладосць» была надрукавана Ваша першая апавесць «Палая сезон», і з таго часу пачаў з вершамі на старонках рэспубліканскіх літа-

ратурных выданняў усё часцей з'яўляцца Вашы апавяданні і рэцэнзіі. Гэта добрае сведчанне шматграннасці Вашага літаратурнага таленту. Працуеце Вы ва ўсіх жанрах графічна, з добрым веданнем жыцця.

Як член камісіі па рабоце з маладымі, Вы прымаеце актыўны ўдзел у абмеркаванні рукапісаў і першых кніг пачаткоўцаў. Аналіз іх твораў, які Вы заўсёды робіце на высокім прафесійным узроўні, — добрая школа літаратурнай вучобы для творчай моладзі.

Горача віншуюем Вас з 50-годдзем, жадаем Вам, дарагі Мікалай Сяргеевіч, моцнага здароўя, асабістага шчасця і вялікіх творчых поспехаў!

Супрацоўнікі штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» шчыра далучаюцца да гэтага віншавання.

«Я ж кароў ганю, кароў!», але строга з твару жанчына, доктарка, асадыла яе сурова: «Супакойся, праз паўгадзіны тут будуць немцы, нас яны ўжо абстралялі на апошнім раз'ездзе. Выкінь з галавы кароў, цяпер во яны ў цябе — параненыя».

І да гэтага часу яна не ведае, хто пасля пахаваў забітых навабранцаў, і іхняга камандзіра, і сухарукага Лаўрэна, бо яна так і засталася ў тым вагоне — з параненымі.

3.

У Жорыкавых бацькоў не хапіла фантазіі, каб вывучыць яго на якога-небудзь рэжысёра ці журналіста. Зрэшты, фантазіі ў іх, можа, і хапіла б, але сам ён не дабраў бы тады балаў — у школе вучыўся слаба. Прыйшлося паступаць у медыцынскі — там памагала ўжо адно яго прозвішча: бацька ж вядомы ва ўсёй рэспубліцы ўрач, трохі нават выкладае ў тым жа інстытуце. Аднак потым ён паказаў свой нараў: маці просіць — схадзі да міністра, некалі ж вучыліся разам, а ён, стары казёл, упёрся — не пайду, хай едзе, куды размеркавалі. Так Жорык і трапіў у гэты абласны цэнтр, дзе вольна ўжо другі год ён і лечыць яго жыхарам зубы.

А цяпер ён збег з пятага паверха і на нейкі час, мабыць, забыў нарашце і пра Каменную Бабу, і пра Віку. Але на скрыжаванні вуліц пад вузкім і доўгім казырком святлафора загарэлася чырвоная святло, Жорык прыпыніўся, і яму зноў згадалася Віка: якраз у той, з доўгім казырком, белай кепцы яе і ўбачыў ён першы раз — там, на Блакітных азёрах. У яе была любімая прыпеўка: «За турыста замуж выйшла — думала, што проста так, а праз год у нас радзіўся абалакаўскі рукзак». Яна старалася быць вясёлай, але ў яе вачах Жорык заўважаў глыбока затоены сум — напэўна, сум жаночы. Сабою ж яна была прыгожая. Яе шакаладна асмужаны твар ярка расквечвала вабная, праўда, зноў жа трохі сумнаватая ўсмішка; цёмна-вішнёвыя, заўсёды як паблытаныя ветрам валасы вольна спадалі ёй на плечы, і было ў гэтым нешта рамантычнае. І ўся яна падалася Жорыку. Хіба толькі адно... У яе была звычайна закасаць спартыўныя штаны, і калі, з рукзаком за плячамі, яна ступала па сцяжцы, Жорыку, які ішоў следам, непрыемна было бачыць, як падрыгваюць яе паўнаватыя лыткі.

А ў той вечар яна сядзела насупраць, па другі бок вогнішча. Спявала з такімі ж турыстамі пад гітару, але Жорык быў упэўнены, што яна ўжо адчувае на сабе яго доўгія, настойлівыя позіркы. Яна ўжо адчувала іх, бо калі Жорык глядзіць вольна на жанчыну, у яго вачах тады не толькі пакуты маладога Вертэра, а яшчэ і нешта крыху дэманічнае. Сам Жорык вельмі добра ведаў, якая гэта пошласць — яго дапагонны дэманізм, але не ведае ці, можа, не хоча ведаць гэтага жанчына. Яна хоча бачыць, як ты кахаеш яе, менавіта бачыць, бо гэта ж глупства, што каханне ў сэрцы, яно павінна быць у цябе на твары, у тваіх вачах — такім, як неўзабаве ўбачыць яго ў Жорыкавых вачах Віка. Бо рана ці позна яна зірне на яго. Спачатку, нібыта наткнуўшыся на нешта колкае, яе сустрэчны позірк мітнецца ўбок, але другі раз яна патрымае яго трохі даўжэй, потым у вачах у яе, бы водбліск полымі, мільгане раптоўны спалок, а тады ўжо яна ні то пакрыўджаная (не глядзі на мяне так), ні то ўдзячная (глядзі, глядзі!) сама, адтуль, з-за вогнішча, будзе доўга ўзірацца яму ў вочы.

Ужо ў той вечар Жорык ведаў мілья падрабязнасці яе сямейнага жыцця. Яе муж з самага дзяцтва збірае паштовыя маркі пра Афрыку і, колькі сьбе помніць, марыць там быць. Яна ж свайго мужа не любіць, дык няўжо ж з ім, нялюбым, і ён прыйдзецца ехаць аж на два гады ў тую Афрыку — яны ўжо з дня на дзень чакаюць выкліку. «Божа мой, чаму я не спаткала цябе раней?» У яе голасе пачулася непрытварная горьч, і з той хвіліны ўсё ў іх пайшло пад яго, Жорыкавым, дэвізам. Быў у яго такі. Аднаго разу, едучы з дому, ён, каб развеяць сум, купіў у вагоне тоненькі зборнічак вершаў. Нейкі паэт услаўляў каханне, абагаўляў жанчыну, дык Жорыку і запалі ў памяць гэтыя радкі: «А жыццё, сучасна, проста: яго уста, ее уста...» Чым не дэвіз? Але Жорык быў цынікам і ў словы паэта ўкладваў свой, асаблівы змест, таму не дзіва, што і з ёю, з Вікаю, з яе ледзьве ўлоўнай згоды,

ЯНА, Віка, здаецца, ужо здаволілася ім — сама ж вывела ў прыхожую; але як толькі ён пацягнуўся рукою да вешалкі — хацеў зняць куртку, яна і тут, нібыта ў парыве раптоўнага адчаю, апантана пацягнула яго да выхаду (можа, каб не бачыла з кухні цётка) і ўжо ля самых дзвярэй зноў накінула на яго з пацалункам, як быццам там, у пакойчыку, і не было толькі што гэтай ваханалі яе неўтаймоўных рук і вуснаў. Яе рук і яе вуснаў, бо само Жорыку даўно ўжо надакучылі гэтка бурныя страсці, таму ён толькі

прыкметнай, кароценькай рыскай вуснаў — якраз і нагадвае Жорыку такую бабу. Такой, акамянелай, яна не ды часам і прыдацца Жорыку — стаіць уваччу, і тады ён, нават прыёмна баячыся з Вікаю час, трывожна ловіць сябе на тым, што пайбываецца гэтай старой — маўклівай і загадкавай. Таму і цяпер, калі ён ніяк не мог адкараскацца ад самой Вікі, яму не так мо хацелася хутчэй вызваліцца з яе абдымкаў, як апынуцца ўрэшце за дзвярамі — далей ад яе, ад Каменнай Бабы.

І другі раз глуха ляпнулі дзверы — гэта ўжо яе гуляшчая пляменніца, на-

дзір на ўсход, каб дзе апранулі ў вайсковыя ды мо вінтоўкі далі. І вось так ішлі яны з хатулькамі за плячамі ды ўжо, мабыць, і надзею на дарозе згубілі, што некуды прыб'юцца. Аж гэты пераезд, каровы гэтыя, яны з Лаўрэнам. А яна акурат наперад чарадзе забегла — зірнуць у два канцы, ці не відаць поезда. Так яе Лаўрэн надаўміў — каб не нарабіць крушэння. А яна ж зроду і рэек тых не бачыла і як паравоз свішча не чула, дык затое цяпер выбягае наперад, а ён, людцы родныя, з калматай грывай, чорныя тэкі ды страшны, ды мо на яе зазлаваўшы, як гукнуў раптам

Мікола КУСЯНКОУ

КАМЕННАЯ БАБА

адчэпнага падстаўляў ёй нецярпліва пакрыўлены твар, ледзьве трываючы, каб груба не спыніць і не адштурхнуць яе — годзе!.. Але каб і адштурхнуў, яна, відаць, не заўважыла б, бо часам і сама рэзка адкідвалася галавою і плячамі назад, на хвіліну ўся абмірала і жахліва расплюшчанымі вачамі глядзела на яго так, як быццам развіталася з ім назаўсёды.

Трэба было неяк завалодаць курткай ды вырывацца за дзверы. Бо з яго досыць было ўжо і самой Вікі, а тут яшчэ і гэта яе цётка — ціхмяная, з васпавата-посным тварам, з абіякава-рассеяным позіркам старая. Тут, у кутку ля дзвярэй, яна не магла ўбачыць іх ды, мабыць, і пачуць, але ж усё роўна яна была побач, на кухні, і ўжо ад адной яе блізкасці Жорык адчуваў сябе ў гэтай прыхожай няўтульна, нешта яго тут прыгнятала.

Такая ў яе цётка... Як толькі Жорык пазвоніць, Віка, з таямнічымі агеньчыкамі ўваччу, хуценька адчыняе — упускае Жорыка ў прыхожую, і тут ён сутыкаецца твар у твар з гэтай старой. Званок і для яе кожны раз гучыць сігналам: што б цікавае ні перадавалі па тэлевізары, яна пакідае свой утульны пакой, уступаючы яго ім — пакожна, быццам і не яна тут гаспадыня. Па-старэчы шлёпае на кухню, а праз якую гадзіну, ужо змываючыся, Жорык іншы раз бачыць, як яна сядзіць там за празрыстымі шклянкімі дзвярамі — у доўгім, да пяці, замытым халаце, на якім ад колішніх яркіх фарбаў засталіся адны распльывыстыя іх цені. На шыі ў яе, скамечаным хамутком, ні то павязаная так, ні то ссунутая з сівоў галава белая хустка; святло ад блакітнага абажура падае на васпаваты, без якога-небудзь пэўнага выраза, нерухомы твар, надаючы яму ненатуральна-шэрае, нежывое адценне. Так іншы раз паказваюць па тэлевізары нейкі востраў, а на ім — невядома кім і калі пастаўленыя адна ля адной шэрыя базальтавыя бабы, дык гэта старая сваім рабацініста-каменным тварам — з цяжкім падбародкам, з ледзь

ват не развітаўшыся, пабегла дадому, да свайго чалавека з дзіцём, а яна, старая, усё яшчэ сядзела на кухні, на тым жа табурэтку. Калі б не пляменніца з яе любішчамі, дык, можа, ніколі ўжо да яе б і не вярнуліся тыя даўнія думкі і ўспаміны. Ці, можа, каб яе палюбоўнік ды не быў доктарам. А то ж маладзенькі доктар, дык і яна ўспамінае сябе такой жа маладой, успамінае і сама дзіўнецца: толькі чула некалі, што ёсць недзе ў балніцах вучоныя дактары, а што прыйдзецца і ўбачыць іх, прыйдзецца, як той казаў, усё жыццё з імі працёрціся бок аб бок — пра гэта яна, вясковая дзеўка, не думала нават і не гадала.

Хаця ж — у вёсцы яе, васпаватую, непрыгожую, ніводзін хлопец не лічыў за дзеўку. Вырасла, каб толькі завіхацца спарней за ўсіх — і на годзе, і ў полі. Каторую дык брыгадзір іншы раз пашкадуе дык абміне ранкам, а ёй, паслухмянай ды цягаватай, не даваў перадыху. А як пачалася вайна ды недзе блізка ўжо загрымела, дык зноў жа загадалі ёй. Ды ўжо не лён палоець і не жыта жаць, а паклікаў старшыня дык кажа: займайце з Лаўрэнам сухарукім калгасных кароў і ганіце на ўсход сонца. Дык яны і пагналі тых кароў. Гоняць, а ззаду ж недзе грыміць, ды ўсё бліжэй і бліжэй — немец пракляты. І яны ўжо з Лаўрэнам розуму не дабярнуць, а куды ж ім з тою чарадой дзецца. Бо тут яшчэ ўпералі і чыгунка — чараз пераезд пераганяць трэба. А збоку да яго падварочвае яшчэ адна дарога. З блізкага лесу. Падварочвае, а па ёй, з таго лесу, людзі паказаліся — нібыта войска якое, ды не салдаты, а ў цывільным, адно стрыжаньня ўсе, і толькі старэйшы між іх вайсковец — падпярзаны шырокай папругай. Ідуць — каторы дык аб травінку спатыкаецца, а як падышлі бліжэй — твары ў іх шэрыя, худыя, а вочы пазанадалі, і ва ўсіх нуда ўваччу. Пасля ўжо даведалася, былі яны маладзенькія хлопцы — у ваенкамат іх недзе пазвалі, а немец жа блізка, дык іх і павёў той каман-

Адзін дзень

Яшчэ адзін дзень марна не пражыты:
у нечы дом зайшоў жаданы госяць,
хтось прыгадаў аб родным, аб забытым,
і не збылося штосьці у кагось.

Чарговы ліст вандруючага лета
павольна прылімаўся на шыю,
празік перакінуўся ў паэты
і ўжо майструе крылы для душы.

Узняўся дом, прыгоны і высокі,
яшчэ адзін загрузаў вагон,
у дом чыёсць мамы адзінокай
прывёс пісьмо вяснова паштальён.

І вецер шумна раздражняў вароты,
і горбіўся ад воблакаў абшар,
ажно здзіўляў некага употай:
як дзень адзін валок такі цяжар.

● *Людміла Пятруль*

Сыходзіць хлопчык з прыступак белых,
адлітых з мармуру, лета, чакання.
Які ён чысты, бадзёры, смелы —
няўмольны поступ майго кахання.

Хапае промень адной рукою,
цалю проста ў сэрца маўчанню,
як той Амур залатой стралою —
крылаты прывід майго кахання.

Зрывае яблык рукою другою,
што ў садзе райскім паспеў дазвання.
Як ён хрумсціць за тую шчакою!
— спакусны водгук майго кахання.

Вось ён прарваўся ў натоўпу хваляў
і стаў неаддзельнай гранню,
яго штурхаюць, цалуць, хістаюць —
увасабленне майго кахання!

Ночка

Ночка-гарэзіца
вышла з бярэзіну,
месячным вокам
зірнула навокал,
і з патаемнай, хітрай усмешкай
зор пачала абіраць арэшкі.
Іх на высокай таполі лузала,
а шалупіне ў рэчку кідала.
Ночка-свавольніца
села здаволена,
звучыла вока,
мігае навокал.
Хмары сляпыя ману не пазналі,
зорнага кюфра не зачынялі.
От насваволіла ночка-блзгота,
покуль шунаў ранак белыя боты.

Асення

Холадам ваяліца яблыкі,
кветніку блянуць агні.
Холадам ночы выцягваюцца,
курчацца холадам дні.

Час гарачага лета
лезе ў цёплую хату,
Флёксаў сноп філетавы,
стыне, на шыбе распяты.

Холадам зніклі з паветра
ластаўкі каля лясні.
І адкарміўся вецер
так, што ў браму не ўлазіць.

Яблык

Ён адзіны, апошні на дрэве,
у жаўтлявай пырыне лісця
ціхамірна, загадкава дрэмле,
бы ў калысцы малое дзіця.

Ружавее акруглая шчока,
нахілілася крыху набок,
і калыша яго, як сыночка,
кастрычніцкі вецярок.

Апушчуся са сталасці ганку,
каля яблыні пастаю
і, як маткі, яму калыханку
непачатую запяю.

Пасміхнулася ты мне, шчасцейка,
самым краем губ, беражком...
Што ж свет белы ўваччу засціца,
бы сніпула у твар пяском?

Абагрэла ты мяне, золатца,
промнем познім, цяплом слабым...
Што ж заходзіцца грудзі холадам,
лоты сівер падзьмуў нібы?

«стадыю вуснаў» ён мінуў ужо ў той першы іхні вечар.

А калі скончыўся тэрмін іх пуцёвак, яна сказала, што ў горадзе яны будуць сустракацца на кватэры ў яе адзінокай старой цёткі. Тут іхняе каханне і расцвіло пышнымі цветам. Усё было б цудоўна, калі б не гэта Каменная Баба. Нечым нядобрым павявае ад яе на Жорыка. А можа, гэта яму толькі здаецца?.. Калі б яшчэ нядаўна нехта сказаў яму, што гэта старая так выведзе яго з раўнавагі, ён толькі пасмяўся б. А цяпер... нервы гэта, ці што? Вось ужо з аўтобуса ў прамежку між думка дамамі, толькі далей, на пагорку, Жорык бачыць вертыкальны рад асветленых акон, і вунь яно, тое пятае знізу блакітнае акно. Няўжо старая забылася патушыць святло? А калі і сама яна ўсё яшчэ сядзіць, акамянелая, на кухні, дык пра што яна там думае?.. Жорыку здалася, што па спіне ў яго прабега прыкры халадок.

4.

Так і паехала яна з тымі параненымі. А як толькі дзе стане поезд, яна, разам з доктаркай, бжыць па ваду, бо сама яна на тых станцыях заблудзілася б і вады не знайшла б. А тады прыехалі ў нейкі большы горад, павыносілі іх, а пасля на падвадах і павезлі некуды, а што там было — ці то яшчэ бальніца, ці ўжо шпіталь, дык і не разабраць, бо там і дзеткі яшчэ хворыя, але больш параненых, вась і яна перавезла сюды сваіх, перавезла ды так з Імі і засталася, бо куды ж ёй дзецца? А як надзела белы халат, дык ніхто ўжо і не пытаўся, хто яна і адкуль, усё думалі, эвакуіраваная санітарка. Так на ўсё жыццё санітаркаю і засталася...

О госпадзі, колькі ж ёй гэтак яшчэ ўспамінаць? Бо дарога ж тая, з параненымі, толькі пачалася, скоро зноў пагрузіліся на цягнік і ехалі аж не палічыць колькі дзён — такая вялікая зямля, і заехалі аж ў Сібір...

Але не ў Сібіры гэта было, а яшчэ там, на першым прыпынку. Тады яна не ведала — перш чым іх пакласці, параненых, каб ужо на ложку іх раны гаіліся, дык іх жа трэба хоць пераадзець у бальнічнае, а каторага можна, дык і памыць, бо яны ж і брудныя, а то, бывае, і вшчывыя. І вась, малалезенькага, раздзявае дагала, а самай так і чуюцца ўвешшчу, нібыта недзе дома пагалоска пайшла: «Ой, людшы, вы мо думаеце, яна з каровамі тымі? Яна ж даўно ўжо хлопцаў голых мые. Ага ж, пасцягвае ўсё з іх і тое самае, што ім бог даў, бача». Дык не бача ж яна, не бача, бо яна ж не глядзіць на тое, што ёй, незамужняй дзеўцы, бачыць грэх. Але ж вачэй кожны раз не заплюшчыш, дык не-че ды само і кінецца ў вочы, усё роўна як выгляне штосьці на міг — нібыта жолуд з шапачкі...

Ці якая ж была дурная — згарала ад сораму, а ці ж забыла: дома ніводзін хлопец за дзеўку не лічыў, дык і тут... Каторага мые з твару вабяная, дык ён, дарма што паранены, а як хоць адной рукою варушыць — стогне, а стараецца прыкрыць сорам. А каторы яе, дык і не памінецца, каго ж яму саромецца — гэтай васпаватай?.. О божа, у яе ўжо і дома недзе балела душа: дзеўкі з хлопцамі пад гармонік тырла сваё спраўляюць, а ёй хоць утаніся, але ж тут ёй забалела яшчэ мацней — плакаць хацелася...

А тады ўжо, як і ў Сібір пераехалі. Там вялікі шпіталь быў — у казармах. Раней тыя ж салдаты мо жылі тут, а цяпер іх везлі сюды дзень і ноч — пакалечаных. А казармы ж на краі горада, паўз нейкую мураваную сцяну, а за тую сцяною строма, а па ёй чаромха вясною пвіла, дык каторы, бывала, на ногі стане, пвсцяць яго, а ён наламае той чаромхі дык нясе ў палату — прыгожай сястрычыцы. А пасля, ужо ўлетку, пад стромаю на лэзе краскі ўсякія пвілі, дык яны і краскі неслі — сястрычыцы. А яе бышам і не было побач. Хоць латва ж той сястрычыцы: яна ж вучаная, дык толькі ўколе ды перавяжа, а ёй жа — і пакармі яго з лыжачкі, і вынесі з-пад яго...

Там, у Сібіры, і перагарэла яе крыўда на горкі лёс. І калі ўжо прагналі немца і шпіталь назусім перабраўся ў гэты горад, калі паехалі сюды — і праз дзесяць, і праз дваццаць гадоў — хворыя інваліды, яна ўжо не прымала блізка да сэрца, калі нехта з іх гатовы быў, аддураўшыся настылёў, гримнуцца вобзём, каб толькі абхапіць за стан ды нібыта жартам прыгарнуць такую ж, як яна, стараватую ўжо няню — толькі ж

усё яшчэ гарную. Не прымала да сэрца, бо ўжо змірылася са сваёй доляю. Але ж калі б толькі сэрца было ў яе, а то ж і галава, дык і сама не заўважыла, як пачалі да яе ўсё часцей і часцей прыходзіць адны і тыя ж думкі. А можа, думала яна, табе і на свет не трэба было раджацца, можа, ты і не чалавек зусім, бо калі ж чалавек, дык абавязкова ж павінен пра жыць на свеце хто мужчынам, а хто жанчынаю. А тады зноў пытае ў сябе ж — а можа, яно і не так? Можа, спачатку чалавек, а пасля ўжо ўсё астатняе?.. Так яна сама сабе думала і ўжо хацела аднаго разу спытаць у галоўнага ўрача, якая ж тая праўда і ці чалавек яна сама, але спыхапілася, прыкінула — напэўна ж, чалавек, бо гэта ж ён, галоўны ўрач, яшчэ там, у Сібіры, і медалём яе не абмінуў, усім давалі, дык і ёй таксама, а як ужо сюды пераехалі, ды жыла яна гадоў дваццаць пры шпіталі, у падвальным кутку, дык ён і кватэру гэту ёй выклапатаў. Усё хацелі яе, старую, да некага падсяліць, а ён настойваў-такі, бо дэпутатам жа быў, кажа, столькі ты калек падняла, дык павінны і цябе ўважыць. А пасля, як ля хворых ходзячы, заняджала і сама, дык ён і пенсіі ёй дабіўся, і тэлефона — каб званіла, калі ўжо зусім зляжа. Дык з таго часу яна ўжо болей і не думала, хто яна, — чалавек, а хто ж яшчэ...

Але ж нахапілася гэта Віка — госпадзі, дома калісь віку толькі ў полі сеялі, а тут яе завуць так, гуляшчую. І дазволу не папытала, як бышчам так і павінна быць. «Цётка, я буду сустракацца ў цябе з адным чалавечкам. Я нічога не магу болей табе сказаць, усё роўна ты не зразумееш — у цябе ніколі гэтага не было. Дык табе і разумець нічога не трэба — проста ты нічога не бачыла і не чула. Калі мо раптам мой пазвоніць...» І теды зноў да яе вярнуліся тыя даўнія гнятлівыя думкі. Вось і цяпер — даўно пабегла пляменніца, а яна сядзіць на кухні і, перабраўшы ўсё дарэшты ў памяці, зноў сама сабе думае: а можа, гэта ў іх і ёсць тое самае, дзеля чаго толькі і варта жыць на свеце? Дзеля чаго можна і на чалавека свайго начхаць, дарма што ён і залаты ў яе: пакуль яна тут з гэтым чарнявенькім доктарам, дык ён і дзіця з садзіка забярэ, і накорміць яго, і напоіць... Прагнала б яна іх, але ж і праўда — не зведала яна таго, што ім дадзена, дык ці ж можа яна быць ім суддзёю — а раптам так і трэба?..

5.

«А жыцці суч, она проста: яго уста, еее уста...» Жорык даўно ўжо лёг спаць, але ці не першы раз у жыцці і яму на сабе прыйшлося зведаць, што такое бяссонніца — прывід Каменнай Бабы стаіць уваччу, і гэтым сваім «А жыцці суч...» Жорык нібыта гнаў яго за парог сваёй свядомасці. Але прагнаць яго не ўдалося, бо калі Жорык звёў нарэшце павекі, ён і ў сне ўбачыў Каменную Бабу — на тым самым востраве, што паказваюць на тэлевізары. З твару гэта была яна, васапаватая старая, але над ёй і па-за ёй павольна і велічна плылі белыя кучавыя воблакі, і яна манументальна ўзвышалася на іх маляўнічым фоне.

Прачнуўся Жорык раней звычайнага. Нібыта прадуваў непрыемнасць: не паспеў з'явіцца на работу — паклікала загадчыца аддзялення. Ёй Жорык прыдумаў мянушку — Бледная Паганка (ёсць такі ядавіты грыб), але ў калектыве мянушка не прыжылася. Загадчыцу ўсё шкадавалі — у яе не складалася асабістае жыццё, хаця нават і цяпер, калі ёй было пад сорок, выглядала яна нішто сабе, і фігурай і тварам — трохі, праўда, бледнаватым. Але ж мянушка была ёй акурат — яду яе хопіла б і на дзюхо такіх загадчыц. Бо і цяпер яна са з'эдлівай спагадай у голасе сказала:

— Малады чалавек, хацела б шчыра вам параіць: пераходзьце ў палеанаталагічны музей, там рэстаўрыруюць зубы дыназаўрам, і, калі што не так, яны нікуды не скардзіцца — кажуць, даўно вымерлі. А з жывымі людзьмі, ды яшчэ хворымі, складаней: яны маюць звычку пісаць скаргі. Вось паслухайце.

І яна зачытала паперу, у якой адзін пенсіянер выказаў сваю незадаволенасць яго, Жорыкавым, лячэннем. Нават не лячэннем, а размовай з ім, урачом. «Доктар, дзве мае пломбы выпалі ўчора, не паспеў я прыйсці ад вас да дому», — сказаў пенсіянер. А Жорык яму адказаў: «Ну і што ж тут такога, я ж не паставіў на вашых пломбах знак якасці...»

— Майце на ўвазе, — папярэдзіла загадчыца, — яшчэ адна такая скарга. І мы вымушаны будзем з вамі развітацца.

Не надта напалохала, толькі настрой сапсавала. А калі Жорык выходзіў ад загадчыцы, у ім варухнулася нешта помслівае, і ён адразу ж успомніў Віку. Апошнім часам ён збіраўся спісаць яе з рахунку, падшукваў ёй замену, бо яе цётка, гэта Каменная Баба, магла давесці яго да галоўнага; цяпер жа, нібыта ўжо і самой Бабе, і гэтай Бледнай Паганцы на злосць, ён цвёрда вырашыў, што зараз жа пазвоніць і дамовіцца з Вікай аб сустрачы.

Яна была дома, але спаткацца сёння з ім не магла, толькі заўтра. Гэта Жорыка трохі насцярожыла: звычайна спатканні яна не адклалвала. Ну што ж, ён пачакае. Мінуў дзень, другі, і ўрэшце Жорык ехаў да яе тым жа аўтобусам. На прыпынках позірк яго натыкаўся на аблепленыя аб'явамі бетонныя ступы: пачарнелыя рэшткі паздзіраных паперак надавалі ім неахайны выгляд, затое свежыя, толькі што наклееныя аб'явы з веерам надрэзаных вузкіх палосак, на якіх паўтараўся нумар тэлефона, здаваліся на шэрых слупах іх каякелівымі белымі фартушкамі. Зводдаль Жорык не мог прачытаць, але ён і так ведаў, якія ў тых аб'явах кіпляць чалавечыя страсці: «Мяню штроксы — 46 памер на 48», «Згубіўся сабака, шэры пудзель, клічка...» У думках Жорык пасміхаўся з гэтых аб'яў, але ўрэшце яны яго нечым усёткі і грэлі...

Ён падняўся ў ліфце на пяты паверх і тройчы, як у іх з Вікаю было ўмоўлена, пазваніў. Дзіцячым галаском звянок, гдавалася, выгаворваў нараспеў яе імя: «Ві-ка, Ві-ка, Ві-ка», Жорык уявіў, як яна ўжо бжыць адчыняць, як падрыгваюць яе поўныя лыткі, але за аб'явітым чорным дэрманічам лэвярамі чамусьці было ціха. Потым нешта паучулася — здаецца, усё ж нейчыя крокі. Адчыніліся дзверы, і не Віка, а сама Каменная Баба зірнула з прыхожай, але не на яго, а неяк міма — маўкліва і непадступна. Але ён усё ж ступіў цераз парог, і яна, нібыта ўрэшце пазнаўшы яго, сказала без прыкметных адценняў у голасе:

— Няма яе. Недзе ўжо ляціць над Ахрыкай. Са сваім чалавечкам.

— Над Ахрыкай? Над якой Ахрыкай? Ага, разумею... Над Афрыкай!

— Забягала ўчора. Вось... перадала...

Старая выняла з кішэні халата складзеную ў чатыры стоскі паперку. Жорык машынальна разгарнуў і прачытаў:

«Мілы Жорык! Я кахаю цябе, але я не змагла сказаць аб гэтым яму. Не змагла, разумееш? Ён усё жыццё марыў пра Афрыку, ён трызіў ёю, яна яго першая любоў, але ж і мяне ён кахае, і калі б я сказала, што застаюся з табой, яго паездка разладзілася б, адзін без мяне, ён не паехаў бы, і гэта ведаю. І я не асмелілася яму сказаць. Але цябе я буду помніць. Бывай назаўсёды. Цалую. Твая Віка».

Яшчэ не дачытаўшы, ён зразумеў, чаму так пакутліва яна развіталася з ім пазачура ў гэтай прыхожай. Цяпер жа ён заставаўся тут нядоўга. Старая зачыніла за ім дзверы, а ён прысланіўся да іх спіною і заплюшчыў вочы. О божа, якая ідыётка — збіралася кідаць свайго дарослага афрыканца! Няўжо ўявіла, што ён, Жорык, мог бы ўзяць яе ў жонкі?.. І ратуйце яго ад гэтай святой наўнасці: яе муж марыў пра Афрыку! Ведае Жорык, якая ў іх ва ўсіх мара. Заробіць валюты, купіць «Жыгулі», пасадзіць — самую з дзіцём, ваўкадава сабаку, а ён высуне з акенца сваю сабачую морду і будзе гаўкаць на ўсіх — нядаўна Жорык быў сведкам такой мілья вулічнай сцэнікі. Вось і ўся іх мара!..

Але якой ідыёткай, якой крэцінкай ні абзываў Жорык такую далёкую цяпер ужо Віку, лягчэй ад гэтага яму не стала. Бо тут жа і дурно зразумела: на свой меладраматычны манер яна адшыла яго, адшыла, і, выходзіць, не ён спісаў яе, а яна спісала яго першая... Мужа, філатэліста свайго пашкадавала! Ах-х-хрыканца!.. Цьфу, чорт, зноў яна, гэта васапаватая старая!.. Зноў... Жорык, здавалася, чуў у сябе за спіной яе стоенае дыханне, а ў той жа час — яна гэта ці сон? — белыя кучавыя воблакі павольна і велічна плылі ці то над далёкім востравам, ці проста над зямлёй, і гіганцкая Каменная Баба ўсё вышай і вышай вырастала перад Жорыкам на іх фоне.

КНИГАПІС

Л. К. АЛЕКСІЮТОВІЧ

БАЛЕТМЕЙСТЕР
КОНСТАНТИН
АЛЕКСІЮТОВІЧ

Л. К. АЛЕКСІЮТОВІЧ. Балетмейстар Канстанцін Алексіютовіч. На рускай мове. Мінск, «Беларусь», 1984.

Кніга знаёміць шырокага чытача са шматграннай і ярыай творчай дзейнасцю заснавальніка беларускага нацыянальнага танцавальнага мастацтва, наватара і тонкага сцэнічнага інтэрпрэтатара народных танцаў Кастуся Алексіютовіча.

Гэтая манаграфія грунтуецца на багатым, значным па аб'ёме і гістарычнай каштоўнасці матэрыяле, які робіць працу даследчыцы пераканальнай і навукова данладнай. Аўтар кнігі паслядоўна пазнавае дзейнасць К. Алексіютовіча як галоўнага балетмайстра БДТ-1 (цяпер тэатр імя Янкі Купалы), у БДТ-3 (тэатр У. Галубіна), ТРАМЕ, ТЮГУ, у Ансамблі танца Дома наёмсалома, Ансамблі беларускай песні і танца філармоніі і г. д. Прасочваюцца крыніцы творчасці К. Алексіютовіча, на найкрэўных прыкладах раскрываецца яго сувязь з народным танцавальным мастацтвам беларусаў.

Важна, што Л. Алексіютовіч успомніла працу бацькі над пастаноўкамі класічных балетаў «Напелі» Л. Дэллі, «Захараваны лес» Р. Дрыго, «Фея лялея» І. Баера, беларускага аднаактовага балета «Помста сяброва» (лібрэта К. Алексіютовіча, музыка Л. Маркевіча) на сцэне БДТ-1. Гэта былі таленавітыя спектаклі, і таму мы сёння звязваем з імем К. Алексіютовіча не толькі пачатак прафесійнага сцэнічнага ўвасаблення беларускага народнага танца, але і станаўленне беларускага савецкага нацыянальнага балета.

Чытач атрымае поўныя звесткі пра чалавека, якога мы сёння па праву называем заснавальнікам беларускай савецкай хараграфіі. Пры гэтым, падкрэсліваючы дзейнасць К. Алексіютовіча раскрываецца на агульным фоне развіцця савецкага танцавальнага мастацтва ў 20—40-ыя гады, у арганічнай сувязі з усёй культурай беларускага народа.

Мне асабіста даводзілася наведваць канцэрты ансамбля песні і танца, глядзець танцы ў трактоўцы К. Алексіютовіча, і старонкі кнігі пра яго ўспрымаюць цяпер як узноўленую колішнюю рэчаіснасць.

Бясспрэчна вартасць работы — тое, што аўтар не абмінула і канцэртную дзейнасць К. Алексіютовіча ў гарадах і сёлах Беларусі, у Маскве, ва Узбекістане, Ленінградзе. Аўтар кнігі расказвае пра вандруючы бацькі па Беларусі ў пошуках новых народных танцаў і аградаў. Пазнаёмы ён і як педагог, выхавальца юных талентаў. Ствараючы нацыянальную танцавальную школу, К. Алексіютовіч выхаваў плеяду выдатных дзеячаў мастацтва: А. Рыбальчанку, С. Дрэчына, В. Серыкава, П. Анульніка і многіх іншых.

Невялікая па аб'ёме, ды змястоўная і цікавая, насычаная фантамі гісторыі танцавальнага мастацтва, работа Л. Алексіютовіч прыцягне ўвагу шырокага чытача. Мова кнігі простая, даходлівая, і відэаважна, што аўтар пісала пра бацьку з любоўю і пачуццём глыбокай адданасці.

Манаграфію ўзбагачаюць успаміны пра К. Алексіютовіча буйных дзеячаў савецкага танцавальнага мастацтва: І. Майсеева, С. Дрэчына, К. Мулера і інш.

Радуе мастацкае афармленне, паліграфічнае выкананне кнігі.

Б. СМОЛЬСКІ,

заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, кандыдат мастацтвазнаўства.

ІШЛА ВАЙНА НАРОДНАЯ

СТУПІЛІ Ў БЕССМЯРОЦЦЕ...

Слова пра дакументальную кінастужку
Беларускага тэлебачання
«Дзякуй, салдат»

Далёкі чэрвень сорок чацвёртага. Аперацыя «Баграціён». Крывавыя баі за вызваленне Віцебшчыны. У адзін з дзён адносна зацішша фронтова фотакарэспандэнт Аляксандр Дзітлаў здымае ў 2-м гвардзейскім Яраўскім матацыклістым палку вялікую групу салдат, якія вызначыліся ў баі пад вёскай Тарэлка пры разгроме віцебскай групы ворага і ўзнагароджаны за гэта ордэнамі Славы.

Аляксандр Сяргеевіч, відаць, умеў глядзець наперад, і ў гарачыні фронтовых будняў захаваў негатывы тых здымкаў, захаваў і блакнот, дзе былі занатаваны прозвішчы 49-і байцоў. У 1970 годзе, да 25-годдзя Перамогі, тую фотанараму ён перадаў у Дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, дзе яе павялічылі ў некалькі разоў і дзе яна стала важным экспанатам у зале, прысвечанай аперацыі «Баграціён». Нехта зазіраў яе для кінахронікі, і неўзабаве гэтыя кадры трапілі ў славетную кінаэпапею Рамана Кармена «Вялікая Айчынная».

Усё гэта ўступ да таго, што я хачу расказаць далей. А хачу я расказаць пра фільм «Дзякуй, салдат» (аўтары сцэ-

нарый А. Дзітлаў і В. Басаў, рэжысёр В. Басаў, апэратар В. Хайцін), у аснову якога і легла тая фотанарамма. А. Дзітлаву прыйшла ў галаву высакародная і шчаслівая ідэя паспрабаваць адшукаць сярод сфатаграфаваных сорок гадоў назад салдат тых, каму нашчасціла вярнуцца з вайны. Пачаўся пошук, які настойліва, упарта, нястомна вялі і работнікі музея гісторыі Айчыннай вайны. Восем з сарака дзеячкі былі адшуканы...

І вось фільм. Я прыйшоў на яго прагляд у Дом кіно, глядзельная зала якога была паўнуткай. Я крыху баяўся, што не так успрыму карціну, бо для мяне быў страчаны, так сказаць, элемент нечаканасці — ад Дзітлава я ведаў, дзе, хто і як быў зняты... Але праз мінуўткі я забыўся пра свой непакой і ўжо не мог адарвацца ад экрану.

Павольна плыве па ім строй байцоў, і адразу ў цябе перахоплівае дыханне, а на вачах гатовы закіпець слёзы, хоць страшных рэалій вайны, да якіх мы прывыклі ў падобных фільмах, тут амаль няма. Чаму ж усё так бярэ за сэрца? Бо разумееш, што гэтыя твары, гэтыя постаці на экране — як

святло далёкіх зорак, якія ўжо даўно згаслі.

...Яны так блізка ад цябе, здаецца, ты нават сустракаешся з імі вачамі. Якія яны ўсе розныя: бялявыя, чарныя, хмурыя і вясёлыя, самавітыя і хударлявыя... Але адразу заўважаеш, ёсць у іх і нешта аднолькавае. Я спачатку не мог ясна акрэсліць гэтае адчуванне, а потым прыйшла здагадка — на тварах, на ўсіх без выключэння тварах, прыхавалася стомленасць. Яна — як пячатка вайны. І яшчэ раз угледзеўшыся ў твары, у выцёртыя, выгаралыя да белага колеру гімнасцёркі (гэта табе не новенькая, з іголачкі, форма ў масавых батальных сценах у некаторых сучасных фільмах), пачынаеш разумець, якая гэта была, акрамя ўсяго іншага, цяжкая праца — вайна, доўгімі верстамі якой прайшлі гэтыя людзі.

Камера наплывае на часцінку строю, і голас за кадрам выклікае: «Малодшы сяржант Пчалінцаў!» і праз хвілінку, як удар у грудзі: «Забіты!» Камера рухаецца далей, зноў спыняецца: «Сяржант Панафідзін!» Забіты! Яшчэ крок камеры: «Малодшы сяржант Панцялееў!» Забіты!

На экране буйным планам запісаная кніжка Дзітлава, выцвілы след напісаных алоўкам прозвішчаў. Супраць многіх стаяць крыжыкі...

І зноў наплывы камеры: «Радавы Сарокін! Забіты!», «Яфрэйтгар Палкоўнікаў! Забіты! Забіты, забіты, забіты...

Вось гэты бялявы, невысокі, глядзіць у аб'ектыў шырока расплюшчанымі вачамі. Мо ўспомніў, як фатаграфавалася да іх: «Хлопчык, глядзі сюды, зараз выляціць птушка». А гэты — хударлявы, зусім хлапчавы — тонкая шыя, востры падбародак. На твары быццам здзіўленне: толькі былі ў баі і страшна так было, і вось, раптам, адпачынак, нават фатаграфуюць... Мо фотакартку пасля напірае? Яшчэ адзін... Яго, відаць, малодшыя пабойваюцца — сталы, з вусамі, на твары спакойная ўпэўненасць: ну, здаецца, усё добра, можна і сфатаграфавана. Вось каб яшчэ жонцы картку паслаць...

Здаецца, ва Уладзіміра Салаухіна ёсць верш, у якім аўтар разважае пра унікальнасць і каштоўнасць «люблага жыцця». Убачыўшы раздушанага матыля, ён з жалем канстатуе:

НА ХВАЛЯХ ЭФІРУ

І ЗАГУЧАЦЬ ГАЛАСЫ ЧАРОЎНЫЯ...

Так галоўная рэдакцыя музычных праграм рэспубліканскага тэлебачання назвала цыкл новых перадач. Дзякуючы яму, тэлегледачы мелі магчымасць пачуць, у прыватнасці, расказ пра беларускую дудку, пра творчасць народнага цымбальнага аркестра Рэспубліканскага Палаца культуры прафэхдукацыі, пра народныя музыкі ў вёсцы Груздава Пастаўскага раёна Віцебскай вобласці. Але перадачы цыкла не толькі знаёмяць нас з нацыянальнымі інструментамі Беларусі, майстрамі, якія іх вырабляюць, салістамі-інструменталістамі, фальклорна-этнографічнымі ансамблямі, прафесійнымі выканаўцамі на гэтых інструментах. З тэлеэкрана вядуць сур'езную гаворку вядомыя спецыялісты, кіраўнікі калектываў, іх удзельнікі пра тых праблемы, цяжкасці, якія існуюць у справе развіцця фальклорнай інструментальнай творчасці.

Праблем гэтых нявала. Трываючы тое, што паступова сталі знікаць традыцыі народнага інструментальнага выканавства. Сельскія музыкі становіцца ўсё менш, і калі раней амаль у кожнай вёсцы быў

свой скрыпач, дык цяпер часцей чуваць: «былі добры музыкант, а цяпер няма — памёр». А нашы ж нацыянальныя інструменты, традыцыйныя ігры на іх — гэта гісторыя народа. Яны такія ж старадаўнія, як і народны танец, народная песня. Памятаецца мудрыя словы народнай песні: «без цымбалаў, без дуды ходзяць ногі не туды? Раней ніводнае вяселле, ніводнае свята не абходзілася без цымбалаў, дудкі, скрыпкі (троістая музыка). Цяпер на вяселлях у вёсках народныя ансамблі выцясяюцца грукатам электрагітар.

Узнікае пытанне, чаму ж знікаюць традыцыі народнага музычвання, чаму мы ўсё меней і меней бачым маладых людзей, якія іграюць на гэтых інструментах у вёсках і гарадах?

Некаторыя спецыялісты кажуць, што, маўляў, за апошнія гады адбылася вялікая міграцыя сельскай моладзі ў гарады, і старэйшаму пакаленню музыкантаў няма каму перадаваць традыцыі. А калі яны і перадаюць, то моладзь вязе іх з сабой. Ну, а калі гэта так, дык чаму ў горадзе ў конкурсах-аглядах так рэдка можна

пачуць ансамбль фальклорнай інструментальнай музыкі або саліста-інструменталіста?

Відаць, прычына ўсё-такі не ў гэтым. Як стварыць ансамбль фальклорнай музыкі ў сельскім клубе або Доме культуры прамысловага прадпрыемства, у школе або ВДУ? На жаль, трэба прызнаць, што сёння гэтае пытанне — не з простых. Па-першае, мы адразу сутыкнемся з галоўнай праблемай — адсутнасцю фальклорных інструментаў, такіх, як беларуская дудка, ліра, дуда, жалейка і інш. Набыць гэтыя інструменты надта складана. Калісьці ў беларускіх вёсках жылі народныя ўмельцы, якія выраблялі цымбалы, дудкі, ліры і іншыя народныя інструменты. З пакалення ў пакаленне перадавалася гэтае майстэрства. Але сёння ў рэспубліцы такіх майстроў — адзінкі.

Працэс вырабу цымбалаў у нас наладжаны добра, яны свабодна прадаюцца ў музычных магазінах. Гэтыя народныя інструменты прайшлі доўгі і актыўны працэс рэканструкцыі і ўдасканалення, у якім прымалі ўдзел многія таленавітыя музыканты. Карпатлівая работа па ўдасканаленні гэтых інструментаў выявіла іх новыя тэхнічныя, тэмбравыя, мастацкія магчымасці. Аднак, калі глядзіш і слухаеш перадачу «Груздаўскія народныя музыкі», адчуваеш, як самавітна гучаць побач з сучаснымі цымбаламі старадаўнія народныя дытаначныя цымбалы. Іх вызначае своеасаблівае «серабрыстасць» тэмбру, адчуванне непаўторнасці даўніны. Раней та

кія цымбалы гучалі і ў іншых рэгіёнах рэспублікі. Цяпер яны вырабляюцца адным-двумя народнымі майстрамі з вёскі Груздава.

Што ж датычыць вырабу такіх інструментаў, як беларуская дудка, дуда (валынка), ліра, жалейка, то гэтыя інструменты наогул рэдка цяпер дзе ўбачыш. У магазінах яны не прадаюцца, у музычных майстэрнях не вырабляюцца. Увогуле, пачатак вырабу фальклорных інструментаў у нас пакладзены — гэта эксперыментальная лабараторыя народных інструментаў Мінскага інстытута культуры, якой кіруе выдатны майстар па вырабе і выканавца на фальклорных інструментах У. Пузыня. Але гэта толькі першы крок. Варта адкрыць творчыя майстэрні па вырабе такіх інструментаў у кожным абласным цэнтры нашай рэспублікі, запрашаць у іх для работы або кансультацыі старэйшых майстроў, якія б перадавалі свой вопыт маладым, каб традыцыі і сакрэты іх вырабу не паміралі. А іначай праз 10—15 гадоў з гэтымі інструментамі ўжо можна будзе пазнаёміцца толькі ў музеі.

Аб прапагандае фальклорнага мастацтва трэба гаварыць асобна і падыходзіць да гэтага пытання вельмі сур'езна.

Вядома, што словамі мала каго можна перахвацаць. Трэба агітаваць непасрэдна мастацтвам, таму што музыка сама па сабе — магутны агітатар. Неабходна актывізаваць прапаганду гэтага жанру на-

мозг гэтай істоты фарміраваўся, складаўся мо мільёнаў гадоў і вось чыясьці бязлітасная нага...

Вайна, вайна. Яна забрала ў нас дваццаць мільёнаў чалавек. Дваццаць мільёнаў разоў гасла сонца і падала на зямлю неба... А хто падлічыць, колькі бяссонных начэй было ў іх мацярок, жонак, сяспёр?

...Я казаў ужо, што Аляксандр Дзітлаў з дапамогай работнікаў музея адшукаў васьмінаццаць тых сарака дзевяці... Да пошукавай работы я сам некалі меў дачыненне, і ведаю, якая гэта пакутлівая, цяжкая, часта няўдзячная работа, калі, здавалася б, намацана нігачка раптам ірвецца. Я ўяўляю, колькі давалася папрацаваць, якую вясці перапіску, пакуль удалося паставіць кропкі над «і»: хто застаўся «за Віслай цёмнай», а каму нашчасціла прыйсці дамоў.

...Той жа голас за кадрам: «Яфрэйтар Савасцянаў!» і з палёгкай: «Жывы! Мікалай Аляксандравіч Савасцянаў жыве зараз у Бугурусланскім раёне Арэнбургскай вобласці». «Яфрэйтар Фідзіпаў!» «Жывы! Цяперашні адрас: вёска Елізарава, Кляўлінскі раён Куйбышскай вобласці».

Ох, не частыя наплывы каме-

ры, пасля якіх гучыць: жывы! Мікалай Іванавіч Чунараў — жыве і працуе ў Маскоўскай вобласці, Данскоў Кадзьявіч Гарбанаеў — жыхар Горна-Алтайскай вобласці... Кожны раз камера пераносіць нас да іх — сённяшніх, пастарэлых на сорок гадоў. Сорок гадоў — гэта сорок гадоў... Хіба вочы тыя самыя, іх пагляд, яшчэ, можа, выраз твару.

Я асабліва ўражаны кадрамі, знятымі ў сям'і чуваша Васілія Кірылавіча Ванеркіна. Ён — высокі, хударлявы, нешматслоўны. І побач — сям'я, чалавек дваццаць пяць. Адных унукаў — шаснаццаць! Праўду сказаў нехта з вялікіх: пацэліўшы ў чалавека, цэляць ва ўсё чалавецтва... І калі глядзіш менавіта на гэтыя групавыя здымак, пачынаеш з яшчэ большай выразнасцю разумець антычалавечую сутнасць вайны. Адной жа кулі, усяго дзевяці грамаў свінца ў вайну хапіла б, каб не было гэтых жыццярэдасных дзіцячых твараў, занатаваных кінакамерай. Шаснаццаць унукаў — якія ж ад іх пойдучы яшчэ парасткі!

Аўтары карціны сабралі сваіх жывых герояў усіх разам на месцы былых баёў. Прыслухоўваешся да іх успамінаў і дзіву даешся, як жыва кожны

з іх помніць самыя дробныя дэталі таго франтавога жыцця. Гэта засталося з імі на ўсё жыццё.

— Вы ж былі мінамётчыкам? — пытаецца вядучы ў аднаго з ветэранаў.

— Так, мінамётчыкам, трэцім нумарам, — адказвае той.

— А што такое — трэці нумар?

— Гэта каторы нясе мінамётную плітку, якая выраўнівае ўсе няроўнасці на спіне, — адказвае ён пад усмешкі таварышаў.

Помніць дагэтуль, што называлі мінамёты «дзядамі» — за гук, які раздаваўся пры стрэле: «Ка-ха, ка-ха»...

Толькі паўгадзіны ідзе фільм, але адчуваеш, якімі бліжэйшымі сталі табе яго героі. І апошнія кадры — ідуць яны па святочным Мінску ў калоне ветэранаў. Тысячы людзей, якія стаць на тратуарах, кідаюць ім кветкі. У многіх на вачах слёзы, такія зразумелыя слёзы.

Гэта не рэцэнзія на фільм, у тым сэнсе, які мы ўкладваем у гэтае паняцце. Я не буду гаварыць аб спецыфіцы дакументальнага кіно, аб прыёмах і метадах рэжысуры ў дадзенай рабоце, аб творчым почырку В. Басавы і г. д. і да т. п. Ведаецца, фільм атрымаўся такі, што не думаеш пра тое, як

ён зроблены. І гэта, па-мойму, вельмі добра. Не люблю карціны, дзе асоба рэжысёра вылазіць з усіх шчылін. Ці таго ж апэратара. Адразу пачынаеш разумець, што яны ў гэтым фільме любяць перш за ўсё саміх сябе.

Вядома, усведамляеш, якая вялікая работа здымачнага калектыву стаіць за кадрамі фільма «Дзякуй, садзат». Узяць хоць бы здымкі герояў карціны ў розных кутках краіны сярод іх родных і блізкіх. Асобныя з гэтых «кавалкаў» цягнуць на невялікія навелы, якія вельмі арганічна ўплятаюцца ў тканіну фільма.

Каторы спытае: няўжо ва ўсім фільме зусім няма недахопаў, няўжо ўсё так бездакорна?

Мо і не бездакорна. Мне, напрыклад, не зусім спадабалася, што другая палова фільма знята ў колеры. Да таго ж некаторыя франтавыя фотаздымкі, з вельмі драматычным зместам, ужо цяпер падфарбаваны па нейкай новай тэхналогіі. Я думаю (але, паўтараю, гэта на мой густ, па маім разуменні) пра вайну трэба здымаць на чорна-белую стужку. На вайне пераважаюць усё-такі белы і чорны колеры. Каму белы свет, а каму...

Магчыма, сёй-той зробіць яшчэ якія заўвагі, але калі што знойдзецца негатыўнае, дык знойдзецца розумам, а не сэрцам.

Не магу на заканчэнне не сказаць некалькі слоў пра чалавека, якому мы ў першую чаргу абавязаны гэтым фільмам, пра выдатнага фотажурналіста Аляксандра Сяргеевіча Дзітлава. Ён сааўтар сцэнарыя, яго мы бачым і чуюм у кадрах. Калінікі голас яго перапыняецца, у ім чуваць непадробныя слёзы, і разумеш тады, як цяжка гэтаму чалавеку, які прайшоў усю вайну, выклікаць да жыцця вобразы мінулага.

Перад прэм'ерай у Доме кіно, калі прысутных знаёмлілі з творчай групай, вядучы, між іншым, заўважыў, што Дзітлаў звяртаўся з ідэяй зрабіць такі фільм да некалькіх рэжысёраў, але ніхто з іх не пайшоў на сустрэчу. Лёс звёў яго з рэжысёрам В. Басавым...

Дзякуй ім, дзякуй усім, хто быў з імі, за перажытае хвалюванне, за светлыя слёзы, за пакутліваю радасць сустрэчы з тымі, хто найшоў у «Вечнасць. Пайшоў, каб сёння жылі».

М. ЗАМСКІ.

На здымку: фрагмент з фільма.

роднага мастацтва сярод дзяцей і моладзі. Менавіта ім, дзядзёцка несьці далей і развіваць гэтыя традыцыі.

У рэспубліцы яшчэ вельмі слаба вядзецца прапаганда народнай інструментальнай творчасці і па радыё, і па тэлебачанні, і ў друку. У нас выдадзены цэлыя тамы беларускіх народных песень, зафіксаваны ў малюнках рухі народных танцаў, але няма ніводнага тома, ніводнага друкаванага рэдка нотнага матэрыялу, які б расказаў нам аб традыцыйна беларускай фальклорнай інструментальнай творчасці. Няма запісаў на пласцінках, дзе можна было б паслухаць іграў вясковых музыкантаў, іх манеру, своеасаблівую ў розных рэгіёнах рэспублікі. У нас не распрацаваны і не выдадзены школы ігры на гэтых інструментах.

А як жа моладзь можа палюбіць тое, чаго яна не ведае, чаго не чуе, чаго не бачыць?

Толькі прафесійная, глыбока аргументаваная навуковая аснова можа даць развіццю нашай фальклорнай інструментальнай творчасці належны штуршок. А для гэтага патрэбны прафесійныя кадры. Наспепа неабходнасць падрыхтоўкі спецыялістаў ігры на фальклорных інструментах. І пачынаць гэту работу трэба ў музычных школах, дзе, паралельна з асноўнай спецыяльнасцю, знаёміць і навучаць дзяцей ігры на гэтых старадаўніх інструментах. Напрыклад, навучэнцы аддзялення духавых інструментаў могуць разам са сва-

ёй спецыяльнасцю навучыцца іграць на Беларускай дудцы, дудзе, жалейцы; баяністы — асвойваць гармонік, ліру; цымбалісты — ігра на старадаўніх дыятанічных цымбалах; скрыпачы — асвойваць прыёмы, манеру ігры народных скрыпачоў.

Для азнаямлення з гэтымі інструментамі трэба прыцягваць старэйшых музыкантаў-выканаўцаў, як гэта практыкуецца ў музычнай школе Капыля. Аналагічную работу неабходна праводзіць ва ўсіх звянах прафесійнай музычнай адукацыі, уводзячы вывучэнне гэтых інструментаў у навучальны працэс.

Гэты метад не новы. У суседняй Літве, іншых рэспубліках у музычных школах, вучылішчах, кансерваторыях даўно функцыяніруюць фальклорныя ансамблі, аркестры, вэць цудоўныя салісты-інструменталісты. І ў нашай рэспубліцы пачацкі ў гэтай галіне музычнай творчасці. Гэта, па-першае, стварэнне прафесійнага фальклорнага інструментальнага ансамбля пад кіраўніцтвам В. Курпрыяненкі ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі, ігра якога ярка выяўляе традыцыі народнага музыцыравання. Гэта і самадзейны фальклорна-інструментальны ансамбль «Крупіцкія музыкі» саўгаса «Новы двор» Мінскага раёна (кіраўнік А. Гром), калектыву, які ўжо заваяваў прызнанне на міжнародным фальклорным фестывалі, што праходзіў у Югаславіі ў 1984 годзе. Вялікую рабо-

ту праводзіць у Мінскім інстытуце культуры той жа таленавіты выканаўца на народных інструментах У. Пузыня, які не толькі сам іграе, робіць гэтыя інструменты, але і навучае ігры на іх студэнтаў. Створаны аркестр фальклорнай музыкі ў Мінскім інстытуце культуры (кіраўнік А. Скорбагатчанка).

Хочацца сказаць пра рэжысёра гэтага цыкла Віктара Скорбагатчанку, які не толькі добра знаёмы з гэтым мастацтвам, улюбены ў яго, але і іграе на многіх фальклорных інструментах. У доме ў яго сапраўды музей старадаўніх інструментаў — гэта і даўнейшыя цымбалы, розныя віды беларускіх дудак, жалейка і інш.

Мне прыемна было глядзець тэлеперадачу «Груздаўскія народныя музыкі» яшчэ і таму, што ў аркестры побач з сівымі старымі ігралі на старадаўніх народных цымбалах, дудках, жалейках зусім яшчэ юныя дзяўчаты і хлопцы, якія зразумелі і палюбілі народную інструментальную музыку, і ўжо ніколі з ёй не расстануцца, а будучы працягваюць мастацтва і традыцыі сваіх бацькоў. А мастацтва выходзіць любоў да свайго народа, Радзімы, зямлі.

Г. ЕРМАЧЭНКАЎ, кіраўнік народнага цымбальнага аркестра Рэспубліканскага Палаца культуры прафтэхдукацыі, старшы выкладчык Белдзяржкансерваторыі імя А. В. Луначарскага.

ЗАПАВЕДНІК ТАНЦА

Якіх толькі запаведнікаў няма!.. Прыроды, архітэктуры, цікавых валуноў. Запаведнікам старадаўняга народнага танца стала палеская вёска Лядзец — цэнтр калгаса імя Леніна Столінскага раёна — пасля таго, як тут быў створаны ансамбль аўтэнтычнага танцавальнага фальклору.

Моцныя тут нацыянальныя карані, як ні дзе гарманічна спалучаюцца даўнія традыцыі і сучаснасць. Даostatкова сказаць, што мелодыі лаўрэата І Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных мясцовага фальклорнага інструментальнага ансамбля, чыё мастацтва радуе аднавіскоўцаў вольна больш паўвона, запісаны на пласцінку Міжнародным інстытутам музычнага мастацтва для калекцыі ЮНЕСКА ў серыі «Музычны атлас народаў свету».

«Лядзецкая польна», «Кадыля па-лядзецку» (тут яе яшчэ называюць «Шэрф») у выкананні жывёлаводаў Надзеі Фядосаўны Коты, Міхаіла Якімавіча Бондара, пенсіянерак Наталлі Мікалаеўны Рудзько, Алены Ільінічы Шчарбак і іх аднавіскоўцаў — сапраўды народныя танцы з натуральнай, несамоной лексікай. Уражанне гэтае ўзмацняюць музычны акампанемент фальклорнай інструментальнай групы, саматнальныя нацыёмы, якія дагэтуль самадзейныя артысты бераглі ў запаведных куфрах.

— Усё тут не выдуманна, не стылізавана на патрэбу павіхоўнаму густу, а мае сваю адметную пэтыку і пластыку, — расказвае метадыст па харэаграфіі Брэсцкага навукова-метадычнага цэнтра народнай творчасці і культурна-асветніцкай работы Людміла Рыгораўна Бярней. — Дэталі пластычнага вырашэння, музыкі, нацыюмаў

лядзецкіх танцоўраў аналагаў у рэспубліцы не маюць...

Каб паказаць глядачам такое мастацтва, арганізатару ансамбля, дырэктару мясцовай спрадэняй школы, Веры Іванунае Ляшук патрэбна было нарадзіцца і вырасці ў Лядцы, з малых гадоў жыць ягонаю атмасферай. Яна добра памятае, што танцы вяскоўцаў з'яўляліся своеасабым рытуалам, дэманстрацыяй індывідуальнай выканаўчай манеры. Самае галоўнае заключалася ў тым, што выканаўцы непарушна верылі ў тое, што адбывалася.

Першы на Брэсцчыне ансамбль аўтэнтычнага танцавальнага фальклору стане калектывам — лабараторыяй. Вывучэнне яго рэпертуару, творчых прынцыпаў дапаможа кіраўнікам аматарскіх танцавальных калектываў авалодаць метадыкай пошуку на вэсцы новых пластычных вобразаў, распрацоўкі асобных выканаўчых фрагментаў з уяўленнем у іх элементаў сюжэтнасці, гумару, каб глыбей спасцігнуць дух нацыянальнай харэаграфіі.

Творчай практыка ў гэтым накірунку вядомых у вобласці танцавальных калектываў, як брэсцкая «Радасць», «Палесце» і «Палескія зоры» з Пінска, пружанская «Завіруха», пацярпае перспектывнасць такіх пошукаў. «Варацвіцкую надрылю», «Сіневіцкую надрылю», «Ліхасельскую польку», «Мураўскія прытупы» і іншыя нумары артысты-аматары запісалі ад старажытлаў вёсак Іванаўскага, Луцінецкага, Пружанскага, Пінскага раёнаў. Пасля паказу на шматлікіх пляцоўках сцэнічных варыянтаў старадаўняга народнага мастацтва ўпрыгожылі праграмы многіх самадзейных калектываў.

Мікалай КАЗЛОВІЧ, Столінскі раён.

Як хутка ляціць час! Здаецца, зусім нядаўна я сустрэўся з вельмі сціплым, ветлівым, выхаваным маладым чалавекам — Сярогам Картэсам. Сустрэча адбылася ў час запісу яго музыкі да кінафільма, назва якога ў памяці маёй не захавалася. Засталося толькі пачуццё лёгкасці і радасці ад той работы...

стра. Ён свядома выключыў з партытуры многія традыцыйныя драўляныя і медныя духавыя інструменты. Вялікую сэнсавую нагрузку набылі тут ударныя. І хоць у творы выдатная літаратурная аснова, ідэя вакальна-сімфанічнай паэмы «Попел» раскрываецца, пераважна, у парты аркестра. Зрабілі мы і запіс Канцэрта

жысёрам М. Пташук, быў удастоены Дзяржаўнай прэміі БССР.

Фільмы, спектаклі — спектаклі, фільмы... І раптам!.. Запіс новай оперы кампазітара «Матухна Кураж» (лібрэта У. Халіпа і С. Штэйна паводле вядомай п'есы Б. Брэхта). Зноў жа мы не былі першаадкрывальнікамі гэтай партытуры: спектакль, як вядома, пастаўлены ў Каўнасе, у Кішніёве. Ды новая работа захапіла і салістаў, і аркестр, і мяне як дырыжора запісу.

Мне прыгадваецца першая опера С. Картэса — «Джардана Бруна» (лібрэта У. Халіпа), якая была ўвасоблена ў Дзяржаўным тэатры оперы і балета БССР (дырыжор Я. Вашчак, рэжысёр С. Штэйн). Пастаноўка з песнямі ішла на мінскай сцэне чатыры сезоны, у 1978 годзе операй «Джардана Бруна» адкрываліся гастролі тэатра ў Маскве. Яна адзначана трэцяй прэміяй на Усесаюзным конкурсе музычна-сцэнічных твораў, прысвечаных 60-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Ацэнка высокая і сапраўды заслужаная!

Пачуццё грамадзянскай адказнасці мастака-камуніста выяўляецца ў кожнай значнай працы С. Картэса. Гэта і араторыя «Памяці паэта» на вершы Янкі Купалы, прысвечаная 90-годдзю паэта. Араторыя была запісана на пласцінку (салісты В. Цішына, Л. Івашкоў, хор Беларускага тэлебачання і радыё пад кіраўніцтвам В. Роўды, Акадэмічны сімфанічны аркестр БССР — дырыжор А. Энгельбрэхт). Гэта і вакальны цыкл для тэнору і барытона «Закон захавання матэрыі» на вершы Максіма Танка.

Як і слухачы, мы, музыканты, зацікаўлена чакаем новых твораў Сяргея Картэса. Прыемна павіншаваць кампазітара з днём нараджэння, пажадаць яму добрага плёну!

Барыс РАЙСКИ,
галоўны дырыжор
Сімфанічнага аркестра
Беларускага тэлебачання
і радыё.

Памятаю, як да нас, у клас народных інструментаў Беларускага музычнага тэхнікума, паступіў новы студэнт — Васіль Зінкевіч. Сціплы і надзвычай таварыскі, ён адразу спадабаўся нам. Неўзабаве мы пасябравалі, і я даведаўся, што нарадзіўся Васіль у мнагадзетнай сялянскай сям'і на Лепельшчыне і з дзяцінства зазнаў нямала гора і нястач. Адзіным, што некаж згладжвала нягоды, была музыка. Яго бацька ў рэдкія ад клопатаў вольныя хвіліны з радасцю іграў на цымбалах, якія сам жа і рабіў. Усе сёстры і браты Васіля таксама ігралі на гэтым інструменце. Васіль быў літаральна заворожаны музыкой. Але пра тое, каб стаць музыкантам, і думаць не мог, бо ці ж можна жыць толькі музыкой?

Вясковая пачатковая школа, Бабруйскае фабрычна-заводскае

«Піонерскі марш», «Варыяцыі на тэму «Перап'ячкі» для домбры і фартэпіяна...

Але неўзабаве гримнула Вялікая Айчынная вайна. Разам з аднавіскоўцамі Васіль збіраў і рамантаваў зброю, а неўзабаве апынуўся ў партызанскай брыгадзе імя Дубава, якой камандаваў Герой Савецкага Саюза генерал-маёр Хведар Фаніч Дуброўскі. Тут для былога кваліфікаванага слесаря знайшлося нямала працы па аднаўленні самай разнастайнай зброі. Прымаў ён удзел і ў баях.

Пасля вайны былі студэнт кансерваторыі некаторы час працаваў у музычных вучылішчах рэспублікі, а потым становіцца студэнтам музычнага факультэта Львоўскай кансерваторыі, працаваў у Львове. Але жаданне вярнуцца ў Беларусь было надзвычай вялікае, і ён пераезджае ў Маладзечна і становіцца выкладчыкам тэарэтычных дысцыплін у музычным вучылішчы.

Прага да творчасці ніколі не пакідала В. Зінкевіча, і ён працягвае пісаць хоры, раман-

БАГАЦЦЕ ФАНТАЗІІ

Заслужанаму дзеячу
мастацтваў БССР
Сяргею КАРТЭСУ — 50

Па так званай прыкладнай музыцы цяжка было меркаваць пра талент маладога аўтара. І адкрыццё С. Картэса як кампазітара для мяне адбылося ўжо на філарманічных канцэртах. Там выконваліся яго вакальна-сімфанічная паэма «Попел» (на вершы Э. Межэлайціса, пераклад М. Алігер), Канцэрт для фартэпіяна з аркестрам «Капрычас», «Музыка для струнных», іншыя творы.

Першым буйным творам С. Картэса, што запісалі мы з аркестрам у фонд Беларускага радыё, была вакальна-сімфанічная паэма «Попел» (саліст С. Машкоў). Твор, напісаны ў 1966 годзе, на мой погляд, стаў тым рубяжом, з якога пачалося прафесійнае развіццё кампазітара. У паэме зусім акрэслена выявілася творчае аблічча С. Картэса, яго адметная кампазітарская мова. «Попел» успрымаецца як заклік да сумлення чалавечтва, заклік: «Не забывайце!»

Пра сталасць кампазітара сведчыў і выбар складу арке-

для фартэпіяна з аркестрам — «Капрычас» (саліста А. Ярохіна-Соніна). Канцэрт, як і паэма «Попел», неаднаразова выконваўся, да запісу, іншымі аркестрамі і дырыжорамі, так што нам не давялося быць першаадкрывальнікамі гэтага твора.

Па словах кампазітара, канцэрт напісаны пад уражаннем ад знакамітых гравюр «Капрычас» Ф. Гоі (адсюль і назва). Тым не менш, у творы вы не знойдзеце простага аналогіі з работамі мастака. Кампазітар імкнецца сучаснымі сродкамі пісьма, прынамсі, дадэкафоннай тэхніцы, стварыць ужо быццам пераасэнсаваныя вобразы бачанага.

Неаднаразова сустракаліся мы з Сяргеем Картэсам, калі рабілі запісы яго музыкі да кінафільмаў і да драматычных спектакляў. А напісаў ён музыку ўжо больш чым да дзесяці спектакляў, да дзесятка кінафільмаў. За работу над фільмам «Вазьму твой боль» (паводле І. Шамякіна) С. Картэс, разам з паставачнай групай на чале з рэ-

І КАМПАЗІТАР, І ПАРТЫЗАН

вучылішча, работа на Мінскім станкабудаўнічым заводзе — такімі былі вехі жыцця В. Зінкевіча. Любоў да музыкі прывяла яго ў мастацкую самадзейнасць. Ён спяваў беларускія народныя песні, іграў на балалайцы і цымбалах. На адным з аглядаў самадзейнасці член журы, вядомы беларускі кампазітар Ісаак Любан параіў самадзейнаму артысту паступіць у музычны тэхнікум.

Скончыўшы ў 1940 годзе тэхнікум, ён стаў студэнтам музычназнаўчага факультэта Беларускага кансерваторыі.

Васіль Зінкевіч добра ведаў прыёмы ігры і выканаўчыя магчымасці народнага аркестра, і, нягледзячы на тое, першыя творы былі напісаны менавіта для такога аркестра. Гэта «Карагодная», «Беларуская полька»,

сы і песні. Сярод іх трэба адзначыць хоры «Вясна», «Як у лесе», «Ты прыйдзі» на вершы Я. Купалы, асобныя хоры на вершы М. Багдановіча, Я. Коласа, В. Вярбы і на вершы некаторых рускіх паэтаў.

Тут мне хацелася б расказаць пра гісторыю стварэння В. Зінкевічам адной з п'есень. У час вайны Васіль пазнаёміўся сапраўды з легендарным чалавекам, намеснікам камандзіра брыгады па разведцы Сяргеем Васільевічам Марчуком. Шмат разоў трапіў ён у безвыходнае становішча, але дзякуючы сваёй смеласці заўсёды выходзіў пераможцам. Заўсёды вялікі, дасціпны і музычны, ён ведаў мноства песень і ў вольныя адбавы хвіліны спяваў іх для байцоў, амапаніруючы сабе на гітары. Сустрэўшыся з ім праз шмат гадоў на сустрэчы былых партызанаў, В. Зінкевіч быў уражаны тым, што легендарны разведчык за пасляваенны час стаў донатарам хімічных навук, паспяхова працаваў над стварэннем плазмы крыві, даследаваў хімію ізатопаў, выкарыстанне іанізуючых выпраменьванняў, наогул шмат зрабіў для развіцця хімічнай прамысловасці Беларусі. Спачатку нарадзіўся верш, прысвечаны С. Марчуку. Потым узнікла думка напісаць на гэтыя словы песню. І да саракагоддзя Ушацкай партызанскай зоны песня «Прыспявай нам, Сярога» была закончана. Нядаўна Беларускае радыё запісала тры песні самадзейнага кампазітара, сярод якіх была і гэта.

Некаж у В. Зінкевіча ўзнікла думка напісаць цыкл песень, прысвечаных барацьбе народаў свету за мір. Былі выкарыстаны вершы Юліі Друнінай, Мікалая Грыбачова і ўласныя тэксты, цыкл атрымаў назву «Розум павінен перамагчы».

Кампазітар-аматар з вышэйшай музычнай адукацыяй, В. Зінкевіч сярод сваіх калег з самадзейнасці вылучаецца добрым веданнем гармоніі, поліфаніі, формаўтварэння. Для большасці яго інструментальных п'ес, хораў, рамансаў і песень характэрныя запамінальныя мелодыі, рытмічная разнастайнасць, даступнасць і прастата мовы, яснасць формы, а галоўнае — беларускі каларыт музыкі.

Ужо шмат гадоў, працуючы ў Маладзечанскім музычным вучылішчы, Васіль Ягоравіч перадае свой багаты вопыт і веды маладым навучэнцам, перадае ім сваю любоў да музыкі. А ў вольны час працуе над новымі творами, сярод якіх трэба назваць такія песні, як «Вечар вясенні» на словы М. Танка, «Ціха сосны шумяць» на словы А. Бачылы, «Дзявочая песня» на словы А. Вярцінскага і іншыя. Многія песні кампазітара-аматара набылі папулярнасць. Іх з задавальненнем спяваюць не толькі ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці, але і выканаўцы-прафесіяналы.

Д. ЖУРАУЛЕУ,
заслужаны дзеяч культуры
БССР.

ІМЁНЫ ўжо ЗНАЁМЫЯ

Гамяльчан, аматараў музыкі, заўсёды прывабліваюць афішы з імёнамі мясцовых выканаўцаў, анонсы творчых вечароў гомельскіх кампазітараў. Параўнальна нядаўна адбылася сустрэча слухачоў з вядомым гомельскім кампазітарам Уладзімірам Надтачэем і маладым аўтарам — Аляксандрам Гулаем. Абодва яны вучыліся ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, цяпер поруч працуюць выкладчыкамі Гомельскага музычнага вучылішча імя Н. Сакалоўскага.

Слухачы музыку У. Надтачэя мне даводзілася неаднаразова. Яго інструментальныя п'есы гучалі на пасяджэннях секцыі самадзейных кампазітараў пры навукова-метадычным цэнтры абласнога ўпраўлення культуры, выконваліся на канцэртах у Палацы культуры чыгуначнікаў, уключаліся ў перадачы радыё і тэлебачання ўжо ў пачатку 70-ых гадоў.

Апошнім часам расце цікавасць слухачоў-аматараў і прафесіяналаў да твораў А. Гулая. Ён піша для фартэпіяна, вялічэлі. Есць у яго струнныя квартэты, санаты, сімфонія. Усё большую папулярнасць набываюць песні А. Гулая, асабліва на тэму Вялікай Айчынай вайны, для дзіцячага хору. І вось — прэм'ера новых

твораў Уладзіміра Надтачэя і Аляксандра Гулая. Іх выконваюць вядомыя гомельскія калектывы: ансамбль «Пралескі», квартэт баяністаў (кіраўнік Б. Давыдаў), цымбальны аркестр Гомельскага музычнага вучылішча (кіраўнік М. Гапеў), узорны дзіцячы хор «Ранасодня» (кіраўнік В. Баннікава), дзіцячы хор Гомельскай СШ № 30 (кіраўнік Н. Драбыўска), спевакі Т. Макушынскай, М. Мельнікаў.

На выкарыстанні народных мелодый, іх інтанацый грунтуецца найбольш значныя сацыяльныя У. Надтачэя: «Накшор» для вяланчэлі і фартэпіяна, п'еса для цымбал і фартэпіяна, опера-вадзівіль «Клапату» (напісаная для Гомельскага абласнога драмтэатра) і інш. Адметнымі народнымі інтанацыямі вызначаецца і песня «Пахне жывіца» на тэкст М. Лісоўскага.

— Песні любячы ўсе, — гаворыць У. Надтачэй, — Але асабліва яны патрэбны маладым. Як часта з-за недахопу добрых песень моладзь запяўняе свой свет музычнымі захапленнімі танымі шаблонамі! А ў нас на столькі добрых кампазітараў, і ў Беларусі, і ва ўсёй краіне...

Песні, якія піша У. Надтачэй, спалучаюць нацыянальную своеасаблівасць з сучаснымі рытмамі. Станоўчы водгук ат-

рымалі яго лірычныя і патрыятычныя песні.

Многа ўвагі У. Надтачэй аддае дзецям. Кампазітарам напісана нямала харавых і сольных песень, некалькі вакальных цыклаў, зроблены апрацоўкі дзіцячага песеннага фальклору. Вершаваная аснова большасці яго арыгінальных твораў — тэксты гомельскіх аўтараў М. Лісоўскага, Р. Малашкова, І. Кірэйчыка, М. Янчанкі.

Цяпер У. Надтачэй працуе над новымі творами. Гэта Ранасодня для фартэпіяна, паэмы для сімфанічнага аркестра, песні, музыка да драматычных і ляльчых спектакляў.

У розных жанрах піша музыку А. Гулай: п'есы для фартэпіяна, песні, рамансы. Першым вялікім работам — Уверцюра для сімфанічнага аркестра і кантата «Беларуская калыханка» на словы В. Маеўскага. У нядаўнім канцэрце праручалі Фантазія на беларускія народныя тэмы для цымбальнага аркестра, цыкл патрыятычных песень для барытона і фартэпіяна «Заўсёды ў страі» (тэксты М. Савельева), пяць песень для дзецей на вершы паэта Р. Фархадзі.

— Сучасная песня імкліва змяняе сваё аблічча, — гаворыць А. Гулай, — Падхопілаце ўсе прыкметы новай моды вельмі цяжка, але ці трэба гэта рабіць наогул? Кожны кампазітар павінен мець сваё крэда, свае арганічныя мастацкія ўласцівасці, асабістае ўспрыманне сучаснасці. Ва ўсіх нашых творах і асабліва ў песнях павінна выяўляцца галоўным чынам душа музыкі — мелодыя, і чым яна яркавейшая, багацейшая, арыгіналь-

нейшая, тым большую папулярнасць набывае твор...

Фантазія А. Гулая на беларускія тэмы для цымбальнага аркестра грунтуецца на фальклорных напевах. У партытуры пашыраная група ударна-шумавых інструментаў: выкарыстоўваюцца, прынамсі, драўляныя лыжкі, пральная дошка і інш. Тым самым ствараецца яркі каларыт гучання. Кампазітар толькі што закончыў песні для хору «Сыны пятнацці рэспублік», «Салігорская раніца» і п'есу для квартэта баянаў. Пішацца музыка для розных інструментальных складаў, амаль гатовая песня пра Гомель.

Вечар кампазітараў У. Надтачэя і А. Гулая навіў на думку пра арганізацыю рэгулярных сустрэч мастацкай інтэлігенцы горада — з мэтай пагаварыць пра творчыя праблемы, абмяняцца вопытам. Паэты, кампазітары, музыканты і мастакі ўжо мараш пра аднаўленне работы гарадскога клуба творчай інтэлігенцы, які раней існаваў пры абласным драматычным тэатры, а цяпер чамусьці спыніў сваю дзейнасць. Той вечар-канцэрт, на якім гучала музыка У. Надтачэя і А. Гулая, — прыклад добрых кантактаў паміж гомельскімі паэтамі (многія з іх — сааўтары кампазітараў), мастакамі і музыкантамі, якія дружна падтрымалі папярэдняе на творчасці, наведваючы канцэртную залу Гомельскага музычнага вучылішча імя Н. Сакалоўскага.

Мікалай БАНДАРЭНКА,
Гомель.

Кожны дзень набліжае нас да 9 Мая — вялікага свята Перамогі. На абласных выстаўках твораў самадзейнага выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва дэманстраваліся лепшыя творы, прысвечаныя 40-годдзю Перамогі.

Мастацкая выстаўка Віцебскай вобласці — адна з цікавейшых па колькасці ўдзельнікаў, самабытнасці прадстаўленых работ, разнастайнасці жанраў і відаў мастацтва.

Тэма вайны і міру пераважала ў творах самадзейных мастакоў-віцебчан. Матэрыяла

нага мастацтва.

У тэматычнай карціне, якая была шырока прадстаўлена на выстаўцы, жывапісцы гэтых двух напрамкаў заявілі аб сабе вельмі ўдала. На іх палотнах увасоблены складаныя тэмы. Гледзячы на многія работы, пераконваешся, што самадзейная творчасць — добры рэзерв для прафесійнага мастацтва. Агульнавядома, што з Віцебшчыны прыйшлі ў вялікае мастацтва многія нашы вядучыя мастакі.

Г. Колчын з Лепеля стварыў непахісны вобраз мужнай пат-

дзейных мастакоў павялічваецца. У гэтай выстаўцы прынялі ўдзел 16 новых маладых жывапісцаў, сярод якіх рабочыя, служачыя, работнікі сельскай гаспадаркі.

У раздзеле дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва было шырока прадстаўлена традыцыйнае народнае мастацтва Віцебшчыны. Радуе тое, што побач з традыцыйнымі, распаўсюджанымі яго відамі былі прадстаўлены амаль забытыя, а цяпер адноўленыя віды народнай творчасці. Гэта дыванкі з абрэзкаў, распісанія на па-

Г. КОЛЧЫН. Вера Харужал.

Г. АСПКОВА. Васковы вечар.

А. ЗАРКОВ. Беларусь сінявокая. Фота А. ХАРКОВА.

БССР» і інш.).

Вырабы А. Лук'янца (Браслаўскі раён) з лазы пашвердзілі, які гэты прыгожы матэрыял і якія зручныя неабходныя рэчы можна з яе зрабіць.

Выстаўка паказала, якіх вынікаў можна дасягнуць, калі яе арганізатары працуюць у садружнасці. У дадзеным выпадку выстаўку падрыхтавалі Міжсаюзнае Дом самадзейнай творчасці Віцебскага абласупрофа (дырэктар П. Масленікаў) і навукова-метадычны цэнтр Віцебскага абласнога аддзела культуры (дырэктар Г. Сакалова), метадысты-мастацтвазнаўцы Л. Вакар і Т. Зубарава. Была праведзена вялікая работа з мастакамі, майстрамі. Арганізатары шмат ездзілі па раёнах вобласці, каб выявіць здольных да творчасці людзей. І таму адбылася гэтая цудоўная сустрэча з народным мастацтвам.

**Д. ТРЫЗНА,
А. КРАСІЧКАВА,**
члены Рэспубліканскай
выставачнай камісіі
Усесаюзнага агляду
самадзейнай мастацкай
творчасці.

ГАЛОЎНАЕ — ДЗЕЙСНАСЦЬ

У пастанове чэрвеньскага (1983 г.) Пленума ЦК КПСС асабліва ўвага была звернута на умелае выданне контрпрапагандыскай работы на сучасным этапе. У гэтым важным дакуменце, у прыватнасці, гаворыцца: «Прапаганда заклікана пераанаўча раскрываць антынародную сутнасць імперыялізму, яго палітыкі і ідэалогіі, нездольнасць буржуазнага грамадства лінадаваць сацыяльныя балачкі, нацыянальную і расавую несправядлівасць. Трэба развіваць палітычную пільнасць савецкіх людзей, іх непрымырнасць да варожых поглядаў, умовне процістаяць ідэалагічным дыверсіям класавага праціўніка, апартауністычным і рэвізіянісцкім наскокам на рэальны сацыялізм. Актыўны адпор антысаветызму і антыкамунізму — гэта пастаянны напрамак дзейнасці партыйных камітэтаў, сродкаў масавай інфармацыі. Неабходна добра прадумаць, адзіная, дынамічная і эфектыўная сістэма контрпрапаганды».

У сувязі з гэтым асаблівую значнасць набывае брашура Р. Платонава і А. Дзімітруна «Контрпрапаганда — высокую дзейнасць». Выпушчана выдавецтвам «Беларусь» у серыі «Ідэалагічная работа — справа ўсёй партыі». Аўтары, якія добра вядомы чытачам і па іншых выданнях, а таксама шматлікіх публікацыях у перыядычным друку, выкарыстоўваючы багаты фактычны матэрыял, планаво, як умела наладжаная ідэя-палітычная работа сродкаў масавай інфармацыі, выкарыстоўваючы камуністычнае светлагляду, актыўнай жыццёвай і грамадзянскай пазіцыі, непрымырнасці да буржуазнай ідэалогіі.

Ю. ВАЛЕЕУ.

«МАСТАЦТВА БЕЛАРУСІ» № 1

«У ім я міру і жыцця на зямлі» — перадава артыкул.

Рэдакцыя пачынае змяшчаць аглядныя артыкулы, прысвечаныя рэспубліканскай выстаўцы «Подзвігу народа жыць у вярхах». Публікуюцца два матэрыялы — «Застацца людзьмі» Л. Шчамілява і «Старонкі народнага эпасу» У. Тоўсціна.

Артыкул В. Шматава «Першы старшыня» расказвае пра творчасць А. Груба. Публікуецца пачатак яго ўспамінаў «Знаёмлю з лаваротамі майго жыцця».

Р. Частнова напісала творчы партрэт У. Стальмашонка — «Роздум пра лёс свайго народа».

З самадзейнай актрысай М. Шчарбаковай знаёміць у нататках «Яе любоў сцэна» П. Гардзіенка.

Воблік майстра ўкраінскай графікі паўстае са старонак артыкула У. Шалайскага «Дзівавет Соф'і Карафы-Корбут».

«Беларуская тэатральная адукацыя: зараджэнне, станаўленне, праблемы развіцця» — тэма выступлення Ю. Сохара.

Агляд дыпломных спектакляў студэнтаў тэатральнага інстытута робіць А. Ганчароў — «Да пачатку, трыццаць пяты выпуск».

Пастаноўкі п'есы А. Дударова «Вечар» прачытае Л. Грамыка — «Імгненні дабрыні».

Шэраг матэрыялаў прысвечаны 100-годдзю дзяржаўнага мастацтва Ю. Тарыча.

У артыкуле В. Нячай «Дарогі, абраныя марай» разглядаецца творчая дзейнасць кінадакументаліста В. Шаталава.

Чытач пазнаёміцца таксама з артыкуламі Г. Куляшовай «Сезон снопчыўся — сезон пачаўся», А. Карацеева «Пітначыць сустрэч з мастра», А. Ланатко «Малыя формы ў народным дойлідстве», М. Ахвердавай «Далучэнне да музыкі», рэцэнзіямі Т. Карчакінай і Д. Падбярэзнага.

Невычарпальнасць таланту

для стварэння тэматычных карцін, партрэтаў, пейзажаў паліслужы лёс канкрэтных людзей, падзеі, якія адбываліся на легендарнай Віцебшчыне. Героі Савецкага Саюза К. Заслонаў, Бацька Мінай (М. Шмыроў), В. Харужая і многія сотні герояў і гераіні змагаліся і здзейснілі свае подзвігі на гэтай зямлі. Тут адбылася і незабытая аперацыя «Прарыў». Зараз у Віцебску і вобласці жывуць многія з удзельнікаў гэтых гераічных дзён. Сярод самадзейных жывапісцаў, графікаў, скульптараў — ветэраны Вялікай Айчыннай вайны, баявыя камандзіры, салдаты, партызаны.

З серыяй партрэтаў выступіў адзін са старэйшых самадзейных мастакоў, ветэран Вялікай Айчыннай вайны і працы М. Гвоздзікаў. Колькі чадавачай годнасці, прастаты, абаянасці адкрывае майстар у сваіх героях («Партрэт М. Ляховіч», «Партрэт С. Міхайлава»). Цікавы і «Аўтапартрэт».

Партрэтаў на выстаўцы няма. Не ўсе яны роўныя па сваіх мастацкіх якасцях, але аўтары не абіякава, а з вялікай любоўю і павагай ставіліся да сваіх герояў, імкнуліся паўней раскрыць іх унутраны свет. Гэта можна сказаць пра «Партрэт ветэрана» У. Сініцына з Наваполацка, партрэт удзельнікаў вызвалення Віцебска А. Вертунова. Нельга не прыгадаць работу В. Званкова, прысвечаную Герою Савецкага Саюза З. Тусналобавай-Марчанка.

Як вядома, самадзейная выяўленчая творчасць — гэта ў першую чаргу з'ява сацыяльна-культурная. Людзі займаюцца мастацтвам у вольны ад работы час. Самадзейныя мастакі імкнуцца раскрыць свой унутраны свет, свае адносіны да рэчаіснасці. При разнастайнасці індывідуальных почаркаў, напрамкаў і творчых манер можна вызначыць два асноўныя шляхі, па якіх яны ідуць. Адна частка арыентуецца на прафесійнае мастацтва, другая — на народнае, на мастацтва так званага «прымітыву». У работах апошніх шмат шчырасці, непасрэднасці і чысціні, якая паядноўвае іх з творами народ-

рыткі, слаўнай гераіні беларускага народа Веры Харужай, якая апошні перыяд свайго жыцця правяла на падпольнай рабоце ў акупіраваным фашыстамі Віцебску, дзе загінула ў засценках гестапа. Удзельнік партызанскага руху на Віцебшчыне Д. Крупеня апавядае аб памятных днях свайго маладосці, аб сваіх баявых сябрах і сённяшніх мірных днях. У работах «Партызанскі камбрыг», «Партызанскія сцежкі» мастак расказвае пра народных мсціўцаў. Светлыя мажорныя фарбы пераважаюць у яго работах «Свята Перамогі», «Выступленне агітбрыгады ў полі» і інш.

Моцнае ўражанне робіць работа П. Дзіордэйчука «Чырвоны снег», якая апавядае аб трагічным баі партызан Віцебшчыны з фашыстамі. Каляровае гэта карціна падкрэслівае напружанасць моманту.

Мастак В. Родчанка з Полацкага раёна прадставіў цікавыя трыпціх «Удовы», «Каля роднага ачага», «Пахаронка», дзе ў абагульненай, крыху сімвалічнай форме адлюстроўвае падзеі тых цяжкіх вайсковых год.

З уласцівай народнай манеры шчырасцю і непасрэднасцю апавядае аб падзеях вайны В. Жарнасек. Якія празрыстыя чыстыя фарбы, якая цышняя пануе ў яго работах, прысвечаных мірнаму жыццю! Цікавыя работы палкоўніка ў адстаўцы, лётчыка-знішчальніка М. Баранова, мастакоў В. Гаева, А. Заркова, В. Зотавы і іншых, прысвечаны падзеям вайны і міру.

На выстаўцы шмат цудоўных пейзажаў, якія паказваюць прыгажосць нашага краю — «Ледаход на Зарановскім возеры» А. Гарачава, «Зімовы вечар» Ю. Крыкава, «Кони» і «Стагі» В. Гаева, «Браслаўскі пейзаж» В. Ракіцкага, пейзажы І. Шамовіча, В. Кукоры, І. Велікодскага, І. Сазонава і інш.

Раздзел выяўленчага мастацтва робіць добрае ўражанне. Сярод віцебскіх самадзейных жывапісцаў і графікаў — каля двух дзесяткаў стальных майстроў з акрэсленай мастацкай індывідуальнасцю, са сваім почаркам, тэмай. Прыемна адзначыць, што атрад сама-

латне дываны, дываны ў тэхніцы кіліма, вырабы з лазы і саломкі, гліняная цацка. Жыццесцвярджальныя фарбы народных дываноў, дэкаратыўныя поцілак актыўна ўваходзяць у інтэр'ер сучаснага жылля. Ткачыкі Віцебшчыны развіваюць кампазіцыйна старадаўнія ўзоры (двухколерныя «дымкі», «кветкі», «карты» і інш.). Ярка, але гарманічныя яны ў работах Н. Лешчанок, Я. Сухавейка, Ф. Цітовіч. Прыгожыя, геаметрычна кампазіцыі дыванкі з абрэзкаў паказала майстрыха А. Гудоўская з Шаркоўшчынскага раёна. Былі прадстаўлены і кілімы работы А. Чэкус з таго ж раёна.

Сапраўднае ўпрыгожванне гэтай выстаўкі — распісанія на палатне дываны, якія дэманстраваліся ўпершыню. Да гэтага часу былі «адкрыты» нарачанскія, случкія распісанія дыванам. З Глыбоцкага і Шаркоўшчынскага раёнаў свабодны роспіс прадставілі Ф. Сухавіла і А. Курчалоў. Калі кампазіцыя Ф. Сухавіла ўяўляе вялікія букеты ў цэнтры з галінкамі па канцах, то дываны А. Курчалоў складаюцца з макаў, руж, блакітных і бэзавых звяночкаў, дакладна намалёваных, далікатных па каляровай гаме.

Не мела сабе канкурэнтаў настаўніца з Чашніцкага раёна Г. Асіпкова, якая займаецца разьбой па дрэве. Тэматыка яе работ прысвечана жыццю роднай вёскі («Васковы вечар», «Вяснянка», «Бабка Уліта», «Сырадой» і інш.), ім уласцівы народны гумар.

Са старадаўняга рамеснага керамічнага цэнтры Гарадка вядомы ганчар У. Татарыс паказуў прыгожыя традыцыйныя формы. З радасцю сустраў глядач цацкі-свістулькі М. Траянкоўскага з Лёзненскага раёна, які пачаў узаўляць традыцыйную гліняную цацку.

Здавалася б, майстрыха па саломцы В. Гаўрылюк з Брэста і яе паслядоўніцы зрабілі ўсё, што толькі можна зрабіць з саломкі. Але работы Л. Грыгор'евай з Наваполацка паказалі, што магчымасці саломкі невычэрпныя. Майстрыха паказала работы, у якіх шукае новыя тэмы і тэхнічныя метады («Папараць-кветка», «Герб

ВЫСТАЎКІ

Мінскі кінаатэр «Вільнюс» у гэтыя дні дае магчымасць сваім наведвальнікам далучыцца да паўсядзённага жыцця братняга літоўскага народа. Персанальная выстаўка аднаго з самых вядомых фотадакументалістаў Літоўскай ССР А. Суткуса, якая адкрылася тут, уражае смеласцю творчых пошукаў аўтара, арыгінальнасцю выражэння мастакоўскай задумкі.

Дэманструюцца работы з двюх асноўных серыяў А. Суткуса — «Людзі Літвы» і «Літва з птушынага палёту». Цікавасць выклікае і серыя «Сустрэчы з Балгарыяй».

Г. НИЧЫПАРЭНКА.

У выставачнай зале рэспубліканскага Дома работнікаў мастацтваў адкрылася персанальная выстаўка фатаграфіі Анатоля Дудкіна, на якой экспануецца 37 работ. Экспазіцыя прымеркавана да яго 50-годдзя.

Анатоль Дудкін працуе ў Мінскім абласным навукова-метадычным цэнтры народнай творчасці і культасветработы. Яго работы неаднаразова дэманстраваліся на выстаўках нашай краіны і за рубяжом.

У 1975 годзе Анатоль Леанідавіч арга-

нізаваў абласны фотаклуб «Крыніца», які заваяваў вялікую папулярнасць у пачынаючых фотаамаўтараў.

Творчасць А. Дудкіна — гэта жыццё і праца людзей вёскі, іх радасці і клопаты, адлюстраванне падзей, звязаных з Вялікай Айчыннай вайной. Менавіта гэтым тэмам прысвечаны работы «Нарачанскія удовы», «Успаміны», «Жанчыны», «Бацька і сын», «Дыханне зямлі» і іншыя.

Першыя наведвальнікі далі высокую ацэнку работам А. Дудкіна. Другая выстаўка гэтага фотаамаўтара «Аб людзях харошых» экспануецца ў абласной дру-

карні «Перамога», што знаходзіцца ў г. Маладзечне.

Л. ПАНАМАРОўСКІ.

У зале тэхнічнага савета праектнага інстытута «Белжылпраэкт» у Мінску працуе выстаўка ўдзельніка Вялікай Айчыннай вайны, вядомага фотажурналіста В. Арнашоў. У экспазіцыі «Газета ў баі», прысвечанай 40-годдзю Вялікай Перамогі, прадстаўлены шматлікія здымкі перыяду барацьбы з фашызмам, якія адлюстравваюць мужнасць і гераізм савецкага народа.

І. ШОСТАК.

БЫВАЮЦЬ хвіліны, калі табе асабліва весела, лёгка, хораша, нібыта ўсё наўколу спывае нейкую светлую, узнёслую песню аб прыгажосці, людзях, жыцці...

Вяртаюся з Крывадольскага пасёлка, дзе збірала жанчын і расказвала ім, як лепей захаваць расаду. Гэту задачу ўскла-лі на мяне раніцай у сельскім савеце. Пасланец прынёс мне гэтае даручэнне пасля апошняга ўрока, і трэба было ўжо ісці. Не было калі нават зняць чорныя фартух...

Сход быў напружаны, але прайшоў добра. І чаму не быць мне вясёлай, калі той раніцай Хамдзі гэтак добра чытаў, а Тэфіца сам напісаў сачыненне пра вясну аж на цэлую старонку. Якія ўсё ж здольнасці ў гэтага сарамяжлівага хлапчука! А Ніхад прапанаваў мне арганізаваць вечар казак, а на ім расказаць перад бацькамі пра свае любімыя кніжкі.

Чаму не будзе мне лёгка, калі стары Рашыд з Крывадолу абяцаў пачаць раніцай араць поле пад тытуць. «Гэтага старога цяжка ў чым-небудзь пераканаць», — казалі пра яго ў савеце. А я ўжо даўно размаўляю з ім як з добрым знаёмым. І ён расказаў мне шмат чаго пра сябе...

І чаму не будзе мне хораша, калі ў кішэнях фартуха прыёмна шамачыць канверт з дарогім пісьмом!..

Іду горнай сцяжынкай і дыхаю на поўныя грудзі! Як хораша, калі накрапвае цёплы красавіцкі дожджык, а ты ідзеш паўз дрэвы, выходзіш на абмыты дажджом зялёныя палічкі і дышаецца табе гэтак лёгка... Потым нечакана пабяжыш і спынішся на самай вяршыні, ускінеш галаву і падзівішся, як вецер хоча раскідаць воблак і адкрыць сонейка.

Дробныя кропелькі мякка коцяцца па твары, вачах, валасах. Пастаіш гэтак і адчуеш, як гуллівы дождж атульвае пяшчоту, нібыта абагравае сваім цяплом. А з-за аблокаў паказваецца ласкавае веснавое сонца.

Але ж і загулялася! Трэба спытацца! Вечарам яшчэ ісці на бацькоўскі сход, дзе будзе маляркі вучняў, а да сходу трэба падрыхтавацца да заўтрашніх урокаў... Пісьмо шамачыць у кішэнях фартуха. Асцярожна выпягваю белы канверт. Хоцца зноў крышачку пачытаць, толькі тое месцейка, дзе напісана... дзе яно... вось: «...Спадзяюся, хутка буду ў цябе ў гасцях. І тая вузкая сцяжынка, якую ты называеш сваёй, будзе і маёй».

— «Нашай»... Яна будзе нашай!..

Ну як тут не заспяваеш!.. — Гэ-э-эй! — крычыць аўчар на ўзгорку непадалёк.

Побач на галінцы дрэва атрасае пер'е мокрая птушачка.

Ой, фіялкі вунь пад кустом! Якія ж яны прыгожыя, духмяныя! Занясу вялікі букет дадому.

Каля вясковай чашмы сустрэкаю Кюрсію з дзіцем на руках. Яшчэ здалёк заўважаю, што яна ідзе задуманна, унурыўшыся, і калі б я не закрунула яе, то і размінуліся б.

розе. Усе засмучаныя, панылыя. Ды хто ў пасёлку не любіць добрую, цяплівую Аліну! У яе столькі клопатаў, а яшчэ знаходзіць час і другім памагчы. І заўсёды маўчыць. І на ўроках лікбезу маўчыць. Толькі ўсмехаецца. Я вельмі люблю яе вочы. Такія цёмна-сінія і ўсё пазіраюць, нібыта хочучы аб нечым папытаць.

З прычыненых дзвярэй хаты чуваць працяжная, жаласная песня.

— Цішэй ідзі! — прыпыніла

— Чакаю цябе... Толькі цябе...

На гэты раз яна не ўсміхнулася, убачыўшы букет у маіх руках.

— Фіялкі расцвілі... Перанясі мяне, мама, да акна! Цяпер гэтак хораша на дварэ.

Баба Фіса ўзяла маленькае, амаль дзіцячае Алініна цела і занесла да нізкага акенца. Вясенняе святло слізганула па белым твары і заіскрылася ў цёмна-сініх вачах. Столькі разоў углядалася я ў Алініны во-

Пачула яна тое, з таго часу ўсё і пачалося ў жыцці Аліны.

Што было перад тым, яна ўжо добра і не памятала: стары бацькі, маці, якую суседкі называюць баба Фіса, зусім нямоглая, а сёстры, усе старэйшыя ад Аліны, ужо раскіданы па другіх хатах. На полі яна працавала разам з усімі. Толькі работу знала яна тады, і яшчэ помніцца, што тыя дні былі напоўнены смехам, што ніколі потым не спалася ёй гэтак спакойна і глыбока.

Помніць і тую раніцу, калі выганяла карову, убачыла калі ручая маладога Раіфа, сына іхніх суседзяў. Ён пайшоў і знік у лесе. Вярнуўшыся дадому, яна асцярожна спыталася ў маці, куды пайшоў хлопец, і зразумела, што ён пакінуў пасёлак і падаўся на руднік.

— А што гэта — руднік, мама? — спыталася Аліна.

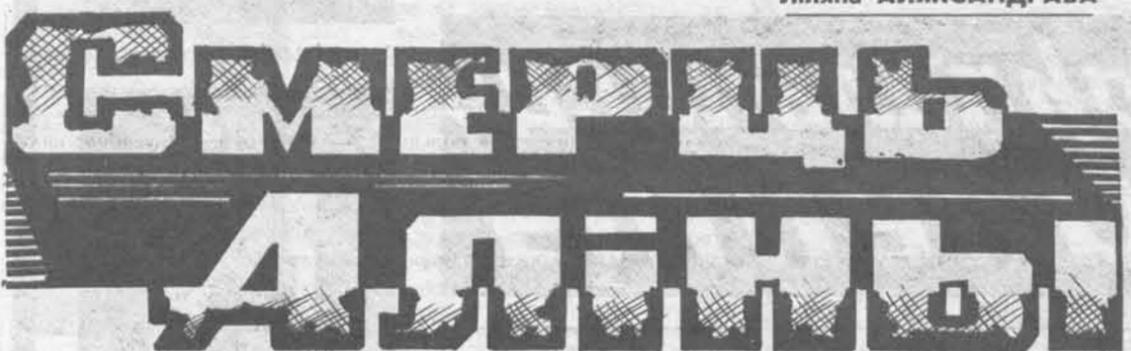
— Не ведаю, — адказала жанчына, — кажуць, што там знайшлі багацце ў зямлі, капаюць яго.

Усім сваім маленькім дзіцячым сэрцам Аліна марыла аб тым дні, калі Раіф вернецца і раскажа ёй пра ўсё, што бачыў там.

Як жа плакала Аліна, моцна плакала, калі пачалі ўбіраць яе на вяселле. Не таму, што была маладзенькага гадамі: калі падбіраецца пад смянашча, значыць, пара. Не таму, што выправаджвалі ў дрэннае месца — па словах бацькі, род Эмінаў славіўся на ўсё наваколле. Але той Няждзет, з якім ёй жыць, ледзь прамільгнуў перад вачамі колькі дзён назад, і акрамя моцнага стану і шырокіх плячэй, больш нічога ёй не запомнілася. Як пакінуць родную хату, добрую матулю, сябровак і паехаць назаўсёды на чужыну, да зусім-зусім незнамага мужчыны!.. «Не хачу, не хачу, мамачка!» — плакала праз усю ноч Аліна. Хоць быў бы хлопец свой, як Раіф, якога ведала з дзяцінства.

Плакала Аліна і калі адвозілі яе на ўпрыгожаным муле да дому жаніха. Баба Фіса суняшала сваю найменшую, найдаражэйшую дачушку, казала, што трэба дзякаваць алаху за шчасце, ды Аліна пачула, як цяжка прагаварыў бацька: «Слабенькая яна ў нас, а Эміны вельмі зацяттыя, не пашкадуюць...»

Нічога не бачыла па дарозе Аліна, нічога не разумела з таго, што гаварылі людзі вакол яе ў Велкавым пасёлку, не ўлавіла ніводнага слова, з якімі сустракала яе Эмініха. З трапяткім сэрцам чакала моманту, калі убачыць зноў Няждзета, пагляд яго зловіць, твар разгледзіць, голас яго пачуе. Дзеля яго ж прыехала.

Ліліяна АЛЯКСАНДРАВА

Ліліяна Аляксандрава нарадзілася ў 1927 г. у г. Ловеч. У першыя гады народнай улады па закліку намсамола была на розных участках сацыялістычнага будаўніцтва: працавала будаўніцом, токарам, настаўніца ў Радопскім горным краі, на творчай рабоце — на Сафійскім ра-

ды, у выдавецтве імя Г. Баналава ў Варне. У 1957 г. выдала першы раман «Есць такое шчасце...» Апавяданне «Смерць Аліны» — пра раз'ясненне балгарскай жанчыны ў першыя гады пасля сацыялістычнай рэвалюцыі ў краіне 9 верасня 1944 года.

Кюрсія зірнула на мяне такімі адчужанымі і чырвонымі ад слёз вачамі, што я спалохалася. Толькі калі я паўтарыла прывітанне, яна ўстрапянула.

— Да Аліны... ідзі да Аліны! — упершыню яна не пачала сваю гаворку з тытуню. — З самай раніцы яна прасіла цябе прывесці. Усё пытаецца, чакае цябе. Кажы: «Не хачу паміраць, не пабачыўшы яе...» Ідзі. Увечары доктар прыходзіў. Казаў, што нейкі дзень застаўся жыць ёй. Няма чаго яе ўжо браць у бальніцу. Ідзі! А то можа і... — яна заплакала і пайшла.

Не чакала і не думала, што Эмінава нявестка пры смерці. Праўда, бачыла яе заўсёды хваравіта бледнай, ведала, што ўжо год яна хварэе на сухоты, што як нарадзіла трэцяе дзіця, зусім знісілася. Можы, моцная прастуда зваліла яе з ног, а Эмін не паверыў у яе хваробу і не паклікаў доктара, калі трэба было? І чаму мяне кліча, чаму мяне, чым памагу ёй, калі і доктар не памог?

Памчала да яе. Некалькі жанок стаялі ў па-

Чашма — прыстасаваная для зручнага карыстання вадой крыніца; цяпер — і водаправодная калонка, кран.

мяне хударлявая Незіфа. — Баба Фіса п'е. Кажы, што з песняй лягчэй душа адыходзіць.

Знаёмы нізкі пакойчык. Той самы, у які я прыходзіла, калі Аліна нарадзіла хлопчыка. Праз акенца слаба пранікала святло веснавога дня. У цёмным кутку на саматканых коўдрах, заплочыўшы вочы і ледзьве дыхаючы, ляжала хвора...

— Не спявай, мама! — прашаптала яна. — Цяжка мне.

Але старая не спынялася.

— Распляці мне валасы! — папрасіла Аліна. — Вельмі сцягваюць галаву. Здымі маністы, распляці косы! — умоўвала яна, нібыта косы сціскаюць ёй сэрца.

Старая, з мокрым ад слёз тварам, маршчыністымі рукамі пачала расплятаць адну за адной незлічоныя коскі і ўсё спывала. Якія прыгожыя валасы ў Аліны! Шаўкавістыя, доўгія, жытнёвага колеру, яны заўсёды хаваліся пад вялікай хусткай!

— Не трэба спяваць! — зноў прашаптала яна.

— Не спявай, калі не хоча! — паклала я руку на плячо староі.

Жанчына ўсклінула і замоўкла. Пачуўшы мой голас, Аліна павярнула галаву:

няў, паметак, пытальянкаў.

Пасля я чытаў у друку рэцэнзіі на творы Івана Мележа. Чытаў і здзіўляўся: рэцэнзіі былі надта разнасныя. Крытыкавалася яго аповесць «Гарачы жнівень», а потым раман «Мінскі напрамак». Я не памятаю, хто пісаў рэцэнзію на «Гарачы жнівень», ведаю толькі, што «Мінскі напрамак» крытыкаваў Іван Кудраўцаў, дарэчы, сам даволі лагодны чалавек. Аднойчы ў пакоі Бюро прапаганды Саюза пісьменнікаў зайшла размова пра «Мінскі напрамак». Іван Кудраўцаў гаварыў, што ён у свой час, крытыкуючы раман, кіраваўся самымі што ні ёсць найлепшымі намерамі і што «Мінскі напрамак» сапраўды меў сур'езныя недахопы, бо чаму ж тады праз некаторы час сам Мележ зноў вярнуўся да рамана і стаў яго дапрацоўваць, дапісваючы і перапісваючы занава цэлыя раздзелы? Усё гэта, вядома, правільна. Мележ сапраўды праз некаторы час вярнуўся да рамана і старанна яго перарабіў. Але для гэтага трэба было, каб прайшоў час. Бяда ў іншым, у тым, што кры-

тыка была вельмі жорсткай.

І вось Мележ напісаў «Людзі на балоце». У той час, калі выйшлі ў свет раманы Івана Мележа, я па службовых справах прыехаў у Мінск і заглянуў у Саюз пісьменнікаў: хацеў запытаць Івана Паўлавіча ў школу на сустрэчу са сваімі вучнямі.

— Эх, Віктар, — уздыхнуў Іван Паўлавіч, — прыехаў бы з мілай душой, ды не магу: сэрца... — І ён прыклаў руку да грудзей. Потым ажывіўся, спытаў: — Ну, што, чытаў мае раманы?

— Чытаў, чытаў, Іван Паўлавіч...

— Ну і які?

— Выдатна, Іван Паўлавіч, цудоўна... — адказаў я і засаро-меўся. Прызнацца, у мяне ў характары ёсць страшна вялікі недахоп: я не ўмею хваліць.

Мележ заўважыў, што я нібы чаго недагавораваю, і зноў прамовіў:

— Не, мусіць, нешта не спадабалася, па вачах бачу...

— Ды што вы, Іван Паўлавіч,

СТАРОНКІ УСПАМІНАЎ

ХВАЛЮЮЧЫЯ СУСТРЭЧЫ

Не помню ўжо, у якім годзе была нарада маладых пісьменнікаў, здаецца, у 54-ым ці ў 55-ым. Раман Сабаленка, з якім я ўжо быў добра знаёмы і які прысутнічаў на нарадзе маладых як прадстаўнік часопіса «Маладосць», паведамаў, што мае апавяданні будзе разглядаць Іван Мележ. Божа мой, як я тады хваляваўся! Усю ноч не спаў, варочаўся з боку на бок у гасцініцы і падняўся рана, яшчэ на доўгітку. А ў 10 гадзін усе мы, пачынаючы празаікі, сядзелі ў старым будынку Саюза пісьменнікаў. Нарэшце прыйшлі Янка Брыль, Іван Грамовіч, Уладзімір Кар-

паў і з імі Іван Мележ. Янку Брыль і Івана Грамовіча я ўжо бачыў некалькі разоў. Тады ім было прыкладна па 35 гадоў, але яны ўжо былі вядомыя. А Мележа многія з нас убачылі ўпершыню. Іван Паўлавіч быў у шэрым касцюме, з вясёлай сімпатычнай усмешкай, высокі, шыракаплечы. Здавалася, яго ўсмешка выпраменьвае бясконцую дабрыню, спагаду і шчырасць. Усмехаўся ён і тады, калі разглядаў мае апавяданні. І, прызнацца, шмат зрабіў мне заўваг, папрокаў, але гаварыў вельмі тактоўна, далікатна. Потым ён аддаў мне рукапісы, у якіх было шмат падкрэсліван-

раманы вашы сапраўды цудоўныя. Такіх яшчэ ў беларускай літаратуры ніхто не пісаў і невядома калі напіша.

— А як «Мінскі напрамак»? — Ну, там іншая тэма... — ухліўся я ад прамога адказу зноў па той жа самай прычыне.

— Ой, хлопца, бачу, не хочаш гаварыць... А я табе скажу: не горшы і «Мінскі напрамак», хай сабе крытыкі і...

І Мележ ціха і хораша засмяяўся.

Ну што ж, у Івана Паўлавіча была такая слабінка... Аб гэтым ведалі яго сябры, ведалі і зайздроснікі. А некаторыя гэтай слабінкай вельмі ж умела карысталіся.

Калі я працаваў у Бюро прапаганды, мы некалькі раз перапланавалі цыкл творчых вечароў пад лозунгам: «Рашэнні XXV з'езда КПСС — у жыццё!» Паказалі план Мележу. Іван Паўлавіч яго ўхваліў.

— Але ж тут, у плане, і ваш творчы вечар, а вы нічога не казалі... — між іншым уставіў я слова.

Са страхам думала Аліна, а што калі не прывыкне да гэтага чалавека і сэрца ад яго адвернецца? Можна, лепш скінуць вэльмом ды ўцякаць што ёсць сілы? Але куды ўжо пабяжыш? І ці ж можна!

Не магла забыцца дзяўчына на прычэмна куток у пакоі, куды ледзь пранікала святло газойкі, і дзе засталіся пасля гэсцей толькі яна і Няждзет.

— Ой і вочкі ў цябе, Алінка! — сказаў ён ціха, і яна ўпершыню доўга і не баючыся глядзела ў твар маладога мужа. Твар быў шырокі, але не гэтакі скулэсты, як у Эміна, валасы прыгожа прыгладжаны набок, а найбольш запомніліся вусны, выразна абзначаныя, як выпісаны. Яны цёпла, як нічые дагэтуль, дакрануліся спачатку да Алінінага лоба, потым да шчок... І быццам загарэўся нізенькі пакойчык, стала гарача да болю...

Усё сціхла... Аліна ляжала пад коўдрай, баючыся паварухнуцца, толькі адчувала Няждзетава плячо каля свайго, і чула, як роўна ён дышае ў сне... А ён не спалася. Яна яшчэ не ведала таго адчування, якое ўнесла ў душу яе тае ноч, але ўжо малілася за Няждзета, за жыццё, якое яны будуць дзяліць... Хацелася Аліне, каб ніколі не наставіўся ранак... «Ой і вочкі ў цябе!» — усклікнуў, нібы казаў: «Працуй, жыві, нічога не бойся, я з табою, Алінка!»

І пазней, як і ў тую ноч, яна любіла доўга не засыпаць, да позняга глядзела на прыгожыя вусны і думаць пра яго, пра работу, пра многае... Гэта быў Алінін найлепшы час, пра што нават ён ніколі не дазваўся.

А дні ў Эмінавых праходзілі цяжка, работы заўсёды хапала. Як перабраліся Кадыр з Фацінай у свой дом, усе кляматы перакінуліся на Алініны плечы. Эмін усё бурчаў і ніколі не глядзеў жанчынам у вочы. Не любіў ён раіцца з нявесткамі. Нібыта яны былі на другім плане, пасля скаціны. Для каровы ён і то знаходзіў ласкавейшыя словы. І калі канчаў бурчаць Эмін — пачынала ляжыць старая Эмініха.

Ды Аліна рабіла ўсё, што ёй казалі, ні на што не скардзілася, а ўсмыхалася сама сабе: у сэрцы яна насіла імя Няждзета, якога палюбіла хораша і чыста.

Аднойчы спякотным днём, калі садзілі тытунь, Няждзет вярнуўся з ніжняга сцяла і абвясціў бацьку, што пойдзе працаваць да ракі, на будоўлю.

— Хіба там лепей, га? — павярнуўся да яго Эмін.
— Ды... Паглядзі на Кады-

ра!... І прошы добрыя там можна ўзяць!

Гэтак казалі некалі і маці яго. Па прошы ідуць туды. Іначай чаго яшчэ. Аліне прыгадаўся Раіф, і яна нават не папыталася, што за работа там, унізе. Дык хто ж ёй раскажа, што там робіцца?

Папрацаваў Няждзет на будоўлі і хутка сказаў Эміну, што пойдзе на руднік, ападалёк ад будоўлі. Там болей плацяць.

Няшмат часу мінула, і Аліна пачула, як Эмініха казалася старому, што Няждзет перайшоў на другую работу. Праўда, грошы меншыя, затое працаваць лягчэй. Там, дзе кармілі рабочых, памагаў кухару.

Няждзет ужо часта не прыходзіў дадому. Вяртаўся праз дзень, праз тры... і заўсёды п'яны.

Эмін вешта выгаворваў яму, але з жанчынамі не дзяліўся. Ад іх ён не хацеў дапамогі.

Калі не піў, Няждзет усё роўна быў злосны і грубы. Нават на кароткае слоўца, якім раней абменьваўся з Алінай, цяпер быў скупы. І ён, як Эмін, не размаўляў з жанчынамі. Скардзіўся толькі, што работа ў яго такая, дзе трэба па цэлым тыдні быць там, і зусім перастаў прыходзіць дадому.

Аднаго разу, кладучыся спаць, Аліна паспрабавала сказаць яму, што нядобра піць — і для яго, і для дзяцей. Ён штурхануў яе на коўдру і п'яна крыкнуў: «Мне тваё цела патрэбна, а ў большае ты не совай нос! З астатнім разбярэся сам!»

І не пыталася больш ні аб чым Аліна, і не ведала, куды ён ходзіць і што робіць. Не было ўжо з кім і пагаварыць. Усе ад яе толькі патрабавалі, а не давалі нічога. Яна ўжо навучылася маўчаць. Толькі каб не бачылі людзі яе пакут, заўсёды ўсмыхалася...

І ўсё больш адольвала туга. Зразумела Аліна, што няма ў Няждзета таго вялікага арыяна, які гарэў у ёй, які прымусяў забыцца пра сябе і рабіць усё, каб толькі яму было хораша. Прыйдзе ён хоць раз на тыдзень, яна стаіць убаку, пазірае на яго стомлены твар, стараючыся па вачах адгадаць, аб чым ён думае, што трэба яму, што гняць яго... Ніколі Няждзет не зразумеў, што хавала глыбока ў душы сваёй Аліна... І зноў ён прыходзіў п'яны, шпурляў яе ў кут, біў без дай прычыны... А ён вельмі хацелася сказаць яму: «Няўжо ў цябе няма добрага слоўца для мяне, Няждзет?» і ўспамінала: «Ой і вочкі ў цябе, Алінка!» Што можа гэтак высушыць добрае ў чалавеку?

Пачалася для Аліны пакуты.

Сядзіць, бывае, ноччу, калі ён побач, глядзіць на яго ў поцемках, слёзы цякуць па твары, і ціхенька шэпча: «Не хачу нічога, і жыццё, калі хочаш, за цябе аддам, Няждзет, толькі вочы раскрый на мяне»...

Хацелася, каб хоць разок пагаварыў з ёй проста так, пра яе, пра кветачкі, што пасадзіла за аяном, пра ўсё, што бачыць у даліне. Ці ж няма пра што пагаварыць са сваім чалавекам. Ці можна так: ён табе такі дарагі, ты яго столькі не бачыла, а ён і гаварыць з табой не хоча...

Так і не даведаўся Няждзет, што прыгажэньная за цела была Алініна душа...

Ад душэўных пакут, турбот і пабаяў маладая жанчына захварела. Вадзіла яе баба Эмініха да хаджы ў другі канец пасёлка, ды Аліна ўсё больш абясільвала. А ці ж можна было ўлезаць у Эмінавай хаце! Навошта ты тут, калі не сходиш па ваду, не дагледзіш скаціну, не снуеш на гаспадарцы?...

І Аліна рабіла ўсё, як і да гэтага. Толькі ён ужо вельмі, вельмі хацелася... памерці... Бо што добрага ў жыцці? Каб хоць ведаць, за што пакутуеш, а то ж нічога не чакаеш, нічагусенькі...

Але аднаго дня, позняй восенню, маладая Рукія сказала, што ў сяло прыйшла настаўніца, што кліча людзей сабрацца ўвечары да яе. А навошта гэта Аліне? Яна слухала аднойчы, што гаварыў чалавек з сельскага савета, але нічога тады не зразумела.

Назаўтра ўранні Фаціна паклікала сартаваць тытунь. Сабралася шмат жанчын.

Там была і настаўніца. Запаміла Аліна яе голас, які быў не падобны на іншыя. Настаўніца распыталася пра іхняе жыццё, расказвала пра сябе, хацела пачуць іх песні. А як ёй падабалася горы, вольны прастор, чыстая вада! «Што можа тут падабацца? — думала Аліна. — Што тут прыгожага?» І праз усю ноч думала аб гэтым. А потым пачала хадзіць з іншымі жанкамі ў школу. Ёй цяжка заваміналіся літары, цяжка было пісаць, але вельмі хацелася слухаць, калі настаўніца што-небудзь расказвала або чытала. Чаго толькі не пачула ад яе Аліна!

Аднаго разу, калі яна выпісвала новую літару ў сшытку, настаўніца сказала ёй: «Бач, як ты прыгожа яе напісала, Алінка!» З маўжлівай усмешкай Аліна схавала той аркуш. Але часта паглядвала потым сама на яго і радавалася, што тая літарка так спадабалася настаўніцы.

А Няждзет, казалі людзі, хадзіў у даліну з кепкай кам-

паніяй. Пасля таго, як выкраў з Арыфам дзяўчыну для свайго гаварыша, яго пасадзілі...

Аліна ўжо ведала, што ў адной кімне, якую чытала ім настаўніца, расказвалася пра вялікае чалавечае каханне. І яна зразумела, як многа азначае тое слова, і што з ім людзі робяцца лепшымі. Але Няждзет гэтага не ведаў. А то ж іначай, як можна біць чалавека, а потым класіцца да яго...

Углядаюся ў прыгожы твар Аліны. Стала страшна ад усяго, пра што яна расказвае. Пражыць жыццё, не пачуўшы самага харошага слова? Ціхенька ўсунула руку ў кішэньку фартуха і намацала пісьмо, якое пляшчотна прашамацела ў маёй далоні.

— Калі Няждзет вернецца, — ужо зусім ціха гаварыла Аліна, — навучы яго, другарка; навучы яго, каб за новую справу ўзяўся, кнігі дай яму... раскажы пра каханне... А раптам перайначыцца, раптам шкада яму стане мяне. Ты кажаш, што ў даліне не ўсе п'юць, як ён, не гэтак дрэнна працуюць. А без кніжак людзі злымі жывуць...

У суседнім пакоі заплакала дзіця.

— А мой Раіфік, як падрасце, хачу, каб пазнаўся з тым Раіфам, якога я знала з дзяцінства: «Яго імем» назвала хлопчыка свайго, каб моцны быў, як ён. Каб чалавекам быў і любоў ведаў...

Хацелася мне сказаць што-небудзь Аліне, ды не змагла, а толькі паглядзіла ёй руку. Раптам яна заплакала. Так нястрымна пачынае плакаць чалавек, які ўжо звыкнуўся са сваім горам і ўпершыню адчуў сапраўдную пяшчоту...

Не, Алінка, усе слёзы ніколі не выплачаш!

— Ты расказвала, другарка, што на свеце робіцца. Навучыла... Цяпер я ведаю, для чаго жыве чалавек. Ты казалася: «Прыгожую літару ты напісала, Алінка», а я ж хацела ўсе літары навучацца так пісаць! Ты маладая, як і я, а бачыла многа. Ведаеш і добрае ў жыцці! А маё жыццё толькі цяпер пачалося... Як не хочацца паміраць!...

Аліна ўжо не дагаворвала слоў.

— Расчыні акно!... Павебра каб... Ты казалася, што некалі прачытаеш мне кнігу пра воблак, пра зоркі. Ці праўду пішучы, ці праўда людзі ведаюць, як...

Калі я расчыніла маленькае акенца і павярнулася зноў да Аліны, убачыла, што яна ляжыць усё так жа з расплеченымі валасамі, толькі вочы яе раскрыты шырока, вельмі шырока і глядзяць яны некуды далёка ў яснае неба.

...І я паклала пры ёй фіялку.

Бывай, Алінка! Я ніколі не забуду пра тое, што ты расказала мне, ніколі не забуду твае цёмна-сінія вочы, тваё прагнае да чалавечай ласкі сэрца. Калі ўвосень маленькая твая дачушка прыйдзе ў школу, калі вернецца Няждзет і пайду да яго з кнігамі, калі завяду жанчын паглядзець у даліне вялікую фабрыку, твая маўжлівая усмешка будзе са мной. Ты будзеш мне напамінаць, колькі любові, колькі добрых клопатаў, колькі ўсяго трэба даць людзям! Як многа заслугоўвае чалавек і як мала, Алінка, выпала табе шчасця!

Я выйшла на двор, дзе чакалі жанчыны. Яны з жахам паглядзелі на мяне, і хоць я не сказала нічога, усё зразумелі. Баба Фіса загаласіла і пайшла ў хату. Маладая Зейка пабегла ўслед. Астатнія, што сядзелі каля сцяны, моўчкі пераглянуліся. Ніхадава маці расплюшчыла спалоханыя вочы і, нібыта ўбачыўшы свой лёс у Алініным няшчасці, схавала твар у фартух і зарыдала.

Убачыла тут і Эміна. Пэўна, толькі цяпер вярнуўся з работы. Ён адвярнуў галаву, каб не сустрэцца са мной палядам. Прыгорблены, ён неяк вінавата павярнуўся да жанчын, нібыта хацеў спытаць, чаму так сталася, быццам разумеў, што найбольшая віна ў гэтым — яго. Для яго Аліна заўсёды была толькі жанчына, не болей! Не бачыў ён у ёй чалавека...

— Каму што наканаваў... — зацігнула Люта і як заўсёды, калі гаворыць штосьці, пачуе ад хаджы, пакорліва заківала галавой.

— Але чаму такая маладзенькая, як можна? — выцірала слёзы з твару хударлявая Незіфа і ціхутка дадала: — Раздушлі сэрца дзяўчыначкі, добра не бачыла ніколі...

Толькі цёмныя, глыбокія вочы Фаціны былі сухія. Што слёзы! Яна так моцна любіла Аліну!

Выпрастаўшыся, Фаціна паглядзела на жанчын, потым на Эміна, нарэшце павярнулася да мяне і шэпча сказала:

— Я не дам сябе задумшыць... Нікому!

Для ўсіх гэта было нечаканасцю. Жанчыны спалохана пераглянуліся. Фаціна схаліла вядро і нейкай новай, распухай хадой рушыла сцяжынкай да чашмы. Хто ведае чаму, але мне падалося, што яна спускалася не па «нашай» маленькай сцяжынке, а быццам кіравала па імклівым, шырокім шляху да іншага жыцця, не падобнага да таго, у якім яна пакутвала яшчэ болей, чым Аліна.

З балгарскай пераклала Веда МАСЛОУСКАЯ.

— Я бачу, — злёгка ўсміхнуўся Іван Паўлавіч. — Вечар то няблага, вось толькі здароўе, хлопцы... — ён раптам спамурнеў, варухнуў параненым плячом і мімаволі ўзяўся за сэрца. Але праз хвіліну твар яго пасвятлеў:

— Ну што ж, правядзём і мой, нічога страшнага...

Першы вечар у вялікай зале Палаца прафсаюзаў мы правялі Алякс. Асіпенкі. Ён быў як бы ўступам да ўсяго нашага цыкла. Затым былі вечары Пімена Панчанкі (у філармоніі), Івана Шамякіна (на аўтазавадзе). Нарэшце, надыйшла чарга і да Івана Мележа. Для гэтага вечара мы не паскупіліся на сродкі: згадзілі ў арэнду памяшканне тэатра імя Янкі Купалы, закаралі запрашалыні білет, афішу, паставілі рэкламныя шчыты. Рыхтаваць вечар падручылася рэжысёр Галіна Уладзімірская. Па ўзгадненні з Іванам Паўлавічам запрасілі пісьменнікаў Пімена Панчанку, Івана Шамякіна, Ніла Гілевіча, Язэпа Сямяжона, Алега Лойку, Міколу Аўрамчыка, Еўдакію Лось. Вядучым быў Алякс. Адамовіч. Галіна Уладзімірская пад-

рыхтавала ўрыўкі з п'ес «Дні нашага нараджэння», «Пакуль вы маладыя» і «Людзі на балонце».

Акрамя таго, рашылі прыпаднесці і сюрпрыз — глядачам, і самому Івану Мележу: запрасілі на вечар Глінішчанскі этнаграфічны хор Хойніцкага раёна. Але тут здарыўся даволі нечаканы інцыдэнт. Званю ў аддзел прапаганды і агітацыі Хойніцкага райкома партыі. Спачатку — пра надвор'е, пра здароўе, а потым і пра вечар, пра хор.

— Прабачце, дык вечар жа адкладваецца... — адказваюць мне.

— Як адкладваецца?

— Ну, я не ведаю, — чуваць жаночы голас. — Але ад вас жа, з Саюза пісьменнікаў, учора пазванілі, што вечар пераносіцца на 27 красавіка. І мы харыстам далі адбой.

Прашу прабачэння, кладу трубку і хутка набіраю нумар Івана Паўлавіча.

— Ну, як здароўе? — падыходжу здалёку, каб не ўнесці лішняй панікі і мітусні. — Нічо-

га!... Ну, маўчыцеся, праз тры ж дні дваццаце чысло.

— Не бойцеся, не забуду... Вось сяджу, рыхтую выступленне. І, ведаеце, чамусьці хваляюся...

— Ну, нічога, усё будзе добра... — супакойваю не так яго, як самога сябе, і хутка развітаюся. Пасля ўдакладняю — вечар будзе, як і дамоўлена, 20 красавіка.

Аказваецца, некаму захацелася «пажартаваць». Зноў закліваю Хойніцкі райком партыі і дамаўляюся канчаткова.

Напярэдадні вечара зноў хваляванне. Чакаем гэсцей і харыстаў. Да нас прыйшоў Іван Паўлавіч. Сядзім гадзіну, другую, а гэсцей няма. Званіў у Хойнікі — даўно выехалі. Сядзім да позняга вечара. Потым мы з Мележам ідзем дамоў (заўтра шмат спраў), а Татур застаецца.

Госці прыязджаюць апоўначы. Аказваецца, падвёў аўтобус.

...І вось — вечар. Народу — не ўмясціць у зале. Запоўнены

усе ложы, балконы. Людзі стаяць на праходах. Народны пісьменнік, адзін з першых лаўрэатаў Ленінскай прэміі ў беларускай літаратуры. Іван Паўлавіч выступаў узнёсла, гаварыў аб многім — аб павышэнні майстэрства, аб адказнасці мастака перад часам, але найбольш аб сувязі пісьменніка з народам. А калі выступаў Глінішчанскі этнаграфічны хор ці ставіліся ўрыўкі са спектакляў, сядзеў у ложы разам з жанкай, Іванам Шамякіным, Язэпам Сямяжонам, Еўдакіяй Лось, Алегам Лойкам, быў вельмі засяроджаны і чамусьці сумны.

Вечар вельмі ўдала быў запісаны на плёнку і неўзабаве паказаны па тэлебачанні. І як было крыўдна, калі мы даведаліся, што плёнку ў хуткім часе на тэлебачанні размагніцілі, бо (дэфіцыт) на ёй трэба было запісаць другія перадачы. Я памятаю, як шкадаваў аб гэтым Вячаслаў Адамчык, калі пісаў сцэнарый дакументальнага фільма пра Івана Мележа.

Нікому тады не думалася, што праз некалькі месцаў Іван Паўлавіч не стане.

Віктар ДАЙЛІДА.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

У Доме кіно прайшла сустрэча з салістам тэатра оперы і балета РСФСР, заслужаным артыстам РСФСР М. Маісеенкам. Вядучы вечара рэжысёр тэатра народны артыст БССР С. Штайн расказаў пра творчы лёс М. Маісеенкі, які выканаў раманы рускіх і замежных кампазітараў, арыў з опер, песні. У сцэнах з опер прыняла ўдзел заслужаная артыстка рэспублікі Н. Казлова.

Партыю фартэпіяна выконвала заслужаная артыстка Бурацкай АССР Ж. Габба.

Г. СЯРГЕЕВ.

Мікола Мятліцін і Вадзім Спрычан выступілі ў магазіне-клубе «Светач» горада Мінска. «Вечар беларускай паэзіі» — такая назва гэтай сустрэчы. Госці прачыталі вершы, расказалі аб новых кнігах, якія выйшлі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Артысты нупалаўскага тэатра Г. Фёдарова і Г. Давыдэнка пазнамілі прысутных з творами С. Грахоўскага, В. Зубіна, Я. Сіпанова, А. Грачанікава і іншых паэтаў.

П. ГАРДЗІЕНКА.

«Скрыня мая новая,
Дары мае блэвыя,
Не год, не два я вас
збрала.
За адно ранне
радабрала...»
Гучала, лілася вясельная
песня старой кабеты. Ско-
чышы спяваць, жанчына
падышла да кюфры, адчыні-
ла, пачала раскладваць рэ-
чы. Іх не вельмі многа, але
якія там былі рэчы! «От ля-
жаць, нікому не трэба ўжо,
а раней...»
Сустрэча гэтая адбылася
ў час экспедыцыі па збору
твораў беларускага народ-
нага мастацтва. Ніводзін з
удзельнікаў такіх экспеды-
цый не застаецца абыва-
лым ні да кашуль з карун-
камі вытаных або вышы-
тых рукавоў, ні да фарту-

це яго ўявіць без ручніка.
Таму і пачынала дзяўчынка
рыхтаваць свой пасаг часам
з п'яці ці шасці год—ад са-
май прастай тканіны да
ўзорнага палатна. У шас-
наццаць - семнаццаць гадоў
тнула як сапраўдная майст-
рыца сваё вясельнае ўбран-
не.
Асновай вясельнага строю
была кашуля. Бываюць яны
двух відаў — палікавыя і з
гэткамі—«галапалечкі». Пер-
шыя найбольш распаўсю-
джаныя і найбольш стара-
жытныя. Шырокі рукаў пры-
шываецца да вузкага кліна-
паліка зборнамі-зубчынкамі.
Шчыльны арнамент паліка
нібы разыходзіцца асобнымі
рапортамі па полі рукава,
што надае яму пышнасьць,
яшчэ больш падкрэсленую

Фрагмент аздаблення кашулі.

Убор жанчыны з вёскі Калодзескае Касцюковіцкага раёна.

Святочны строй жанчыны.

„ДРЭМЛЕ ПАМ'ЯТКА ДЗЕН“

хоў, спадніц і андарамаў. А
ручнікі? Цікава, ці бачыў
хто-небудзь з вас у адной
кабеты адразу хоць бы п'яць
ці сем ручнікоў, прыгожа
арнаментаваных па ўсёй
даўжыні? Калі бачылі, то
просім падказаць нам, дзе
жыве такая гаспадыня. Мы
— гэта супрацоўнікі Дзяр-
жаўнага мастацкага музея,
якія і займаюцца зборам
твораў беларускага народна-
га мастацтва.
Рэчы, якія колісь ляжалі
ў бабульчыных кюфрах, за-
раў убачылі свет. «Ткацтва і
адзенне паўночна-ўсходніх
раёнаў Магілёўшчыны» — так
назваецца справаздачная
выстаўка, што адкрылася ў
залах Раўбіцкага музея на-
роднага мастацтва. Навед-
вальнікам прапанаваны ра-
боты ткацтва з чатырох ра-
ёнаў Магілёўшчыны — Хоцім-
скага, Касцюковіцкага, Крас-
напольскага, Клімавіцкага,
вынаных у канцы XIX —
першай палове XX стагод-
дзя.
Святочнае адзенне гэтай
куткі Беларусі, як і ткацтва
наогул, мае некалькі адмет-
ных рысаў, якія сведчаць аб
зачылівасці і дбайнасці гас-
падынь гэтай рэгіёна. Бо
здаўна вядома: якое адзен-
не, такая і гаспадыня. Аб
здольнасцях яе меркавалі з
першага дня вяселля, налі
маладоў прыводзілі ў хату
маладога. Па сніжнашым дзень
існуе звычай адорваць род-
ных нарачонага, але раней
зробіць сваімі рукамі. У нас
кажуць, што на ручніку ча-
лавец нараджаецца, на руч-
ніку на той свет адпраўля-
ецца. А вяселле? Паспрабуй-

своеасабліва вытаным па-
латном. «Галапалечкі» альбо
«залакотніцы» маюць гэтак
і падкіроены рукаў, які
даходзіць да локця. Больш
густа арнаментавалася гэтка
і разрэджана сам рукаў.
Прывабныя заўсёды манжэ-
ты, сабраныя вышытай ву-
зенькай палоскай тканіны і
арнаментаваная асабліва
вытанчаная. Аздабляліся ка-
шулі тканінамі, а пазней вы-
шыванымі геаметрычнымі
ўзорамі. Але сустрэаецца
на іх і раслінны арнамент.
Усё гэта—своеасаблівы па-
размяшчэнні арнамент вы-
шыўкі, шчыльна тканае па-
латно, дробная і багатая
зборка шырокіх рукавоў —
надавала прыгажосць і свя-
точнасць. Такія кашулі до-
бра пасавала да спадніцы —
«андарака», «панёвы», «са-
маткі», якая таксама бы-
ла шырокай і пышняй, з вя-
лікай колькасцю буйных
складак. Спадніцу шылі з
п'яці ці шасці палат тканіны
ў «краты» насычаная чыр-
воная, зялёная, чорная
альбо янога іншага колеру.
Часцей за ўсё яе прышыва-
лі да шчытнага ліфа, які на-
даваў жаночай фігуры
стройнасць і зграбнасць. Бы-
лі два камплекты адзення —
зімні і летні. Летнія спадні-
цы («саматкі», «самасінь-
ка») шылася з ляннага па-
латна, якое дазваляла і на
спадніцы рабіць фальбаны
— «валаны». Адсюль, ма-
быць, і назва «саматкіна»
з уланам — коса выкрае-
ная палоска тканіны пры-
шывалася на падол спадні-
цы. Ліф у «саматкінах» ра-
біўся з той жа тканіны, што
і спадніца, а па форме яна

нагадвала сарафан. Такі
ўбор абавязкова наслі і з шы-
рокім фартухом з прышы-
тымі ўнізе карункамі ці фаль-
бонамі. Асабліва прывабля-
ваюць наведвальнікаў фар-
тухі, аздабленыя арнамен-
тальнымі палосамі ў тэхні-
цы закладнога ткацтва—ха-
рактэрнай для гэтых рэгіё-
наў. Перахоплены вузенькім
палосом, які падкрэсліваў
лінію талі, гэты ўбор вельмі
ўпрыгожваў жанчыну.

У вёсках Калодзескае і
Дзеражня Касцюковіцкага
раёна захаваліся напалову
ваўняныя белыя світкі. Шы-
лі іх адразнымі па талі з
маленькім стаячым наўн-
ром. Край бартоў, каўнер,
рукавы абшываліся вузкім
чорным шнуром, які пад-
крэсліваў канструкцыю рэ-
чы.

Завяршаў святочны строй
галаўны ўбор. Для жанчын
хусткі — ваўняныя, баваў-
няныя, шаўковыя. Крамня і
самаробныя. Як, напры-
клад, «кругляк» — палатна-
ная хустка з закругленымі
вугламі, абшытая чырвона-
белымі кутасамі-махрамі. А
для дзяўчат—вузенькі і кар-
роткі, крыху больш за метр
ручнік. На ім заўсёды і па-
латно танчэйшае, і ўзор на
нанцах багацейшы, чым на
намітцы (жаночым галаў-
ным убораў). Магчыма, гэта
звязана з тым, што дзяв-
чыя галаўныя убory часцей,
чым наміткі, скарыстоўвалі-

ся ў час розных абрадаў.
Напрыклад, пасля таго, як
перастаў бытаваць абрад на-
вівання вясельнай наміткі,
дзявочыя галаўныя убory
доўга яшчэ клаліся пад вя-
сельны каравай. «Як ішла
замуж, дык пад каравай за-
ціпалі, закон браць». Завяз-
валі іх, які наміткі, адноль-
нава—шапачкай вакол гала-
вы.
Апроч адзення жаночага і
больш сціпла ўпрыгожанага
мужчынскага, на выстаўцы
можна пабачыць ручнікі і
посцілкі. Іх маюць яшчэ
амаль у кожнай вясковай
хатце. Для ручнікоў харак-
тэрны чырвона-белы (часам
з невялікім дадаткам чорна-
га) каларыт браных і пера-
борных узораў, строга дик-
ладная кампазіцыя арнамен-
тальных палос з геаметрыч-
ным малюнкам па ўсёй даў-
жыні, якая дасягае трох з
паловай метраў. Зрэдку су-
стракаюцца ручнікі і посціл-
кі з раслінным арнаментом.
Тэхніка выканання посцілак
— шматлікая. Геаметрыч-
ны малюнак гэтай тэхнікі
мае сваю дакладна вызначан-
ую паслядоўнасць камбіна-
цый і арнаментальных ма-
тываў.
Падоўгу затрымліваюцца
наведвальнікі ў гэтай зале.
Не за вітрынным шлом ма-
юць яны магчымаць раз-
гледзець тое, што калісьці
з'яўлялася гонарам кожнай
гаспадыні.

В. ПІСАРЭНКА.

Летнія строі з Хоцімскага і Касцюковіцкага раёнаў.

У выставачнай зале.

3 11 па 17 лютага
11 лютага, 20.05
ДЗЕННІК УСЕСАЮЗНАГА АГЛЯДУ са-
мадзейнай мастацкай творчасці, пры-
свечанага 40-годдзю Перамогі савец-
кага народа ў Вялікай Айчыннай вай-
не. Вы ўбачыце выступленні калекты-
ваў мастацкай самадзейнасці Палаца
культуры чыгуначнага г. Віцебска;
народнага ансамбля танца «Зялёны
агеньчык», хору народнай песні, ўзор-
нага аркестра народных інструментаў,
народнага тэатра.

12 лютага, 19.55
«ВЕРНАСЦЬ СЦЯГУ БАЯВОМУ»
Вершы беларускіх пісьменнікаў чы-
тае заслужаны дзеяч культуры БССР
А. Слесарэнка.

12 лютага, 20.10
«ЛЯ РАСКРЫТАЯ ПАРТЫТУРЫ»
Прагучыць кантата Л. Шлег «Трава-
мурава». Салісты — дыпламант усе-
саюзнага конкурсу В. Цішына і лаўра-
ат рэспубліканскага конкурсу Л. Іваш-
коў. Выканаўцы: хор Беларускага тэле-
бачання і радыё пад кіраўніцтвам
народнага артыста БССР прафесара
В. Роўды, Сімфанічны аркестр Белару-
скага тэлебачання і радыё. Дырыжор
— заслужаны артыст рэспублікі
Б. Райсні.
Вядучая—музыказнавец Т. Зубкова.

14 лютага, 20.30
«У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ,
СКУЛЬПТУРЫ»
Размова пойдзе аб вобразе воіна.
вызваліцеля ў савецкім вышлечным
мастацтве.

16 лютага, 18.05
«У СВЕЦЕ ТАНЦА»
Вы пабываеце на прэм'еры балета
«Балеро» на музыку М. Равеля ў Дзяр-
жаўным акадэмічным Вялікім тэатры
оперы і балета БССР. Сустрэаецца
са стваральнікамі спектакля: народ-
ным артыстам рэспублікі В. Елізар'-
евым, выканаўцамі галаўных партый
Т. Шаметаўец і заслужаным артыстам
БССР У. Івановым. Затым агляд пер-
сільдывага друку пра беларускае ма-
стацтва. І на заканчэнне выступленне
дзіцячага ансамбля танца «Вяслуш-
ка» Рэспубліканскай школы мастацт-
ва.

Вядучая—музыказнавец Г. Хайміна-
ва.

16 лютага, 20.00
«ТЭЛЕСТУДЫЯ «ЛІРА»
Сустрэча з віцэ-прэзідэнтам АН
БССР лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі
БССР пісьменнікам І. Я. Навуменкам.

16 лютага, 22.55
«СУСТРЭНЕМЯ ПАСЛЯ
АДЗІНАЦЦАЦІ»
Эстрадная музычная праграма з удзе-
лам папулярных артыстаў літоўскай
эстрады і аркестра Літоўскага тэлеба-
чання і радыё.

17 лютага, 13.20
Г. ПЕРСЕЛ. ОПЕРА «ДЫДОНА
І ЗНЕЙ»
Галаўныя партыі выканаюць народ-
ныя артысты СССР М. Вешу і заслу-
жаны артыст Малдаўскай ССР У. Дра-
гаш. У спектаклі заняты артысты
Малдаўскага акадэмічнага тэатра
оперы і балета, Мінскай камернай
хор Мінскага музычнага вучылішча
імя Глінкі.
Уступнае слова музыказнаўцы
Г. Хаймінавай.

17 лютага, 18.25
«ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ»
Перадача прысвечана народнай ар-
тыстыцы РСФСР В. Рэдліх.
Пра жыццёвы і творчы шлях арты-
сткі раскажваюць сябры, налегі, вучні:
народныя артысты СССР А. Зуева,
М. Пруднін, Я. Мацвееў, Р. Янкоўскі.

У «КНІГАРНІ ПІСЬМЕННІКА»

С. ВЯЛІЕУ. Вусаты ага. Кулік. Апо-
весці. Мн., «Юнацтва», 1985.—30 к.
С. ГРАХОУСКІ. Кругі надзеі. Кніга
новых вершаў. Мн., «Мастацкая літа-
ратура», 1984.—55 к.
У. КРАУЧАНКА. Злачынства ля Зя-
лёнай тоні. На рускай мове. Мн.,
«Юнацтва», 1985.—25 к.
М. МЯТЛІЦКІ. Мой дзень зямны.
Вершы. Мн., «Мастацкая літаратура»,
1985.—35 к.
ФУТБОЛ, ФУТБОЛ, ФУТБОЛ. На ру-
скай мове. Мн., «Беларусь», 1984.—
80 к.

«Літаратура і искусство» — орган Министер-
ства культуры и правления Союза писателей
БССР. Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 04071 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Заха-
рава, 19.
ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі—33-24-61, намес-
ніка галоўнага рэдактара—33-25-25, адзнака са-
ратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65,
аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела
крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела маста-
цтва — 33-21-53, аддзела арганізацыйна-масавай
работы — 33-19-65, аддзела культуры — 33-24-62,
аддзела інфармацыі—33-24-62, аддзела мастацкага
афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04,
фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85,
бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўданыя на-
рысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, ін-
тэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак,
вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў.
Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машы-
нцы ў двух экзэмплярах.
Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСПЕНКА, Барыс БУР'ЯН,
Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара),
Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ,
Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЁД, Нічыпар
ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН,
Юрый СЕМАНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла
УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЁУ.
Адказны сакратар Пятро СУШКО.